

Ο ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ο ΑΠΑΝΩΣΗΦΗΣ*

(ΙΣΤΟΡΙΑ ΜΙΑΣ ΜΟΝΗΣ)

Ἡ ἱερὰ Μονὴ τοῦ Ἀγίου Γεωργίου τοῦ Ἀπανωσήφη, εὐρισκομένη εἰς τὸ κέντρον περιήπου τοῦ Νομοῦ Ἡρακλείου καὶ τῆς Κρήτης γενικῶς καὶ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ συγκοινωνίας, ἣ ὁποία συνέδεεν ἄλλοτε τὰ δυτικὰ διαμερίσματα τῆς νοτίας πλευρᾶς τῆς Νήσου μὲ τὰ ἀνατολικὰ τοιαῦτα, εἶναι σήμερον ἡ σπουδαιότερα ἐκ τῶν Μονῶν τῆς Κρήτης ἀπὸ ἀπόψεως ἀριθμοῦ μοναχῶν (περὶ τοὺς 37) καὶ κτηματικοῦ πλοῦτου. Ἀλλὰ καὶ ὡς ἐστία πνευματικὴ καὶ ὡς κέντρον χριστιανικῆς λατρείας, ἀπολαῦον σεβασμοῦ καὶ ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς Τούρκους κατὰ τὴν περίοδον τῆς τουρκοκρατίας, ἡ Μονὴ τοῦ Ἀπανωσήφη ἐγνώρισε λαμπρᾶς ἡμέρας εἰς παλαιότερας ἐποχάς.

Παρὰ τὰς περιπετείας καὶ καταστροφάς, τὰς ὁποίας ὑπέστη κατὰ

---

*) Ἀφορμὴν πρὸς σύνταξιν τῆς παρούσης μελέτης ἀπετέλεσεν ἐπίσκεψίς μας εἰς τὴν μονὴν Ἀπανωσήφη, κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1943, ἐπὶ τῆς Γερμανικῆς Κατοχῆς. Ἀπὸ εὐλογον ἐνδιαφέρον ἐζητήσαμεν τότε νὰ μᾶς δοθῇ πρὸς ἀνάγνωσιν ἡ ἱστορία τῆς Μονῆς. Μᾶς ἐδόθη ἀπάντησις, ὅτι δὲν ὑπάρχει τοιαύτη ὅτι δὲν ἔχει γραφῆ ἀκόμη.

Ἐπεσχέθημεν τότε, χωρὶς νὰ μαντεύωμεν τὰς δυσκολίας τοῦ πράγματος, ὅτι θὰ ἠσχολούμεθα μὲ τὴν πλήρωσιν τοῦ κενοῦ. Ἠρχίσασμεν μάλιστα ἀμέσως ἐκεῖ τὴν συλλογὴν σχετικῶν πληροφοριῶν καὶ μετ' εὐχαριστήσεως ἐδέχθημεν, προθύμως ποραδοθέντα εἰς ἡμᾶς ὑπὸ τοῦ φιλίστορος καὶ στοχαστικοῦ γέροντος ἱερομονάχου Τίτου Βαρελιζάκι — ἀπέθανε κατὰ τὸ 1945 — χειρογράφα σημειώματά του περὶ τῆς ἱστορίας τῆς Μονῆς, ἀποτελοῦντα σύντομον, ἀλλὰ πολύτιμον περίληψιν τῆς σχετικῆς παραδόσεως, πραγματικὸν σκελετὸν τῆς ἱστορίας τῆς.

Ἡ ἐκπλήρωσις τῆς ὑποσχέσεώς μας καθυστέρησε καὶ λόγῳ τῆς γνωστῆς πολυταράχου κατοχικῆς καὶ μετακατοχικῆς περιόδου, ἀλλὰ καὶ λόγῳ τῆς ἀποροφήσεώς μας ἐν τῷ μεταξύ εἰς τὸ ἐκπαιδευτικὸν ἔργον μας.

Καὶ τώρα ὅμως, ἂν προβαίνωμεν εἰς τὴν δημοσίευσιν τῆς παρουσίας, τὸ πρῶτον ὄχι διότι νομιζόμεν ὅτι δι' αὐτῆς ἐξαντλεῖται τὸ θέμα, ἀλλὰ κυρίως διὰ νὰ ὑπογραμμίσωμεν εἰς τὴν προσοχὴν νεωτέρων ἡμῶν καὶ ἀρμοδιωτέρων ἐρευνητῶν τὴν ὑπαρξίν ἀνεκδότων πηγῶν, διὰ τὴν μελέτην καὶ τούτου ὡς καὶ οἰουδήποτε ἄλλου θέματος σχετιζομένου μὲ τὴν νεωτέραν ἱστορίαν τοῦ Ἑθνους μας, πρὸς τὴν ἀνεύρεσιν καὶ ἀποκάλυψιν τῶν ὁποίων πρὸ παντὸς ἄλλου πρέπει νὰ στρέφεται ἡ μέριμνά μας.

Εἰς τὴν προσπάθειάν μας αὐτὴν ὁ σοφὸς τουρκομαθὴς καὶ ἀκάματος ἐρευνητὴς τῆς νεωτέρας ἱστορίας τῆς Νήσου μας Μεταφραστὴς τοῦ Τουρκικοῦ Ἀρχείου Ἡρακλείου κ. Νικόλαος Σταυρινίδης μᾶς διευκόλυνε σπουδαίως, διὸ καὶ ἐκφράζομεν αὐτῷ καὶ ἀπὸ τῆς θέσεως ταύτης θερμὰς εὐχαριστίας.

καιρούς ἡ Μονή, διεσώθησαν, εὐτυχῶς, εἰς αὐτήν, ἐκτὸς τῶν προφορικῶν παραδόσεων, καὶ στοιχεῖα τινὰ χειρόγραφα παλαιά, ἐπὶ τῶν ὁποίων δύναται νὰ βασισθῇ μετὰ βεβαιότητος ἡ ἕδρευσις αὐτῆς καὶ ἔντινι μέτρῳ καὶ ἡ περαιτέρω ἱστορικὴ σταδιοδρομία της.

Τὴν πρώτην θέσιν μεταξὺ τῶν χειρογράφων στοιχείων κατέχει ἀναμφισβητήτως ἡ «ΔΙΗΓΗΣΙΣ περὶ τοῦ πῶς καὶ τινι τρόπῳ συνεστήθη καὶ ἀνηγέρθη ἡ ἁγία αὕτη Μονὴ ἐξ ἀρχῆς»¹.

Τὸ χειρόγραφον τοῦτο εἶναι χαρτῶος κώδιξ, συνήθους ὀγδόου σχήματος, παχέος, μᾶλλον στιλπνοῦ χάρτου, μὲ ὄρθια στρουγγιλὰ εὐανάγνωστα γράμματα ταχείας γραφῆς. Εἶναι δεμένον μὲ σανιδένια ἐξώφυλλα, πού περιβάλλονται διὰ συνεχομένου δέρματος. Εἰς τὸ τέλος φέρει τὴν χρονολογίαν 1864 Ἰανουαρίου 26 καὶ τὴν ὑπογραφήν τοῦ συντάκτου: Ἰάκωβος Ἱεροδιάκονος. Οὗτος ἦτο ἀσφαλῶς ἀδελφὸς τῆς Μονῆς, ὄχι πολὺ ἐγγράμματος, ὡς μαρτυροῦσιν αἱ συχναὶ ἀνορθογραφίαι καὶ τινες ἀσυνταξίαι, ὡς καὶ τὸ ἀφελὲς τῆς διηγήσεώς του, ἀλλὰ φιλόκαλος καὶ φιλότιμος ἄνθρωπος.

Τὸ βιβλίον διαιρεῖται εἰς δύο τμήματα, μεταξὺ τῶν ὁποίων παρεμβάλλονται τρεῖς κεναὶ σελίδες. Τὸ πρῶτον, ἐκ σελίδων 20, ἀναφέρεται εἰς τὸ ἱστορικὸν τῆς ἰδρύσεως τῆς Μονῆς, εἰς τὸ ὅποιον προστίθενται καὶ τινὰ «ἐκ τῶν πολλῶν καὶ ἀπίρων θαυμάτων τοῦ Ἁγίου καὶ ἐνδόξου Μεγαλομάρτυρος Γεωργίου, ἐν τῇ ἱερᾷ καὶ σεβασμίᾳ αὐτοῦ Μονῇ, ἐπονομαζομένη τοῦ Ἐπανωσήφης τελεσθέντα». Τὸ δεῦτερον, μέρος ἐκ σελίδων 22 περιλαμβάνει:

α) Παράκλησιν τοῦ Ἁγίου Μεγαλομάρτυρος Γεωργίου τοῦ Τροπαιοφόρου.

β) Στιχηρὰ προσόμοια εἰς τὸν Μεγαλομάρτυρα Γεώργιον, ψαλλόμενα εἰς τὴν Λιτὴν ἐκάστου Σαββάτου ἑσπέρας εἰς τὸν τυχόντα ἦχον.

γ) Μεγαλυνάρια, ἥτοι ἐγκώμια τοῦ Ἁγίου, ψαλλόμενα (σ. σ. κατὰ τό: Αἱ γενεαὶ πᾶσαι) εἰς τὴν Λειτουργίαν ἀντὶ κοινωνικοῦ, κατ' ἀλφάβητον.

Ἐπειδὴ ὅλαι αἱ γνωσταὶ καὶ προφορικῶς ἢ γραπτῶς εἰς ἐφημερίδας καὶ περιοδικὰ κυκλοφοροῦσαι πληροφορίαι περὶ τῆς ἰδρύσεως καὶ τῆς ραγδαίας ἀναπτύξεως τῆς Μονῆς, πηγὴν ἔχουν τὴν «Διήγησιν» τοῦ Ἰακώβου, αὕτη δὲ πάλιν, κατὰ ρητὴν ὁμολογίαν τοῦ συγγραφέως της, ἐστηρίχθη ἐπὶ γραπτῶν πληροφοριῶν «τῶν παλαιῶν γερόντων καὶ

¹) Τὸ χειρόγραφον τοῦτο ἀνέγνωσεν ὁ Στέφ. Ξανθουδίδης καὶ δι' ὀλίγων ἀναφέρει τὸ περιεχόμενον του εἰς τὰ ἀρχαιολογικά του σημειώματα τοῦ 1915, τὰ ὑπὸ τοῦ κ. Ν. Πλάτωνος δημοσιευθέντα. Βλ. «Κρητικὰ Χρονικά», τ. Β' σ. 528.

ἡγουμένων» τῆς Μονῆς, αἱ ὁποῖαι δὲν σώζονται εἰς τὸ Ἀρχεῖον αὐτῆς, κρίνομεν σκόπιμον νὰ περιλάβωμεν ἐνταῦθα αὐτούσιον τὸ πρῶτον μέρος αὐτῆς, ἀποκαθιστῶντες μόνον τὴν ὀρθογραφίαν τοῦ κειμένου.

ΔΙΗΓΗΣΙΣ, ἐκ τῶν πολλῶν καὶ ἀλείρων θαυμάτων τοῦ Ἁγίου 1
ἐνδόξου μεγαλομάρτυρος ΓΕΩΡΓΙΟΥ, ἐν τῇ Ἱεροῦ καὶ σεβασμῆς αὐ-
τοῦ Μονῆ, ἐπονομαζομένη τοῦ Ἐπανωσήφης, τελεσθέντα, ἅτινα ῥέουσιν
ἀενάως ὡς ποταμὸς ἐν πάσῃ τῇ Νήσῳ τῆς Κρήτης. Εἰς ὄσους μετ' εὐ-
λαβείας καὶ πίστεως ἐπικαλεσθῶν τὸ ἅγιον αὐτοῦ ὄνομα, ταχέως προ-
φθάνει, ἐκπληρῶν τὰ αἰτήματα αὐτῶν· οὐ μόνον εἰς τοὺς εὐσεβεῖς, ἀλλὰ
καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς ἀσεβεῖς θαυματουργεῖ ὁ ἐνδοξὸς καὶ μέγας Γεώρ-
γιος, ἵνα ἐν πᾶσι καὶ ὑπὸ πάντων δοξάζεται ὁ ὕψιστος καὶ παντοδύ-
ναμος Θεός.

Ἀρξόμεθα οὖν διηγήσασθαι πῶς καὶ τίνι τρόπῳ ἠθέλησεν ὁ Ἅγιος
νὰ σωτηθῆ καὶ ἀνεγεροθῆ ἡ ἅγια αὐτῆ μονὴ ἐξ ἀρχῆς, καθὼς εὐρέθη-
σαν γεγραμμένα παρὰ τῶν παλαιῶν γερόντων καὶ ἡγουμένων.

Πρῶτη ἀρχὴ καὶ αἰτία.

Κάποιον χωρίον, ὀνομαζόμενον Κακὸν Χωρίον¹ πλησίον τῆς μο-
νῆς, ἕνας χριστιανός, τὸ γένος Λαγγομβάρδος, εἶχεν ἐκεῖ
μικρὰν οἰκίαν καὶ τὴν ποίμνην του· ἠθέλησε νὰ κτίσῃ ἐκεῖ μικρὰν ἐκ-
κλησίαν διὰ νὰ ἐκκλησιάζονται οἱ ἐκεῖσε εὐρισκόμενοι χριστιανοί. Κα-
τὰ τύχην δὲ ἔγινε διχόνοια καὶ ἔχθρα μεταξὺ τινὸς μοναχοῦ μετὰ τινος
διακόνου εἰς τὴν κοινόβιον μονήν, τὴν περίφημον τοῦ Ἁγίου Ἀντα-
νίου, Ἀπεζανῆς καὶ λουμένην. Λοιπὸν ὁ μοναχός, Παῖσιος καλούμε- 2
νος, συλλογιζόμενος εἰς τὸν ἑαυτὸν του ἔλεγεν: «Ἐγὼ ἦλθον ἐδῶ διὰ
σωτηρίαν τῆς ψυχῆς μου, ἀλλὰ κινδυνεύω νὰ κολασθῶ. Οἶδεν ὁ Θεός
νὰ ἀναχωρήσω καὶ νὰ δώσω τόπον τῇ ὀργῇ. Καὶ οὕτως ἐποίησεν καὶ
ἀνεχώρησεν ἀπὸ τὴν μονήν τῶν Ἀπεζανῶν.

Ἐκίνησε λοιπὸν νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν μονήν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου,
ἐπονομαζομένης τῆς Ἀγκαράθου καὶ ἔφθασε τὸ ἑσπέρας εἰς τοῦτον τὸν
τόπον, ὅπου ἦτον τὸ μικρὸν ἐκκλησίδιον τοῦ Ἁγίου καὶ ἐκεῖ μέσα ἐκοι-
μήθη, κεκοπιασμένος ἀπὸ τὴν ὀδοπορίαν. Κοιμώμενον δὲ αὐτοῦ, ἰδοὺ
φαίνεται εἰς αὐτὸν ὁ Ἅγιος εἰς σχῆμα στρατιώτου καὶ ἐφοβήθη. Ὁ δὲ
Ἅγιος τοῦ λέγει· ποῦ μελετᾷς νὰ ὑπάγῃς; καὶ ποῦ εἶναι ὁ σκοπός σου;

Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Παῖσιος λέγει τοῦ Ἁγίου· Κύριέ μου, εἰς τὸν
Ναὸν τῆς Θεοτόκου Ἀγκαράθου μελετῶ νὰ ὑπάγω, ἐὰν θέλῃ ὁ Θεός.

Λέγει του ὁ Ἅγιος· ἀμὴ ἐγὼ θέλω νὰ μείνης ἐδῶ, νὰ μοῦ μεγαλώ-
σῃς τούτην τὴν μικρὴν ἐκκλησίαν, καθὼς θέλω σοῦ δεῖξω.

¹) Εἶναι τὸ σημερινὸν Μεταξοχώρι.

Καὶ ἰδοὺ βλέπει ὁ μοναχὸς Παΐσιος, ὅτι ὡσὸν νὰ ἐκράτει ὁ ἅγιος μικρὸν σκαλιδίον, σηματούοντας ἀπὸ ἀρχῆς τὸν τόπον κατὰ μάκρος καὶ πλάτος τοῦ ναοῦ. Ὁ δὲ μοναχὸς Παΐσιος, βλέπων ταῦτα ἐν τῷ ὕπνῳ αὐτοῦ, λέγει πρὸς τὸν Ἅγιον. Κύριέ μου, καθὼς μοῦ δείχνεις, τοῦτος ὁ ναὸς θέλει ἔχει πολὺ ἐξοδον, ἐγὼ δὲ εἶμαι ἀδύνατος καὶ πτωχὸς καὶ οὔτε κἀν νὰ βάλω ἀρχὴν δὲν εἶμαι ἄξιος.

Λέγει του ὁ ἅγιος· κάμε ἐσύ, ἀδελφέ, τὴν ἀρχὴν καὶ ἐγὼ σοῦ βοηθῶ εἰς ὅσα ἐξοδα χρειάζονται καὶ μὴν σὲ μέλει.

Καὶ ὡσὸν ἐξημέρωσεν ὁ Θεὸς ἐξέβη ὁ μοναχὸς Παΐσιος, διὰ νὰ περιεργασθῇ τὸν τόπον, ἐὰν εἶναι κατὰ τὸ ὄραμα ὁποῦ τοῦ ἐφάνη εἰς τὸν ὕπνον καὶ βλέπει κατὰ ἀλήθειαν τὰ σημάδια, ὁποῦ τοῦ ἔδειξεν ὁ Ἅγιος· τὸ μέτρον δηλαδὴ τοῦ Ναοῦ. Καὶ ἐθαύμαζεν ἐκπλητιτόμενος. Καὶ λέγει εἰς τὸν ἑαυτὸν του· ἰδοὺ ὁποῦ εἶναι θέλημα Θεοῦ νὰ μείνω ἐδῶ. 3

Μετ' οὗ πολὺ δὲ εὗρίσκει τεχνίτας πετροκόπους καὶ τοὺς στέλλει εἰς τὸν Πόρον τῆς Σέλλης, διὰ ἐπιτηδείους λίθους τῆς οἰκοδομῆς, ὁ ὁποῖος τόπος εἶναι ἕως δέκα μίλια μακρὰν. Καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἐκοπιον τὲς πέτρες καὶ τὲς ἔφερον ἐν αἰμνηστῶν Παΐσιος ἐπὶ τῶν ὄμων αὐτοῦ ἕως χρόνους ἐπτὰ (παράδοξον τοῦτο τοῖς ἀκούουσιν) καὶ δὲν ἐβαρέθη. Ἄλλ' ὁ Θεὸς ὤκονόμησε διὰ προσβειῶν τοῦ Ἁγίου. Βλέποντες οἱ χριστιανοὶ ἀπὸ τὰ χωρία ἐσυμπόνεσαν εἰς τὴν τοσαύτην ὑπομονὴν καὶ καρτερίαν καὶ ἔδραμον ἅπαντες μὲ τὰ ζῶά των καὶ ὡς ἐδύνατο καὶ ἔφερον ὅσους ἐχρειάζοντο εἰς τὴν οἰκοδομὴν τοῦ ναοῦ, ὀδηγούμενοι καὶ φωτιζόμενοι ὑπὸ τῆς χάριτος τοῦ Ἁγίου.

Ἀρχόμενος λοιπὸν ὁ καλὸς καὶ πιστὸς Παΐσιος τῆς οἰκοδομῆς τοῦ ναοῦ, ἐθυμώθη κατὰ πολλὰ ὁ τότε ἄρχων καὶ ἐξουσιαστὴς τοῦ χωρίου Λιβάρδια καλούμενον, ὅτι πῶς δὲν ἐπῆρεν θέλημα ὁ Παΐσιος ὅτι θέλει κτίσει ἐκκλησίαν, καὶ ἐλθὼν ὁ ὑπερήφανος ἐκεῖνος ἄρχων ἐπληξε τὸν κτίτορα τοῦ ναοῦ μετὰ ἀπειλῆς μεγάλης, ἵνα παύσῃ τὴν οἰκοδομὴν καὶ νὰ γένη ἄφαντος, νὰ μὴ φανῇ τελεῖως εἰς αὐτὸν τὸν τόπον, ἵνα μὴ τὸν παιδεύσῃ ἀδοτηρῶς.

Ὁ δὲ καλόγηρος καὶ κίτιωρ ἐσέβη εἰς τὸ ἐκκλησίδιον, σταθεὶς ἔμπροσθεν τοῦ ἁγίου, κλαίων καὶ ὀδυρόμενος διὰ τὸν φόβον του, καὶ ἐπαρεκάλει μετὰ κατανύξεως καὶ θερμῶν δακρῶν, τὴν παρὰ τοῦ Ἁγίου βοήθειαν ἐπιζητῶν. Καὶ ὁ Κύριος εἰσήκουσεν αὐτοῦ καὶ ἐκ πασῶν τῶν θλίψεων αὐτοῦ ἔσωσεν αὐτόν.

Ὁ δὲ θαυματουργὸς καὶ μέγας Γεώργιος διὰ νυκτὸς δὲν ἐνύσταξεν, ἀλλ' ἔδραμεν εὐθὺς τῇ νυκτὶ ἐκεῖνη, καθήμενος ἐπάνω εἰς τὸ ἄλογον καὶ ἔτυπε τὸν ἄρχοντα ἐκεῖνον τὸν ἀνθάδη, τόσον ὁποῦ ἔμεινεν ἡμιθανὴς ὁ ἄθλιος. | 4

Καὶ παρευθὺς ἔστειλε τὸν ὑπηρέτην του εἰς τὸν κίτιορα Παΐσιον

καὶ λέγει του προστακτικῶς, ὅτι νὰ κτίζης, καλόγηρε, χωρὶς δειλίαν καὶ φόβον καὶ εἴ τι χρειάζεσαι ἐγὼ νὰ σοῦ τὰ δίδω. Καὶ ἄφ' ἔγινεν ὕγιης ὁ καλὸς ἄρχων, εὐθὺς ἤλθεν εἰς τὸ μέρος αὐτό, ὅπου ἔκαμεν τὴν οἰκοδομὴν τοῦ ναοῦ ὁ Παῖσιος καὶ ἔκτισε τὸ μέγα ὀσπίτιον, τὸ ὁποῖον λέγεται σήμερον μέγαν ἄχουρι, κείμενον πρὸς ἀνατολὰς τοῦ μοναστηρίου, μὲ ἔξοδα ἐδικὰ του.

Ὁ δὲ Παῖσιος, λαμβάνοντας τὸ ἐλεύθερον, ἔκτιζεν ἀφόβως καὶ ἐπιμελῶς. Ὅταν δὲ ὀλιγόστευεν ἡ ζωτοτροφία ἔτιρεχεν εὐθὺς εἰς τὴν εἰκόνα τοῦ Ἁγίου ζητῶν βοήθειαν, λέγων Ἅγιε τοῦ Θεοῦ, δὲν ἔχω ζωτοτροφίαν, διὰ τὰ φάγωσιν οἱ δουλεύοντες εἰς τὸν ναόν σου (λέγει δὲ ὁ Ἀπόστολος καὶ θεῖος Παῦλος· κοῖταμεν δὲ ὅτι τοῖς ἀγαπῶσι τὸν Θεὸν πάντα συναρῶν εἰς τὸ ἀγαθόν». Καὶ ὁ προφητάναξ Δαβὶδ· «θέλημα τῶν φοβουμένων αὐτὸν ποιήσει καὶ τῆς δεήσεως αὐτῶν εἰσακούσεται καὶ σώσει αὐτούς»). Ἐπειδὴ δὲ καὶ νὰ εἶναι τὸ μέρος αὐτὸ κατὰ τὸ μέσον τῆς αὐτῆς Νήσου Κρήτης, ᾠκονόμησεν ὁ τῶν θαυμασίων Θεός, ὥσπερ σταυροδρόμιον τῆς Νήσου, θαυμαστὸν τεράστιον καὶ παρατήρημα ἄξιον, ὅτι ἀπὸ τοὺς τεσσάρους δρόμους ἐρχόμενοι οἱ χριστιανοί, εὐλαβηθέντες τὸ καλὸν καὶ θεάρεστον ἔργον τῆς οἰκοδομῆς, ἤρχοντο πανταχόθεν, φέροντες ἄρτους, οἶνον, μαγειρεύματα, ἔλαιον, τυροὺς καὶ λοιπά. Καὶ τοιοῦτοτρόπως ἐκνέροντα ὁ Ἅγιος τὰ πάντα ὅσα ἐκάλει ἡ χρεία. Ἀλλὰ καὶ πάντοτε, ὅταν ὑστερεῖτο ἀπὸ βρώματα, εὐθὺς προσπίπτοντας εἰς τὴν εἰκόνα ἐζήτει ἀπὸ τὸν Ἅγιον βοήθειαν· καὶ ταχέως ἐλάμβανε τὰ αἰτούμενα τῇ τοῦ Ἁγίου προμηθείᾳ καὶ βοηθείᾳ, ἕως οὗ ἐτελείωσεν ἡ οἰκοδομὴ τοῦ πανσέπιου τούτου ναοῦ τοῦ μεγαλομάρτυρος καὶ θαυματουργοῦ Γεωργίου.

Καὶ ἔτιζι ἐκτίσθη μὲ ἐλεημοσύνην καὶ πάλιν μὲ ἐλεημοσύνην στέκεται ἕως σήμερον. Δόξα τῷ ἁγίῳ Θεῷ καὶ τῷ θεράποντι θεῷ Γεωργίῳ, ὅπου ἠγάπησε τὸν τόπον τοῦτον καὶ αἰετοῖτε διαφυλάττει μὲ τὰ ἄπειρα θαύματα, ὅπου ἀενάως | διὰ ξηραῶς καὶ θαλάσσης, εἰς πιστοὺς 5 καὶ ἀπίστους. Καὶ ὅποιος ἐξ ὅλης ψυχῆς καὶ καρδίας τὸν ἐπικαλεσθῆ, ταχέως προφθάνει καὶ βοηθεῖ εἰς πᾶσαν ἀνάγκην τῶν ἐπικαλουμένων. Διότι εἶναι ἀδύνατον νὰ περιγράψῃ τινὰς τὰ ἀναρίθμητα θαύματα καὶ τὰς ἀμετρούτους ἐδουρασίας. Καὶ ἀπὸ κινδύνους καὶ αἰχμαλωσίας καὶ ἀπὸ θανατικά, καὶ χρόνων δυστυχίης κατὰ καιρὸν, εἰς ὅλα πάντα ἐπιβλέπει μας καὶ προφθάνει εἰς πᾶσαν ἀνάγκην· καὶ τοὺς κακοὺς ἐχθροὺς αὐστηρῶς τοὺς παιδεύει, ἵνα μὴ ὑπεραίρωνται οἱ ἄνομοι.

Ἀλλὰ διὰ τὰ μὴν ἀποσιωπήσωμεν τὰ πάντα θαυματουργήματα αὐτοῦ εἶναι χρεία νὰ διηγηθῶμεν μερικά, πρὸς πίστωσιν τῶν πολλῶν, ἅτινα ἔγιναν εἰς τὴν σεβασμίαν ταύτην μονήν, κατὰ διαφόρους περιστάσεις καὶ εἰς τοὺς κατὰ καιρὸν ἡγουμένους.

Εἰς τὸν καιρὸν ὁποῦ ἔλαβε παρὰ μικρὰν σύστασιν καὶ ὀλίγην συνοδείαν ἠκολούθησε τοιοῦτον θαῦμα, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀξιοθαύμαστον.

Θαῦμα α'.

Εἰς τὸν καιρὸν ἐκεῖνον ἦτόν τις χριστιανὸς ἀπὸ χωρίου λεγόμενον Ἐμπαρον, τὸ μετόχι αὐτοῦ ὀνομαζόμενον τοῦ Μηλιαρᾶ, καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ Μιχαήλ. Οὗτος εἶχε πολλὴν ἀγάπην καὶ εὐλάβειαν εἰς τὸν Ἄγιον καὶ διὰν ἐπεκαλεῖτο τὸν Ἄγιον, παρενθὺς ἐλάμβανε τὴν παρὰ τοῦ ἁγίου βοήθειαν. Μίαν φορὰν λοιπὸν ἠσθένησε κατὰ πολλὰ καὶ ἦλθεν εἰς μεγάλην ἀνάγκην. Ὅθεν ἔκαμε δέησιν, ἐπαρακάλεσε τὸν Ἄγιον μὲ συντριβὴν καρδίας, λέγοντας : Ἄγιε Γεώργιε, βοήθησόν μοι νὰ λάβω τὴν ὑγίαν μου καὶ νὰ σοῦ φέρω τράγους τριάντα, τοὺς ἐκλεκτοτέρους.

Ἀνέλαβε λοιπὸν, τῇ τοῦ Ἁγίου βοήθειᾳ, ὁ ἄνθρωπος. Ὅταν δὲ ἔφθασεν ἡ ἑορτὴ τοῦ Ἁγίου, ἔλαβεν ὁ ἄνθρωπος τοὺς τράγους καὶ τοὺς ἤφερον εἰς τὸ μοναστήριον ὄχι ὅμως τοὺς ἐκλεκτοὺς ὁποῦ ἔταξεν ἄλλους κατώτερους ἔφερον.

Ἐμεινε λοιπὸν ἐκεῖνην | τὴν ἐσπέραν εἰς τὸ μοναστήριον καθὼς 6 καὶ οἱ λοιποὶ προσκυνηταί. Τὸ δὲ πρωτὶ, ἐβγαίνοντας ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν, ἐβγήκεν ὁ ἄνθρωπος ἔξω εἰς περιδιάβασιν τῆς θέσεως τοῦ μοναστηρίου. Περιδιαβάζοντας λοιπὸν εἰς τὰ πέριξ τοῦ μοναστηρίου, ἰδοὺ ἀκούει κατὰ ἀνατολὰς τοὺς κώδωνας τῶν τσιμιάρων διαλεκτικῶν του τράγων καὶ ἤρχοντο εἰς τὸ μοναστήριον, ὡς ἀπὸ Θεοῦ προσταγμένα, ὁποῦ τινὰς δὲν τὰ ἐλάλει, οὔτε τοὺς ἠκολούθει. Καὶ λέγει πρὸς τοὺς δούλους του τὰ ἐδικὰ μας κωδούνια ἀκούγω καὶ ἔρχονται πρὸς ἐδῶ καὶ θανάμζω. Ἀποκρίνονται καὶ αὐτοί. Ναί, ἀφέντη, τὰ ἴδια βέβαια τὰ ἐδικὰ μας εἶναι. Λέγει ὁ γέρον. Οἱ κλέπται ἔμαθαν πὼς λείπομεν τώρα ἀπὸ τὸ χωρίον μας καὶ ἐπῆγαν καὶ ἔκλεψαν τὰ πράγματά μας. Κρυφθῆτε λοιπὸν παρὰμερᾶ ἕως οὗ νὰ φθάσουν σιμὰ νὰ δροάμωμεν νὰ τοὺς τὰ πάρωμεν. Καὶ οὕτως ἐκρύφθησαν, περιμένοντες νὰ πιάσουν τοὺς κλέπτας.

Καὶ ἰδοὺ βλέπουσι τὰ ζῶα καὶ ἔρχονται, χωρὶς νὰ ἀκολουθῆ τινὰς ἢ νὰ τὰ λαλῆ. Καὶ ἐβγαίνουν αὐτοὶ ὁποῦ ἦσαν κεκρυμμένοι διὰ τοὺς κλέπτας ἠκολούθουν αὐτοὶ κατόπιν εἰς τοὺς τράγους.

Αὐτὰ δὲ τὰ ζῶα, ὅσπερ νὰ εἶχαν λογικὴν αἰσθησίν, ἔκαμαν εἰς αὐτοὺς σχῆμα μετανοίας καὶ ἦλθαν εἰς τὴν ἀλλήν τῆς ἐκκλησίας, κάμνοντες ἓνα κύκλον τριγύρου. Ἐπειτα ἐβγήκαν ἐπάνω εἰς τὴν χαλέπαν καὶ ἐσταμάτησαν ὑπὸ κάτω εἰς μίαν χαρουπιάν, ὁποῦ ἦτον ἐκεῖ, τῆς ὁποίας ἡ ρίζα σώζεται καὶ φαίνεται ἕως τὴν σήμερον. Ἐπειδὴ ὁ τόπος

ἀκόμη ἦτον ἀδιόρθωτος, χωρὶς κτίρια, πλαγιώδης ἀνήφορος καὶ κλαδερός.

Ὁ δὲ Μιχαὴλ Μηλιαρᾶς ἐκάθισεν ἔμπροσθεν τῆς δυτικῆς πόρτας τῆς ἐκκλησίας, ἐπάνω εἰς μίαν πέτραν μεγάλην συλλογιζόμενος τὴν ἁμαρτίαν ὅτι ἐφεύσθη εἰς τὸν Ἅγιον. Ἐκεῖ καθήμενος βλέπει τὰ παιδιὰ ὁποῦ ἔφερον τὸ νερὸν ὀλίγον διάστημα ἀπ' ἔξω τοῦ μοναστηρίου, ἀπὸ τὸ ὀπίσω καβοῦσι λεγόμενον· καὶ στρεφόμενος πρὸς τὴν ἐκκλησίαν εἶπεν· Ὡ ἅγιε Γεώργιε, τόσα θαύματα κάμνεις καὶ ἐδῶ | μέσα εἰς τὸ 7
μοναστήριόν σου πῶς δὲν ἐβγάνεις νερὸν νὰ πίνουν οἱ ἄνθρωποι, μόνον πηγαίνουν ἀπὸ μακρὰν καὶ τὸ φέρουν;

Ἐκείνην δὲ τὴν στιγμήν ἐσάλευσαν οἱ τράγοι ἀπ' ἐκεῖ ὁποῦ ἀνεπαύοντο ὑπὸ κάτω εἰς τὴν χαρουπιὰν καὶ ἐταράχθησαν καὶ οὕτως ἐσαλεύθη μία πέτρα καὶ κυλιομένη ἐκατέβη καὶ ἐκτύπησεν εἰς τὸ χαράκι, ὁποῦ ὁ γέρον Μιλιαρᾶς ἐκάθητο.

Τὴν δὲ ἐπιούσαν ἐσπέραν ἔμεινε πάλιν ὁ γέρον Μιλιαρᾶς. Καὶ τὴν νύκτα βλέπει εἰς τὸν ὕπνον του τὸν Ἅγιον καὶ λέγει του, ὅτι ἡ πέτρα, ὁποῦ ἐκατέβη καὶ ἐκτύπησεν εἰς τὸ χαράκι ὁποῦ ἐκάθουσαν, ἔμπρὸς εἰς τὴν πόρταν τῆς ἐκκλησίας, νὰ τὸ ἐβγάλουν ἀπὸ ἐκεῖ ἐκεῖνο τὸ χαράκι, διότι εἶναι νερὸν ὑπὸ κάτω νὰ πίνουν οἱ ἄνθρωποι.

Τὸ δὲ πρωτῆ, ὅταν ἀπόλυσεν ἡ ἐκκλησία, λέγει ὁ γέρον τοῦ ἡγουμένου. Ἅγιε καθηγούμενε, εἰς τὸν ὕπνον μου εἶδα ἕναν λαμπρότατον, ὁποῦ εἶπεν, ὅτι νὰ ἐβγάλωμεν ἐκεῖνο τὸ χαράκι ἀπὸ ἐκεῖ, εἰς τὸ ὁποῖον ὑπὸ κάτω εἶναι νερὸν.

Ἀπεκρίθη ὁ ἡγούμενος καὶ λέγει, ὅτι αὕτη ἡ πέτρα ἐκεῖ ὁποῦ εἶναι ἀσχημίζει τὸν τόπον. Ἀλλὰ τώρα ποῦ εἶναι συναγμένοι οἱ ἄνθρωποι νὰ τὴν ἐβγάλωμεν, καὶ ἐὰν ἔβγη νερὸν ἤδη καλῶς, εἰδὲ καὶ εὐτρεπίζει καὶ γίνεται ἴσιος.

Καὶ εὐθὺς φέρουσι τὰ ἐργαλεῖα καὶ ἔκοφαν τὸ χαράκι ἐκεῖνο καὶ (ὡ τῶν θαυμασίων Θεός) ἐφάνη ἀπὸ τὸ μέρος τῆς ἐκκλησίας ἐκ τῆς κόγχης (τουρκιστὶ καντοῦν ἢ καὶ ἀπλῶς ρούκουνας) μία φλέβα καὶ ἄλλη μία ἀπὸ τὸ βόρειον μέρος, πλησίον τῆς πρώτης. Καὶ οὕτως ἐκαλλωπίσθη αὕτη ἡ πηγὴ τοῦ ἁγιάσματος καὶ στέκειτα μέχρι τὴν σήμερον καὶ κυβερνᾶται μὲ ἄφθονον πληρομονὴν τὸ ἱερὸν τοῦτο Μοναστήριον.

Τὸ θαυμασιώτερον δὲ εἶναι ὁποῦ εἰς τὴν ἐορτὴν τοῦ ἁγίου, ὁποῦ συνάσσειται τόσον πληθὸς λαοῦ καὶ ἐξαντιλοῦσιν ἀκαταπαύστως ἡμέραν καὶ νύκτα, εἰς μαγειρεύματα, πλυσίματα καὶ ζῶων ποτίσματα, καὶ οὐδὲ ποσῶς ἐλαττοῦται οὔτε ἀδεῖται, ἀλλὰ πάντοτε εἰς ἕνα μέτρον εὐρίσκειται τὸ εὐλογημένον ὕδωρ | τὸν δὲ ἐπίλοιπον καιρὸν ὄλου τοῦ ἔτους, 8
διὰ τὰ ζυμώσους νὰ πάρουν νερὸν εἰς τὸ κελλαρικὸν ἕως εἴκοσι στάμνες ὀλιγοστενεῖ ἕως μία πιθαμὴ κάτω.

Θαῦμα ἕτερον

Εἰς δὲ τὸν καιρὸν τοῦ κυρ Ἀθανασίου Λούκαρη¹ τὴν ἡγουμενείαν, μία γυνὴ εἰς χωρίον Γέοργερον ἠσθένησεν βαρῶς δεινὴν ἀσθένειαν καὶ ἐκινδύνευσεν μέχρι θανάτου. Ἐπαρεκάλεσε τὸν Ἅγιον νὰ λάβῃ τὴν ὑγείαν της καὶ νὰ ἔλθῃ εἰς τὸ μοναστήριον νὰ προσκυνήσῃ τὴν εἰκόνα τοῦ Ἁγίου καὶ νὰ ἀπεθάνῃ εὐθὺς (ὃ καὶ ἐγένετο κατὰ τὸ ζήτημά της). Ὅμως ἐφοβεῖτο νὰ ἔλθῃ ἐκείνην τὴν ἐρχομένην ἑορτὴν. Ἀλλὰ μετὰ καιρὸν, παρακινουμένη παρ' ἄλλων γυναικῶν, ὅπου ἤθελαν νὰ ἔλθουν εἰς τὴν ἑορτὴν τοῦ Ἁγίου. Καὶ εἰς τὸν δρόμον τοῦς ἤλθε μία μεγάλη βροχὴ, ὅπου μετὰ μόλις ἐγλύτωσαν. Καὶ ἔφθασαν εἰς τὸ μοναστήριον καὶ ἐμβῆκαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ ἐπροσκύνησαν. Καὶ ὕστερον ἀπὸ ὄλους ἤλθε καὶ αὐτὴ διὰ νὰ προσκυνήσῃ καὶ εὐθὺς ἔπεσον ἔμπροσθεν τῆς εἰκόνας τοῦ Ἁγίου καὶ πάραυτα ἀπέθανε. Καὶ βλέποντες οἱ εὐρεθέντες ἐξεπλάγησαν. Ἀλλ' ἐπειδὴ κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν ἔπαλλον τὸν ἔσπερινὸν καὶ δὲν ἦτον ὥρα καὶ καιρὸς διὰ νὰ τὴν ἐνταφιάσουσι, τὴν ἄλλαξαν κατὰ τὴν συνήθειαν καὶ τὴν ἔθηκαν εἰς παράμερον μέρος τῆς Ἐκκλησίας, διὰ τὴν αὔριον νὰ τὴν θάψουν. Τὸ δὲ πρῶτ', ὅπου ἐλειτουροῦσαν, ὅταν ἄρχισαν τὸ Εὐαγγέλιον, ἐσπάραξεν αὐτὴ μετὰ φωνῆς μεγάλης, λέγων ὧχ, ὧχ.

Οἱ πατέρες καὶ ὅλοι ὅσοι εὐρέθησαν ἐκεῖ ἐξέστησαν καὶ ἐτρομάζαν εἰς τὸ παράδοξον τοῦτο θέαμα.

Ὁ δὲ ἡγούμενος σιμῶνει καὶ λέγει της. Τί ἔχεις καὶ φωνάζεις; Αὐτὴ δὲ ἐκράτει τὸ βυζίν της καὶ λέγει του: Ἐνας ψαροκαβαλάρης μὲ ἐξύπνησε καὶ μὲ ἐκτύπησε μὲ κοντάρι εἰς τὸ βυζί μου καὶ τόσον πόνον ἔχω, ὅπου γροικῶ | νὰ ἀποθάνω ἀπὸ τὸν πολλὸν πόνον.

9

Καὶ τώρα ποῦ εἶναι;

Πρωύτερα ὀλίγον ἦτον ἐδῶ καὶ μοῦ εἶπεν, ὅτι τέτοια ταισίματα νὰ μὴν κάνω πλέον. Καὶ μοῦ εἶπε νὰ ὑπάγω νὰ γίνω καλογοραῖα.

Καὶ ἅπαντες ἐδόξασαν τὸν Θεὸν καὶ ἐδφήμησαν τὸν θεράποντα αὐ-

¹) Πότε ἀκριβῶς ἡγουμένευσεν ὁ ἀναφερόμενος ἐδῶ Ἀθανάσιος Λούκαρης δὲν γνωρίζομεν. Πάντως εἶναι ἓνας ἐκ τῶν πρώτων ἡγουμένων τῆς Μονῆς, ἴσως μάλιστα καὶ διάδοχος τοῦ Παΐσιου. Ἐκεῖνο ποῦ φαίνεται βέβαιον εἶναι, ὅτι ἀνήκει εἰς τὴν μεγάλην οἰκογένειαν τῶν Λουκάρεων, τὴν ὅποιαν ἀνέδειξε καὶ ἐκλείσεν ὁ μέγιστος τῶν μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κοινοσταντινουπόλεως καὶ μέχρι σήμερον χρόνων Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Κύριλλος ὁ Λούκαρης. Τὸ γεγονός ὅτι ἐκ τῶν θαυμάτων τῆς «Διηγήσεως» τρία ἀναφέρονται εἰς τὸν καιρὸν τῆς ἡγουμενείας του ὁμιλεῖ εὐγλώττως περὶ τῆς ἐπιρροῆς τὴν ὅποιαν ἤδη εἶχεν ἀποκτήσει ἡ Μονὴ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του καὶ πιθανώτατα ὄχι ἄσχετα μὲ τὴν προσωπικὴν του δραστηριότητα καὶ εὐσέβειαν.

τοῦ καὶ θαυματουργὸν μέγαν Γεώργιον, κάμνοντες δέησιν καὶ παράκλησιν εἰς τὸν Ἅγιον, καὶ ἔπειτα ἐτελείωσαν τὴν λειτουργίαν. Ἐπῆγε δὲ καὶ αὐτὴ καὶ ἐγίνη καλογοραῖα, κατὰ τὴν τοῦ ἁγίου πρόσταξιν.

Θαῦμα ἕτερον

Εἰς τὸν καιρὸν τοῦ αὐτοῦ κτθ Ἀθανασίου Λούκαρη, ἓνας χριστιανὸς ἀπὸ χωρίον Λιγόρτυνον βαρέως ἠσθένησε· τόσον ὅπου ἔφθασεν εἰς τὴν ἀκμὴν τοῦ θανάτου. Ἡ δὲ γυνὴ αὐτοῦ ἐπρόσδραμε πρὸς τὴν βοήθειαν τοῦ ἁγίου, παρακαλῶν μετὰ θερμοῦν δακρύων νὰ μὴν ἀποθάνῃ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς καὶ νὰ φέρῃ τὰ βόδια τὸ ζευγάρι των εἰς τὸν Ἅγιον. Λοιπόν, ἀφοῦ ὁ ἄνθρωπος ἀνέζησεν ἀπὸ τὴν ἀσθένειαν, διὰ πρεσβειῶν τοῦ ἁγίου, ἦλθαν εἰς τὴν ἐορτὴν, καθὼς καὶ ἄλλοι πολλοί. Ἦλθε λοιπὸν ἡ ὥρα διὰ νὰ φεύγῃ ὁ λαὸς καὶ πηγαίνουν εἰς τὴν εἰκόνα τοῦ ἁγίου καὶ ἀποχαιρετοῦν. Ἐπῆγε καὶ αὐτὴ ὁμοῦ μὲ τὸν ἄνδρα της καὶ ὡς ἐπλησίασεν εἰς τὴν εἰκόνα διὰ νὰ προσκυνήσῃ, καὶ παρ' ἐδῆς ἔπεσεν ἐκεῖ ὀλόξερον καὶ λιγωμένη, ὡς ἀποθαμένη. Πάσχει ὁ ἄνδρας της νὰ τὴν σηκώσῃ, ἀλλ' αὐτὴ οὐδὲ ποσῶς δὲν σαλεύει, ὡσεὶ λίθος. Τότε τὴν ἐρώτησαν αἱ γυναῖκες: Μήπως, κυρία, ἔχεις τίποτα τάσιμον τοῦ ἁγίου; Ἀπεκρίθη λέγουσα: Εἶχα, ἀλλὰ τὸ ἔφερα. Τότε τὸ ἐφανέρωσε τοῦ ἄνδρός της, οἱ οἱαν ἦσουν ἄρρωστος ἔταξα τὸ ζευγάρι τὰ βόδια 10 μας, διὰ τὴν ὑγείαν σου νὰ μὴν ἀποθάνῃς | καὶ διὰ νὰ μείνῃ τὸ ζευγάρι ἔφερα γόρσια σαράντα, τὰ ὁποῖα ἔβαλα εἰς τὸ κοντι τοῦ ἁγίου.

Τότε ὁ ἄνδρας της ἐπῆγε καὶ τὸ εἶπε τοῦ ἡγουμένου· ὁ δὲ ἡγούμενος τοῦ λέγει. Τέκνον μου, τὸ τάσιμόν του θέλει ὁ Ἅγιος.

Τότε παρευθὺς ἀφήνει τὴν γυναῖκά του καὶ ὄλην του τὴν συνοδείαν καὶ ἐπῆγεν καὶ ἔφερε τὸ ζευγάρι του ἀπὸ τὸ χωρίον καὶ ἔλαβε τὴν γυναῖκά του ἀνεμποδίτως.

Εἶπε δὲ ὁ ἡγούμενος πρὸς αὐτούς. Τέκνα μου, νὰ πάρετε τὰ σαράντα γόρσια, τὰ ἀντι τοῦ ζευγαρίου προσφερόμενα. Οἱ δὲ τὰ ἐχάρισαν καὶ αὐτὰ εἰς τὸν Ἅγιον καὶ ἀνεχώρησαν.

Θαῦμα ἕτερον

Εἰς τὸ αὐτὸ ἴδιον χωρίον Λιγόρτυνον καὶ εἰς τὸν καιρὸν τοῦ αὐτοῦ ἄνωθεν καθηγουμένου, μία χριστιανὴ ἔταξεν εἰς τὸν Ἅγιον τὸ ροῦχόν της καὶ ἐλθοῦσα εἰς τὴν ἐορτὴν τοῦ ἁγίου τὸ ἐφόρεσε. Καὶ μετὰ ταῦτα ἦλθεν ἡ ὥρα νὰ φεύγουν ὄλοι ἀπὸ τὸ μοναστήριον. Καὶ αὐτὴ ἡ γυνὴ ἐντροπή νὰ πηγαίνῃ εἰς τὸν δρόμον ὡς γυμνὴ καὶ καταφρονημένη· ἐστοχάσθη οὖν νὰ τὸ φορῇ νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸ ὁσπίτιόν της καὶ μετὰ ταῦτα νὰ τὸ στείλῃ. Καὶ οὕτως ἔφυγον μὲ τὴν συνοδείαν των.

Ἐφθάσαν δὲ ἕως εἰς τὸ νέον περιβόλι λεγόμενον. Καὶ ἀπὸ ἐκεῖ στρέφεται τὸ ζῶον ὁποῦ τὴν ἐσήκωνε καὶ τρέχει πρὸς τὸ μοναστήριον, ὁποῦ τινὰς δὲν ἠδυνήθη νὰ τὸ σταματήσῃ οὔτε νὰ τὸ φθάσῃ. Καὶ ἤλθεν εἰς τὸ μοναστήριον καὶ ἐγονάτισεν ἔμπροσθεν τῆς ροτικῆς πύλης τῆς ἐκκλησίας, ποιῶν τὸ σχῆμα τῆς προσκυνήσεως. Ἡ δὲ γυνὴ ὡς ἀρπαγμένη εὐρέθη ἐν μέσῳ τοῦ ναοῦ καὶ τὸ ροῦχον μόνον του κατὰ γῆς πεσμένον.

Καὶ ἔφυγεν ἡ γυνὴ μετὰ πολλοῦ φόβου καὶ τρόμου.

Ἔτερον θαῦμα

Εἰς τὸν καιρὸν τοῦ καθηγουμένου κυρίου Ἱερεμίου τοῦ Θαλασσινοῦ¹ κάποιος ἄνθρωπος, σκοτισμένος ἀπὸ τὴν μέθην ἔπεσε νὰ κοιμηθῇ ἐπάνω εἰς τὸ τεχνὸν ὑπεράνω τῆς ἐκκλησίας· τόπος ὑψηλός. Καὶ γυρίζοντας τὴν πλευρὰν του, κατὰ τὴν συ | νήθειαν τῶν ὑπνούντων ἐκρη- 11 μνίσθη ὁ ταλαίπωρος καὶ ἔπρεπε νὰ διασκορπισθῇ εἰς λεπτὰ κομμάτια, κατὰ τὸ ὕψος τοῦ τεύχους. Ἀλλὰ τῇ τοῦ Ἁγίου βοήθειᾳ δὲν ἐβλάβη ποσῶς.

Θαῦμα ἕτερον

Ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ ἀειμνήστου ἀρχιερέως καὶ καθηγουμένου ἡμῶν², κάποιος ἱερέυς, Γεώργιος ὀνομαζόμενος, ἐκ μέρους τοῦ Λασηθιοῦ, ἠσθένησε μεγάλην ἀσθένειαν καὶ ἐπικαλεῖτο τὸν Ἅγιον κράζοντας. Ἅγιε τοῦ Θεοῦ, θαυματουργέ Γεώργιε, δύνασαι καὶ βοήθησόν μοι τῷ ἁμαρτωλῷ καὶ νὰ φέρω τὸ ζευγάρι μου εἰς τὸ ἱερόν σου Μοναστήριον. Καὶ αὐτὸς ὁ ἐβλογημένος, διὰ νὰ δοξασθῇ ὁ Θεὸς καὶ Ἅγιος, ἀπέθανε. Ἐσυνάχθησαν λοιπὸν οἱ ἱερεῖς καὶ κατὰ τὴν τάξιν τοῦ ἐξοδιστικοῦ τῶν Ἱερέων, τὸν ἐνδυσαν τὰ ἱερά του, νὰ τὸν ψάλλουσι καὶ νὰ τὸν ἐταφιάσουν. Εἰς δὲ τὸ διάστημα τῆς ἀκολουθίας ὁποῦ τὸν ἔφαλλον ἐθρῆναι πικρῶς ἢ πρεσβύτερα αὐτοῦ λυπητερὰ πολλά, λέγουσα καὶ τοῦτο, παραπονυμένη πρὸς τὸν Ἅγιον: ὦ Ἅγιε Γεώργιε, καὶ τόσον εἴμεθα ἡμεῖς οἱ τάλανες ἁμαρτωλοὶ καὶ δὲν ἐκαταδέχθης τὴν ἐλε-

¹) Καὶ διὰ τὸν Ἱερεμίαν τὸν Θαλασσινόν, ἡγουμενεύσαντα πιθανῶς μετὰ τὸν Ἀθανάσιον Λούκαρην, δὲν ἔχομεν ἄλλην πληροφορίαν. Καὶ αὐτοῦ ὁ ἀκριβὴς χρόνος τῆς ἡγουμενείας μᾶς εἶναι ἄγνωστος. Ἐνῶ διὰ τὸν ἐκ τῆς αὐτῆς οἰκογενείας καταγόμενον Ἰωσήφ Θαλασσινόν γνωρίζομεν ὅτι ἦτο ἡγούμενος τῆς Μονῆς κατὰ τὸ 1747 καὶ ὅτι ἡγουμένευσεν δὶς. (Βλ. σελ. 39).

Οἱ Θαλασσινοὶ εἶναι μεγάλη οἰκογένεια ἐξ Ἁγ. Βαρβάρας, τῆς ὁποίας καὶ σήμερον μία συνοικία ὀνομάζεται «Θαλασσινὰ μετόχια».

²) Πρόκειται πιθανότατα περὶ τοῦ Ματθαίου Καρπαθίου, ἀποθανόντος κατὰ τὸ 1736. Περὶ αὐτοῦ βλ. κατωτέρω.

ημοσύνην μας καὶ τὴν παρακάλεσίν μας ; Εἰς ὄλους ὁποῦ σὲ επικαλοῦνται εἰς πᾶσαν ἀνάγκην εἰσακούεις καὶ ταχέως προφθάνεις καὶ ποιεῖς τὸ θέλημα αὐτῶν καὶ ἡμᾶς διατὶ μᾶς ἐπαράβλεψες τόσον ; Ἐγὼ γὰρ δὲν ἔχεις τόσην παρορησίαν εἰς τὸν Δεσπότην Χριστὸν νὰ μεριτεύσης νὰ μὴ ἀποθάνῃ ὁ παπᾶς μου ;

Αὐτὰ καὶ ἕτερα μοιρολόγια λέγουσα ἢ προσβυτέρα, ὡς ἀπὸ ὕπνου ἐξύπνησεν ὁ παπᾶς καὶ ἰστοχάζετο ἐδῶ καὶ ἐκεῖ καὶ ἐρωτᾷ πῶς εἶναι ἐκεῖνο τὸ παληκάρι, ὁ λαμπρότατος νέος ὁποῦ με ἐξύπνησε καὶ με εἶπε νὰ σηκωθῶ ἀπάνω ; Τί με θέλει ; Τότε ἦλθεν εἰς τὸν ἑαυτὸν του καὶ βλέπει | ὅτι ἦτον ἐνδεδυμένος τὰ ἱερά του καὶ λέγει : Πότε τὰ ἐφόρεσα 12 ἐγὼ τὰ ἱερά μου ; Ἐγὼ δὲν εἰτοιμάσθηκα διὰ νὰ λειτουργήσω. Καὶ ἀνιστάμενος ἐξεδύθη μόνος τὰ ἱερά του.

Τότε τοῦ ἐδιηγῆθησαν πάντα τὰ γενόμενα. Καὶ εὐθὺς ἐκίνησαν μετὰ τὴν παπαδιάν του καὶ ἔφεραν τὸ τσιμαῤικο ζευγάρι, με ὄλα τὰ ἐργαλεῖα ἔτι δὲ καὶ τοὺς κόφινας ὁποῦ ἔτιρωγαν τὰ βόδια.

Ἔτερον

Εἰς τὸν καιρὸν τοῦ αὐτοῦ ἀρχιερέως καὶ καθηγουμένου, κατὰ ἄγνοιαν ἐκρημνίσθη ἓνα παιδί ἀπὸ τὸ δῶμα τοῦ ἡγουμενικοῦ κάτω καὶ ἐθαύμασαν οἱ ἄνθρωποι πῶς δὲν ἐσκόρπισεν ὡσὰν κεραμίδα, ἀλλ' ἐδιεσώθη ἄβλαβον τῇ χάριτι τοῦ Ἁγίου, καὶ ἠλικιωθέντας ἔγινε καλόγηρος καὶ ὠνομάσθη Γεράσιμος.

Ἔτερον

Εἰς τοὺς χρόνους τοῦ καθηγουμένου κυρίου Ἰωσήφ τοῦ Θαλασσινοῦ¹⁾, κατὰ τὴν πρώτην του ἡγουμενείαν, μία χριστιανὴ ἀπὸ τὸ χωρίον Θραψανὸν λεγόμενον, ἔταξεν εἰς τὸν Ἅγιον κερὶ, ὀκάδες πέντε, διὰ τὴν ἀσθένειαν ὁποῦ ἔπασχεν. Ἐφθάσε δὲ τοῦ Ἁγίου ἡ ἐορτὴ καὶ ἦλθεν εἰς τὸ μοναστήριον ὁμοῦ με ἄλλους πολλούς, φέρων μαζύ της καὶ τὸ τάσιμον τὸ κερὶ. Ἀλλὰ δὲν εὐρῶκε μέρος νὰ ἀναπαυθῆ ἀπὸ τὸν θόρουβον καὶ τὴν ταραχὴν τοῦ πλήθους τοῦ λαοῦ. Καὶ μόλις εὐρέθη τόπος πρὸς τὸ κελλαρικὸν καὶ ἔμεινε χωρὶς ἐπίσκεψιν, παραπονουμένη καὶ

1) Ἐν ἐγγράφῳ τοῦ Ἱεροδικείου Ἡρακλείου τοῦ ἔτους 1747 ἀναφέρεται ὅτι ὁ Ἰωσήφ ἡγούμενος τῆς μινῆς Αγ. Γεωργίου, παρουσίᾳ τοῦ κονισαξῆ Χασάν Μπεσέ, κατέθεσεν ὅτι παρέδωκεν εἰς αὐτὸν (τὸν Χασάν) τὴν ἐγκαταλειφθεῖσαν ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ του Ἰωάννου, ἱερέως τῆς Μονῆς, περιουσίαν καὶ ἔλαβεν ἀπόδειξιν ἐξοφλήσεως. Βλ. Τουρκ. Ἀρχ. Ἡρακλείου τ. 130, σ. 67. Τῷ καιρῷ ἐκείνῳ σὺνηθες ἦτο τὸ φαινόμενον ὁ ἓνας ἀδελφὸς νὰ εἶναι χριστιανὸς καὶ ὁ ἄλλος μουσουλμάνος - ἀρνησιφθρησκος.

βοῶσα τὴν ἀνηρηρησίαν τῶν καλογέρον. Καὶ ἐβουλήθη νὰ μὴν ἀφήσῃ τὸ κερὶ εἰς τὸν Ἅγιον, ἀλλὰ νὰ τὸ πάρῃ ὀπίσω.

Μετὰ τὸ τέλος δὲ τῆς λειτουργίας, κατὰ τὴν συνήθειαν, εἰομιάζονται οἱ προσκυνηταὶ νὰ ἀναχωροῦσι, πηγαίνουν εἰς τὴν εἰκόνα τοῦ Ἁγίου καὶ ἀποχαιρετοῦν. Ἐπῆγε δὲ καὶ αὐτή. Καὶ καθὼς ἐπλησίασεν εἰς τὸ προσκυνητάριον ἐν τῷ ἅμα ἔπεσεν εἰς τὸ ἔδαφος κατὰξερῃ καὶ ἀσάλευτος. Τότε τῆς λέγουσιν οἱ παρόντες ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες: | 13
Μήπως ἔχεις, κυρία, κανένα τάσιμον εἰς τὸν ἅγιον;

Ἡ δὲ εἶπεν. Ἔχω κερὶ ὀκάδες πέντε. Ἀλλὰ δὲν μὲ ἐψήφισαν οἱ καλόγηροι ὡς μίαν διακονιστριά, καὶ θέλω τὸ πάρω πάλιν ὀπίσω. Εἰς τὸ χωρίον μας ἔχομεν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου καὶ τὸ πηγαίνω ἐκεῖ.

Τότε τῆς εἶπαν: Καὶ τί; τῶν καλογέρον τὸ ἔταξες ἐπὶ τὸ κερὶ ἢ τοῦ Ἁγίου; Στοχάσου καλά, ἐὰν θέλῃς νὰ ὑπάγῃς εἰς τὸ σπίτι σου μὲ τὸ καλόν, νὰ φέρῃς τὸ τάσιμόν σου ἐδῶ ὁποῦ τὸ ἔταξες. Τότε ἔστειλεν καὶ τὸ ἔφεραν καὶ τὸ ἔθηκαν ἐπάνω εἰς τὸ παγκάρι τοῦ Ἁγίου. Πάραυτα ἀνέστη καὶ αὐτὴ καὶ ἀνεχώρησεν.

Τοῦ ἰδίου καθηγουμένου τὸν καιρὸν ἓνας χριστιανός, Γιαννάκης λεγόμενος, ἀπὸ χωρίου Δαφνές, ἀφιέρωσεν εἰς τὸν Ἅγιον τὸ προᾶγμα του καὶ τὸ σπίτι του, μὲ δλην του τὴν περιοσίαν, τὰ ὁποῖα ἦσαν σιτὴν ἔξουσίαν του μέχρι τῆς τελευτῆς αὐτοῦ. Ἐζῆσε ὀλίγα ἔτη καὶ ἀπέθανε. Καὶ ἐπῆγαν οἱ πατέρες ὁμοῦ μὲ τὸν ἡγούμενον νὰ τὸν ἐνταφιάσουσιν, ὡς ἀδελφὸν μετὰ παρορησίας μεγάλης. Ἐπειτα ἐπῆγαν νὰ ἀνοίξουν τὸ σπίτι ὡς ἐξουσιασταί. Ἴδον καὶ ἐβγαίνει ἓνας συγγενῆς τοῦ ἀποθανόντος, Κωνσταντῆς Τζουρᾶς λεγόμενος, καὶ ἀνατρέπει τὸ ἀφιερωτικὸν ἔγγραφο, ὅτι ἦτον ψευδογραμμένον, καὶ ἐστάθη μὲ μεγάλην τολμηρὰν θρασυτητα λέγων, ὅτι αὐτὰ τὰ πράγματα εἶναι τῶν κληρονόμων καὶ οὐχὶ τῶν καλογέρον.

Αὐτὰ καὶ πλείονα λέγων, ἔμεινεν ὁ προεστὼς λυπημένος μὲ τοὺς πατέρας. Καὶ τοῦ εἶπαν, ὅτι, ἐὰν εἶναι δίκαιόν του, ἅς τὸ χαρῆ, εἰδέ, ὁ Θεὸς νὰ κάμῃ τὴν ἐκδίκησιν.

Μετὰ ὀλίγας ἡμέρας ἠθέλησαν μερικοὶ χριστιανοὶ ἀπὸ τὸ αὐτὸ χωρίον Δαφνές διὰ νὰ ἔλθουν εἰς προσκύνησιν τοῦ Ἁγίου ἠθέλησε καὶ αὐτὸς ὁ ἀδικητῆς νὰ συνοδεύσῃ μὲ τοὺς λοιποὺς καὶ εἰς τὸν δρόμον τὸν ἐκίνησεν ἢ θεία δίκη καὶ μετὰ | μόλις ἔφθασεν εἰς τὸ μοναστή- 14
ριον, ὥστε ὄλοι τὸν ἀποφάσιον εἰς θάνατον.

Ὅθεν ἔκαμαν δέησιν κοινήν ὁ ἡγούμενος μὲ τοὺς πατέρας, διὰ νὰ μὴν ἀπεθάνῃ εἰς τὸ μοναστήρι, διότι ἤθελεν ἀκολουθήσει εἰς τὸ μονα-

στήριον ζημία παρὰ τῆς ἐξουσίας. Καὶ οὕτω τῆ τοῦ Ἁγίου πρεσβεία, ἐπῆγεν εἰς τὸν οἶκόν του καὶ ἐκεῖ μετ' ὀλίγον ἐτελεύτησεν, μετὰ τὸ πείσμα τῆς ἀδικίας.

Ἔτερον

Εἰς τὸν καιρὸν τοῦ αὐτοῦ καθηγουμένου Κυρίου Ἰωσήφ, ἕνας γραμματεὺς ἀπὸ τὸ χωρίον Γέργεργη εἶχε τάξει εἰς τὸν Ἅγιον τὸ ροῦχόν του, μεϊτάνι λεγόμενον, τὸ ὁποῖον ἐφοροῦσε καὶ ἦλθεν εἰς τὴν ἐορτὴν τοῦ Ἁγίου, ὡς λαμπροφορευμένος ἐπειδὴ ἦτον τζόχινον. Καὶ κατὰ τὸ φαινόμενον ἦτον ὁ σκοπὸς του νὰ μὴν τὸ ἀφήσῃ. Ἐμβῆκαν λοιπὸν εἰς τὴν ἐκκλησίαν νὰ προσκυνήσουν, ὁμοῦ μετὰ τὴν σύζυγόν του, καθὼς καὶ ἄλλοι πολλοί, βάνοντες ἕκαστος εἰς τὸ παγκάρι τῆς ἐκκλησίας τὸ τάσιμον ὁποῦ εἶχε. Ἐπειτα ἀνεχώρησεν ὁ κάθε ἕνας καὶ ἐπῆγεν εἰς τὸ μέρος ὁποῦ ἦτον κονεμένος.

Ἄφωθ' δὲ ἐπροσκύνησε καὶ αὐτὸς ὁ γραμματεὺς ἐβγῆκε καὶ πηγαίνει ἐκεῖ ὁποῦ ἐκόνευσαν. Περιμένει νὰ ἔλθῃ ἡ γυναῖκά του, ἀλλ' οὐτε ἔρχεται. Ἀρχισε λοιπὸν νὰ ἰρευνᾷ ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ἐὰν ἐφάνῃ ἡ γυναῖκά του. Ἐμαθε δὲ ὅτι ἦτον εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Καὶ ἐπῆγε καὶ τὴν βλέπει, ὁποῦ ἐκάθητο εἰς τὸ κατώφλιον τῆς πόρτας ἀπὸ μέσα καὶ λέγει τῆς : Σήκω νὰ πηγαίνωμεν, τί κάθεσαι αὐτοῦ ; Ἡ δὲ εἶπε : Δοκιμάζω νὰ ἔβρω, ἀλλὰ δὲν ἤμπορῶ.

Τότε τῆς λέγουν οἱ εὐρεθέντες εἰς τὴν ἐκκλησίαν : Μήπως, κυρία μου, ἔχεις κανένα τάσιμον | εἰς τὸν Ἅγιον;

Ἡ δὲ ἀπεκρίθη λέγουσα : Ἐγὼ δὲν ἔχω, ἀλλὰ ἡ αὐθεντία του, ὁ ἄνδρας μου, ἔχει. 15

Καὶ εὐθὺς ἔβγαλε τὸ μεϊτάνι ὁ γραμματεὺς ἀπὸ πάνω του καὶ τὸ ἔβαλεν ἔμπροσθεν τοῦ Ἁγίου. Καὶ παρ' εὐθὺς ἐσηκώθη ἡ γυνή του καὶ τοῦ ἀκολούθησεν.

Τότε λέγει τοῦ ἡγουμένου : Δέσποτά μου ἅγιε. Ἦκουον τὰ θαύματα τοῦ Ἁγίου καὶ δὲν τὰ ἐπίστευα. Ἀλλὰ τώρα τὰ πιστεύω καὶ τὰ μαρτυρῶ.

Ἔτερον

Ἐνας αἰχμάλωτος, ὀνόματι Νικόλαος, ἐδεήθη τοῦ Ἁγίου νὰ ἐλευθερωθῇ ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσίαν καὶ νὰ εἶναι χρεώστης εἰς τὸν Ἅγιον εἰς ὅλον τὸ διάστημα τῆς ζωῆς αὐτοῦ. Καὶ οὕτως ἐλευθερώθη μετὰ τὴν θεῖαν βοήθειαν καὶ ἤρχετο κατ' ἔτος εἰς τὸν Ἅγιον καὶ ἔφερε τὸ διωρισμένον τάσιμον. Ἐτι ἔφερεν δύο εἰκόνες μετὰ κνιζόλες, μιὰ τῆς Θεοτόκου καὶ ἄλλην τοῦ Ἁγίου, πρὸς τούτοις δὲ ἀκόμη καὶ τὸ σίδηρον τῶν ποδῶν αὐτοῦ πρὸς ἔνδειξιν τοῦ θαύματος.

Ἔτι ἓνας Τοῦρκος ἀπὸ χωρίον Κακοῦ, πηγαινόμενος ἐκεῖ ὅπου ἐχόρευαν οἱ πολλοὶ νὰ βλέπῃ τὴν χαρὰν καὶ ἐκάθησεν εἰς μέγρος ὑψηλὸν καὶ κατὰ ἄγνοιαν ἐγκρεμνίσθη, ἀλλ' οὔτε τὸ παραμικρὸν δὲν ἐβλάπη.

Καὶ ἕτερος Τοῦρκος, ἀπὸ δαιμόνου συνωθούμενος, ἐπήδησεν ἀπὸ ὑψηλὸν δῶμα νὰ περάσῃ εἰς ἄλλον, ἀλλὰ δὲν ἐδυνήθη καὶ ἔπεσε κάτω, ἀλλὰ ποσῶς δὲν ἐβλάπη ὁ θεόργιστος.

Ἔτερον

Εἰς τὸν καιρὸν τοῦ τρισμάκαρος Νεοφύτου¹ ἐν τῇ ἑορτῇ τοῦ Ἁγίου ἤλθε πολὺ πλῆθος λαοῦ, ὅπου δὲν τοὺς ἐχώρει ὁ τόπος· καὶ μάλιστα δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον Τοῦρκοι. Ἀφοῦ δὲ ἐβράδυσεν ἔστησαν μίαν μάχην μεγάλην μὲ ἄγριες φω | νὲς καὶ ταραχές, τριγυρίζοντις ὅλον τὸ μο- 16
ναστήριον μὲ ἀλαλαγμὸν μεγάλον, μὲ τουφέκια, σπάθες καὶ ἄλλες φω-
τιές. Καὶ ἔμειναν οἱ χριστιανοὶ τρομάζοντες, ὅτι ἤθελεν ἀκολουθήσει
μέγα κακόν.

Ἦτο δὲ μία χριστιανὴ καθημένη εἰς ἓνα παράθυρον τοῦ ἡγουμενικοῦ, μὲ δυὸ τῆς παιδιὰ ἄνηβα. Καὶ τῆς λέγουν: ὦ μάννα, ἰδὲ ἓνα
καβαλλάρη μὲ ἄσπρον ἄλογον, πολλὰ μακρύν, ὅπου ὑπάγει ἐδῶ καὶ
ἐκεῖ.

Λέγει ἡ μητέρα των: Καὶ ποῦ εἶναι αὐτὸς ὁ καβαλλάρης, παιδιὰ
μου; Ἐγὼ δὲν τὸν βλέπω.

Λέγουν τῆς: Νά τον, νά τον, ὅπου ἤλθεν ὀμπροστά μας. Ἴδου ὅπου
ἐμβῆκεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν.

Αὐτὴ δὲ δὲν εἶδε τίποτα. Μόνον τὰ παιδιὰ, ὅπου ἔβλεπαν ὀφθαλμοφανῶς τὸν Ἅγιον, περιφερόμενον εἰς τὸν ἀέρα, ἕως οὗ ἔπαυσεν ὁ κρότος τῆς μάχης, χωρὶς νὰ λάβῃ τινὰς τὴν παραμικρὴν πληγὴν.

Τὸ δὲ πρῶτ' ὁ διηγῆθη ἐκείνη ἡ μητέρα τῶν παιδίων τοῦ ἀρχιερέως, ὅπου ἐλειτούργησεν ὁμοίως καὶ τοῦ ἡγουμένου.

Καὶ ἀκούσαντες πάντες ἐδόξασαν τὸν Θεόν, εὐχαριστοῦντες καὶ τὸν Ἅγιον. Ἀνατείλαντος δὲ τοῦ ἡλίου ἐστέκοντο καὶ ἐθαυμάζοντο οἱ Τοῦρκοι, ἐκπληττόμενοι πῶς τὰ πυροβόλα αὐτῶν ὄπλα δὲν ἐνεργοῦσαν εἰς τόσον θόρυβον καὶ ταραχὴν ὅπου ἔκαμαν ὅπου ἔαν ὁ Ἅγιος δὲν ἐμπόδιζεν ἀοράτως, ἤθελε θανατωθῶν οἱ περισσότεροι καὶ νὰ πληγωθῶν καὶ νὰ ἀφανισθῇ τὸ μοναστήριον ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν.

Τότε λοιπὸν ἐδοκίμασαν τὰ ὄπλα αὐτοὶ οἱ Τοῦρκοι καὶ ἐπυροβόλη-

¹) Πρόκειται πιθανώτατα περὶ τοῦ Νεοφύτου, τοῦ ἐπαναστατήσαντος τὴν Μοῆν μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1821. (βλ. κατωτέρω).

σαν ὄλοι διὰ μιᾶς καὶ ἔγινε κρότος πολὺς, τόσον ὅπου καὶ αὐτοὶ ἐθαυμάζοντο. Ἐνας δὲ ἀπὸ αὐτῶν αἰσχρολόγησεν ἄλλον καὶ ὁ ἄλλος, θυμωθεὶς, ἔσυρε τὴν μάχαιραν καὶ ἔκοψε τὸ χεῖρ τοῦ ὕβριστοῦ καὶ ἐκρέμετο. Καὶ παρευθὺς αὐτὸς ὁ πληγωμένος τρέχει εἰς τὸν πασᾶ με ἀναφορὰν, ὅτι πὼς ἐλαβῶθῃ εἰς τὸ μοναστήριον· διὰ νὰ φέρῃ ζημίαν τοῦ μοναστηρίου.

Ὁ δὲ πασᾶς, ὡς φρόνιμος, τὸν ἐρώτησε: Ποῖος σὲ ἐκτύπησεν; οἱ καὶ λόγηροι; Αὐτὸς ἀπεκρίθη, ὅτι ἓνας Τοῦρκος με ἐκτύπησεν. Ὁ δὲ 17 πασᾶς θυμωθεὶς τοῦ λέγει: Καὶ τί γυρεῦτε ἐσεῖς οἱ τοῦρκοι εἰς τὰ πανηγύρια τῶν Χριστιανῶν;

Καὶ εὐθὺς προσιάσσει νὰ τὸν βάλουν εἰς τὴν φυλακὴν νὰ ἀναπαύεται.

Ἄλλον δὲ θαῦμα ἀξιοδιήγητον

Ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ αὐτοῦ ἡγουμένου κυρίου Νεοφύτου, ἦτον ἓνας νέος ἀπὸ τὴν ἐπαρχίαν τῆς Γορτύνης, ἀπὸ τὸ χωρίον Βασιλικὴν, ὁ ὁποῖος ἠσθένησεν βαρέως καὶ ἐδέετο τοῦ Ἁγίου ἐκ βάρους καρδίας, ὁμοίως καὶ ἡ μητέρα του, διὰ νὰ λάβῃ τὴν ὑγίαν του. Ἀλλὰ ἀπέθανεν ὁ ἀσθενής. Καὶ προσκαλοῦσι τὸν ἱερέα κατὰ τὴν συνήθειαν, ὁμοίως καὶ τὸν κράββατον. Ἡ δὲ μήτηρ αὐτοῦ ἔκλαιεν θρηνηλογοῦσα καὶ βοῶσα πρὸς τὸν Ἅγιον παραπονουμένη, ὅτι δὲν ἐδέχθη ὁ Ἅγιος τὴν δέησιν αὐτῶν.

Καὶ καθὼς τὸν ἔπιασαν νὰ τὸν βάλουν εἰς τὸν κράββατον ἀνοίγει τοὺς ὀφθαλμοὺς του καὶ φωνάζει: ὦ μάννα, δός μου ὀλίγον νερόν. Καὶ τοῦ ἔδωσε καὶ ἔπιεν καὶ μετ' ὀλίγον ἦλθεν εἰς αἴσθησιν καὶ λέγει: Ἐνας νέος καρβαλάρης εὐμορφος, καθήμενος εἰς ἄσπρον ἄλογον με ἐξύπνησε καὶ εἶπέ μοι νὰ ὑπάγω εἰς τὸ κονάκιν του. Ἡ δὲ μήτηρ αὐτοῦ ἐκατάλαβε τὸ μέγιστον θαῦμα τοῦ θαυματουργοῦ μεγάλου Γεωργίου. Καὶ πάντες οἱ συννευθέντες, με ἀνείκαστον καὶ μεγίστην χαρὰν, ἐδόξασαν τὸν Θεόν, δοξολογοῦντες καὶ τὸν θαυματουργὸν Γεώργιον. Καὶ οὕτως ἦλθεν εἰς τὸ μοναστήριον, ὑπηρετῶν χρόνον ὀλόκληρον, διηγούμενος καὶ τὰς τοῦ ἁδου δορυμνίας βασάνους.

Ἄτερον θαῦμα

Καὶ εἰς τὸν καιρὸν δὲ τοῦ καθηγουμένου κυρίου Διονυσίου¹, ἓνας ἀράρης τοῦ Μπεχλιβάνογλου ἔτυχεν εἰς τὸ μοναστήριον εἰς καιρὸν τῆς

¹) Ἴσως εἶναι ὁ ἐν τῷ Τουρκικῷ Ἀρχεῖφ Ἡρακλείου ὑπ' ἀριθ. μεταφρ. 1457, Κωδ. 11, σ. 118 τοῦ 1696 ἀγοραστής κτήματος εἰς τὸ Ἀλάγνι.

χιόνος, ὁποῦ συνηθοῦν νὰ κάμνουν βόλους μὲ τὸ χιόνι καὶ νὰ παίζουν, ὁμοίως καὶ αὐτὸς ἔπαιξε μὲ τοὺς λοιποὺς | καὶ ἔξαφνα ἐγλύστρησεν καὶ 18 ἔπεσεν ἀπὸ μέρος ὑψηλόν, ὁποῦ δὲν ἦτο καμμία ἐλπίς διὰ νὰ ζήσῃ ἀπὸ τέτοιον μέρος ὁποῦ ἔπεσε. Ἐπὶ βοήθειά τοῦ Ἁγίου δὲν ἐβλάπη παντελῶς, ἴσως διὰ νὰ μὴ ζημιωθῇ τὸ μοναστήριον ἀπὸ τὰς ἐξουσίας.

Τὰ δὲ ὅλα θαύματα τοῦ Ἁγίου εἶναι ἄπειρα καὶ ἀναρίθμητα, ὅσα ἀεννάως γίνονται καὶ ἔξω εἰς τὰ χωρία, ὁποῦ τὸν ἐπικαλοῦνται καὶ μέσα εἰς τὸ μοναστήριον. Πρῶτον τοὺς ἀσθενεῖς καὶ δαιμονισμένους ὁποῦ θεραπεύει καὶ βόδια καὶ ζῶα — ἄλογα καὶ μουλάρια — ἅπαντα προφθάνει καὶ ἰατρῆται. Καὶ καθὼς ἕνας πατὴρ φιλόστοργος φρονιίζει ἐπιμελῶς διὰ τὰ τέκνα του, οὕτω καὶ ὁ θαυμαστός μέγας Γεώργιος, ὁ τῶν πτωχῶν ὑπερασπιστής. Διὰ τῆς ἐνεργείας τῶν θαυμάτων αὐτοῦ ἀενάως εἰσέρχονται εἰς τὴν ἱερὰν ταύτην μονὴν καὶ βόδια καὶ μουλάρια, τὰ ὁποῖα χρησιμοποιοῦν εἰς κάθε ὑπηρεσίαν τῆς μονῆς, καὶ πρόβατα καὶ γίδια καὶ ἀπλῶς εἰλεῖν ἐκ πάντων ἔρχονται εἰς τὸ μοναστήριον, χωρὶς νὰ φρονιίζωσιν οἱ δοῦλοί του νὰ ἀγοράζωσιν ἐξ αὐτῶν, ἀλλὰ μάλιστα νὰ πωλῶσιν. Καὶ πρὸς τούτους δὲ ἕκαστος ἄς παρατηρήσῃ εἰς τὴν εἰκόνα τοῦ Ἁγίου τὰ ἀσημικὰ ὁποῦ κρέμονται διάφορα: χεῖρες, πόδες, ὀφθαλμοί, κεφαλές, σώματα δλόκληρα καὶ μορφῆς τετραπόδων διαφόρων εἰδῶν. Ἀπὸ αὐτὰ λέγω ἡμπορεῖ ὁ κάθε περιέργος νὰ ἐννοήσῃ ἕνα τι ὀλίγον ἐκ τῶν θαυμάτων αὐτοῦ.

Εἰς δὲ τὴν ἑορτὴν τοῦ Ἁγίου, ὁποῦ συνάσσονται πλῆθος τουρκῶν, ὁποῦ καμμίαν φορὰν ὑπερβαίνουν τοὺς χριστιανοὺς εἰς τὸν ἀριθμόν, καὶ τρώγουν καὶ πίνουν καὶ μεθύουσι καὶ γίνονται ἄλλος ἐξ ἄλλου, σύροντες μαχαίρας, μπιστόλες, τουφέκια, ἢ κάμνοντες τόσην τρομερὰν ταραχὴν, ὁποῦ νομίζει τινὰς ὅτι θέλουσι | θανατωθῆ τὸ τρίτον ἐξ αὐτῶν 19 καὶ αὐτοὶ οὐδὲ ποσῶς. Μόνον καὶ μόνον ὑπὸ τῆς θείας δυνάμεως ἐμποδιζόμενοι, διὰ τὸ ἀζημίωτον τοῦ μοναστηρίου.

Μίαν δὲ τῶν ἡμερῶν ἐκάθισαν μερικοὶ διὰ νὰ φάγουν καὶ ἔστησε τὴν τράπεζαν ὁ καλόγηρος, ὀνόματι Μαλαχίας. Καθὼς ἔσκυψε διὰ νὰ σιτρώσῃ τὸ τραπεζομάνδηλον ἔσυρεν ἕνας ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς Τούρκους τὸ μαχαίρι του νὰ τὸ καρφώσῃ εἰς τὰ νεφρὰ τοῦ καλογέρου· καὶ ὡ τοῦ θαύματος, τὸ ἐκάρφωσεν εἰς τὸν ἴδιόν του μηρόν. Καὶ ἔτσι τὸν ἐσῆκωσαν οἱ σύντροφοί του καὶ τὸν ἐπῆγαν εἰς τὸ σπῆτι του καὶ ἐκεῖ ἀπέτριψε τὴν μισρὰν αὐτοῦ ψυχὴν εἰς τὸ ἡτοιμασμένον αὐτοῦ πῦρ.

Ἐτερον θαῦμα

Εἰς τὸ χωρίον Ἐμπαρον ἕνας χριστιανὸς εἶχε μίαν γουρουνίδα, ἣ

ὅποια δὲν ἐγέννα. Ἐπαρράκαλεσε λοιπὸν τὸν Ἅγιον νὰ ἐγγαστροθῆ νὰ γεννήσῃ. Καὶ οὕτως ἔγινε τὸ θέλημά του καὶ ἐγέννησε καὶ ἐσημίωσεν ἓνα τοῦ Ἁγίου, καθὼς τὸ ἔταξε, τὸ ὁποῖον ἔγινε τὸ καλύτερον. Ἀυτὸς ὁμως ἐλυπήθη καὶ ἀντὶ τοῦ γουρουνίου ἔστειλε κερὶ δκάδας δύο. Αὐξήθη λοιπὸν τὸ γουρουνίδιον καὶ ἐγγαστροθῆ καὶ ἤγγιζεν ὁ καιρὸς διὰ νὰ γεννήσῃ. Ἐφθασε καὶ ἡ ἑορτὴ τοῦ Ἁγίου καὶ ἀπερνώντιας ἀπὸ αὐτὸ τὸ χωρίον χριστιανοί, ἐρχόμενοι διὰ τὴν ἑορτὴν εἰς τὸν Ἅγιον, τρέχει ἡ γουρουνίδα καὶ τοὺς ἀκολουθεῖ. Ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἦσαν καὶ μερικοὶ τοῦρκοι καὶ ἐντρέποντο νὰ τοὺς ἀκολουθῆ καὶ τὴν ἐδίωκον μὲ πέτρες καὶ μὲ ράβδους. Ἀλλὰ ἐμακρύνετο μὲν ὀλίγον, ἀλλὰ πάλιν ἔτρεχε καὶ τοὺς ἔφθανε. Καὶ ἀπερνώντιας ἀπὸ χωρία τὴν ἐκατάτρεχαν οἱ σκῆλοι ἐδῶ καὶ ἐκεῖ καὶ μετὰ μόλις ἐγλύτωσε καὶ δὲν τὴν ἐπνιξαν, καὶ ἀπὸ μερικοὺς ἀνόητους ὅπου τὴν ἐκαταπετροβολοῦσαν.

Τέλος πάντων ἔφθασαν εἰς τὸ Μοναστήριον, ἀκολου | θῶντας καὶ ²⁰ ἡ γουρουνίδα μὲ πολλὴν κόπρῃσιν καὶ ἐξηπλώθη ἔξω ἀπὸ τὴν μεγάλην πόρταν καὶ τὴν ἔβλεπεν ὁ λαὸς ὅλος καὶ ἐθαύμαζε τὸ γεγονός. Μετὰ δὲ τὴν φυγὴν τοῦ λαοῦ ἐγέννησεν αὐτὴ καὶ ἔκαμε γουρουνίδια δώδεκα. Καὶ εἶχαν ὄλα ἀπὸ κάτω εἰς τὸν λαιμὸν λάλαθα, ὡσὰν τὰ ἀρνία καὶ τὰ ἐρίφια.

Εἰς τὰς ἡμέρας τοῦ καθηγουμένου κυρίου Νεκταρίου ἐγένετο θαῦμα εἰς τὴν ἐπαρχίαν Πέτρας. Ἐν τῇ κωμοπόλει Κορητζᾶ εἶναι καὶ σώζονται καὶ τὴν σήμερον ὁπίτια μοναστηρικά, τὰ ὅποια εὐρίσκονται εἰς τὸ ἀνώτερον μέρος τοῦ χωρίου. Ἐπειδὴ ὅλον τὸ περισσότερον μέρος αὐτοῦ τοῦ χωρίου κεῖται ὑπὸ τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους, τὸ ὁποῖον ὄρος ἔχει κρημνὸν τρομερὸν ἀνωθεν τοῦ χωρίου, ὥστε φέρει εἰς τοὺς ὄρωντας φόβον. Μίαν δὲ τῶν ἡμερῶν ἐκόπη ἀπὸ ἐκεῖνον τὸν κρημνὸν ἓνας χάρακας μέγας. Κυλιόμενος ἐκατέβη μὲ μεγάλην ὀρμὴν καὶ ἐχάλασε τὸ ὁπίτιον τὸ μοναστηρικὸν καὶ ἐπῆγεν εἰς τὸ μέρος ὅπου ἐστέκοντο τὰ πιθάκια, γεμάτα λάδι τοῦ Μοναστηρίου, καὶ ἐκεῖ ἔμεινεν ἀκουμπισμένος εἰς τὰ πιθάκια, χωρὶς νὰ γίνῃ παραμικρὰ ζημία.

Ἡ «Διήγησις» τοῦ Ἱεροδιακόνου Ἰακώβου, ἐνῶ διευκρινίζει περιστατικά τινα, σχετικὰ μὲ τὴν ἴδρυσιν τῆς ἱ. Μονῆς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Ἀπανωσήφης, ὅπως εἶναι ἡ αἰτία καὶ ὁ ἴδρυτής αὐτῆς μοναχὸς Παΐσιος, ὡς καὶ ὁ κύριος συνεργάτης του Λαγγουβάρδος, ἀφήνει πλεῖστα ἄλλα τελείως σκοτεινά. Δὲν ὀμιλεῖ οὔτε διὰ τὸν χρόνον τῆς ἰδρύσεώς της, οὔτε διὰ τὴν ἐπωνυμίαν, οὔτε διὰ τὸν τύπον τῆς λειτουργίας της, οὔτε διὰ τὴν ζωὴν τῆς ἐν αὐτῇ ἀδελφότητος. Οὔτε

τοῦ Λαγγουβάργου ἢ προσωπικότης φωτίζεται ἐπαρκῶς εἰς αὐτήν. Ἐκτὸς δὲ ἀπλῆς μνείας τοῦ ὀνόματος μερικῶν ἠγουμένων αὐτῆς ποῦ ἀναφέρονται εἰς τὰ «θαύματα», οὐδὲν ἀναγράφεται περὶ τῆς δράσεως, ἀν μὴ ὄλων τῶν μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἱεροδιακόνου Ἰακώβου προϋσταμένων τῆς Μονῆς ἢ ἄλλων προσωπικοτήτων αὐτῆς, τοῦλάχιστον τινῶν ἐξ αὐτῶν. Γενικῶς διὰ τὴν ἐξέλιξιν τῆς Μονῆς δὲν ἀναγράφει τίποτε, ἐνῶ εἶχεν ὑπ' ὄψει του, ὡς τονίζει εἰς τὸν πρόλογόν του, γραπτὰ μνημεῖα «τῶν παλαιῶν γερόντων καὶ ἠγουμένων». Οὕτω, διὰ τὴν διαλεύκασιν τῶν ἀνωτέρω ζητημάτων καὶ τὴν διάρθρωσιν τῆς ἱστορίας τῆς Μονῆς, ἐπιβάλλεται ἡ ἀναζήτησις πληροφοριῶν εἰς ἄλλας, ἀνεκδότους, κατὰ κανόνα, πηγὰς καὶ ἡ προσφυγὴ εἰς τὴν ζωντιανὴν παράδοσιν, ἡ ὁποία ἀπομένει πολλακίς μοναδικὸς ὁδηγὸς καὶ διὰ παλαιότερας ἐποχάς, ἀλλὰ καί, καθόσον κατερχόμεθα, διὰ τὴν σημερινὴν τοιαύτην.

ΧΡΟΝΟΣ ΙΔΡΥΣΕΩΣ

Περὶ τοῦ χρόνου ἰδρύσεως τῆς Μονῆς δὲν ὑπάρχουν μὲν ἀκριβεῖς χρονολογίαι, ἔχομεν ὅμως στοιχεῖα ἐκ τῶν ὁποίων ἐξάγεται μετὰ βεβαιότητος ἡ ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ μοναχὸς Παΐσιος ἔθηκε τὰς βάσεις τῆς. Τοιαῦτα δὲ στοιχεῖα εἶναι :

α) Ἡ ρητῶς ἐν τῇ «Διηγῆσει» ἀναφερομένη καὶ ἐπὶ γραπτῶν πηγῶν στηριζομένη πληροφορία, ὅτι ἡ μονὴ Ἰαπωνσήφῃ ἰδρύθη εἰς περιοχὴν ἀνήκουσαν εἰς τὸν ἄρχοντα Λαγγουβάργον (προφανῶς Βενετὸν) — δὲν ἀναφέρεται, δυστυχῶς τὸ κύριον ὄνομά του — τοῦ ὁποίου τὸ φέουδον περιελάμβανε τὰ «Λιβάδια», ἀλλ' ἐξετείνεται καὶ πέραν τοῦ Κακοῦ Χωρίου — τοῦ σημερινοῦ Μεταξοχωρίου. Πρὸς Β. τοῦ χωρίου αὐτοῦ καὶ εἰς ἀπόστασιν χιλιομέτρου περίπου, ὁ ὡς ἄνω φεουδάρχης εἶχε κτίσει, κατὰ τὴν «Διήγησιν», παρὰ τὴν κεντρικὴν ὁδόν, ναῖσκον ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγ. Γεωργίου, διὰ τὰ ἐκκλησιάζονται οἱ χριστιανοὶ (προφανῶς ὀρθόδοξοι) κάτοικοι τῆς περιοχῆς¹.

¹) Εἰς ἀπόστασιν τετάρτου τῆς ὥρας πρὸς Α. τῆς Μονῆς σώζονται καὶ σήμερον εἰς τὸ κέντρον περίπου τῶν Λιβαδίων, ἐπὶ λόφου δεσπόζοντος τῆς περιοχῆς, τὰ εἱρεῖα τοῦ πύργου τῶν Λαγγουβάργων. Εἰς τὴν Ν. πλευρὰν τοῦ λόφου καὶ ὀλίγον χαμηλότερα στέκουν ἀκόμη ὄρθιοι οἱ δύο πλάγιοι τοῖχοι μικρᾶς ἐκκλησίας, ἐγεθείσης ἀσφαλῶς διὰ τὰς θρησκευτικὰς ἀνάγκας τῶν καθολικῶν τὸ δόγμα ἀρχόντων τοῦ πύργου, ἀφιερωμένης εἰς τὴν Θεοτόκον Πρέπει τὰ ὑποθέσωμεν ὅτι, ὅταν ἡ οἰκογένεια τῶν Λαγγουβάργων προσεχώρησεν εἰς τὴν Ὀρθόδοξίαν (ἐνδεικτικὸν τούτου εἶναι πιθανῶς καὶ ἡ ἀνέγερσις τοῦ ὡς ἄνω ναοῦ τοῦ Ἁγ. Γεωργίου) καὶ ἀφωμοιώθη μὲ τὸν ἑλληνικὸν πληθυσμὸν τῆς περιοχῆς, καὶ ἡ ἐκκλησία αὐτὴ περιῆλθεν εἰς τὴν ὀρθόδοξον λατρείαν.

Ἄκριβῶς εἰς τὸ ἐκκλησάκι αὐτὸ ἀπεφάσισε νὰ διανυκτερεύσῃ, κατὰ κοπος ἀπὸ τὴν ὁδοιπορίαν, μοναχός, Παῖσιος ὀνομαζόμενος, ὁ ὁποῖος ἔφρουγεν ἀπὸ τὴν μονὴν τῶν Ἀπεζανῶν, συνελεία ἑσωτερικῶν διενέξεων, καὶ κατηρθύνετο πρὸς τὴν μονὴν τῆς Ἀγκαράθου, διὰ νὰ περᾶσῃ ἐκεῖ τὸ ὑπόλοιπον τῆς μοναχικῆς του ζωῆς. Κατὰ τὸν ὕπνον του ὁμοῦ εἶδε τὸν Ἅγιον Γεώργιον, ὁ ὁποῖος τὸν διέταξε νὰ μὴν ἔξακολουθήσῃ τὴν πορείαν του, ἀλλὰ νὰ μείνῃ ἐκεῖ, νὰ μεγαλώσῃ τὸ ἐκκλησάκι — τοῦ ἐχάραξε μάλιστα ὁ Ἅγιος ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τὰς σχετικὰς διαστάσεις — καὶ νὰ ἰδρῦσῃ νέαν μοναχικὴν ἐστίαν.

Ἡ ὑπόδειξις τοῦ Ἁγίου ἀνταπεκρίνετο προφανῶς εἰς τὴν ἔμπνευσιν καὶ τὰς ἐνδομύχους σκέψεις τοῦ εὐπεβοῦς, ἀλλὰ καὶ ῥέκτου καὶ διορατικοῦ Παῖσιου, ὁ ὁποῖος ἐξετίμησε τὴν τοποθεσίαν ὡς ἀπολύτως κατάλληλον³ διὰ τὸν σκοπὸν αὐτόν. Καὶ ἐγερωθεὶς τὴν ἐπαύριον ἤρχισεν ἀμέσως τὰς προπαρασκευαστικὰς ἐργασίας διὰ τὴν ἀνοικοδόμησιν. Ἦρχισε σύμφωνα μὲ τὴν διαταγὴν τοῦ Ἁγίου, ἀλλὰ χωρὶς τὴν ἄδειαν τοῦ ἄρχοντος τῆς περιοχῆς, ὁ ὁποῖος, μόλις ἐπληροφορηθῆ ἀπὸ τοὺς ὑποτακτικούς του τὸ πρᾶγμα, κατέφθασεν ἐπὶ τόπου δρομαῖος καὶ «ἐπληξε» τὸν Παῖσιον καὶ τὸν διέταξε «νὰ γίνῃ ἄφαντος».

Ἡ πειστικὴ ὁμοῦ ἐκμυστήρευσις τοῦ μυστικοπαθοῦς μοναχοῦ, ὅτι ἐνήργει καθ' ὑπόδειξιν καὶ διαταγὴν τοῦ Μεγαλομάρτυρος καὶ θαυματοῦργοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ὡς καὶ τύψις τῆς συνειδήσεως τοῦ εὐσεβοῦς ἄρχοντος ἐμαλάκωσαν τὴν ὀργὴν καὶ ἔκαμψαν τὴν ἀντίστασιν αὐτοῦ⁴,

³) Προστατεύεται ἀπὸ τοὺς βορείους ἀνέμους, εὐρίσκεται εἰς ὕψος 400 περίπου μέτρων ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης καὶ ἔχει κλίμα ξηρὸν καὶ ἐξόχως ὑγιεινόν.

⁴) Περί τῆς οἰκογενείας τῶν Λαγγουβάρδων ἀσφαλῶς θὰ εὐρίσκονται διαφοριστικαὶ πληροφορίες εἰς τὸ ἐν Βενετίᾳ Ἀρχεῖον τῆς Ἐνετοκρατίας ἐν Κρήτῃ. Ὁ Στέφανος Ξανθοῦδης, εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ Ν. Πλάτωνος δημοσιευθέντα Ἀρχαιολογικὰ Σημειώματα (βλ. «Κρητικὰ Χρονικά», τόμ. Β', σελ. 528), ἀναφέρει ὅτι μεταξὺ τῶν Τούρκων, ποὺ ἔφυγαν ἀπὸ τὸ Κακὸ Χωριὸ μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Κρήτης, μερικοὶ ἔφεραν τὸ ὄνομα Λαγγουβάρδοι. Προφανῶς μέλη τῆς οἰκογενείας αὐτῆς εἶχον ἀσπασθῆ τὸν Μωαμεθανισμόν μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Κρήτης ὑπὸ τῶν Τούρκων. Τὸ πρᾶγμα ἀναφέρεται καὶ εἰς τὰ χειρόγραφα σημειώματα τοῦ ἱερομονάχου Τίτου Βαρελιτζάκι ὡς καὶ ὑπὸ τοῦ προηγουμένου τῆς Μονῆς Ἀνθίμου Βασιλάκι, ὁ ὁποῖος ἀναφέρει συγκεκριμένως, ὅτι μέχρι τοῦ 1892 ἔζη εἰς Ἀμουργέλλες τοῦρκος ὀνόματι Μουλά Χουσεῖν Λαγγουβάρδος καὶ εἰς τὸ Κακὸ Χωριὸ μιά θεία του γνωστὴ μὲ τὸ ὄνομα Λαγγουβάρδαινα.

Ἄλλὰ καὶ εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς Ρεθύμνης ὑπάρχουν καὶ σήμερον ἀπόγονοι τῆς οἰκογενείας τῶν Λαγγουβάρδων. Εἰς μάλιστα ἐξ αὐτῶν — ὁ ἠρωϊκὸς ἡγούμενος τῆς Μονῆς Πρέβελη Ἀγαθάγγελος Λαγγουβάρδος — κατὰ τὴν πρόσφατον Γερμανικὴν Κατοχὴν τῆς Κρήτης, φεύγων τὴν μανίαν τῶν κατακτητῶν, ἀπέθανεν εἰς τὸ Κάϊρον κατὰ τὸ 1944.

καὶ ὄχι μόνον ἐπέτρεψε τὴν ἐξακολούθησιν τῶν ἐργασιῶν διὰ τὴν ἀνέγερσιν τοῦ ναοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐδέχθη νὰ γίνῃ χορηγὸς ὅλων τῶν ἀπαιτουμένων διὰ τὴν ἐγκατάστασιν τῆς νέας μονῆς καὶ τοῦ δι' αὐτὴν ἀπαιτουμένου ζωτικῆς χώρου.

Ἡ φημολόγησις τοῦ περιστατικῆς τούτου καὶ ἡ δραστηριότης τοῦ Παΐσιου δὲν ἄργησαν νὰ προσελκύσουν καὶ ἄλλους ἐξ ἄλλων μονῶν μοναχοὺς, ἕκαστος τῶν ὁποίων μὲ ἰδικὰ του ἔξοδα ἔκτιζε τὸ κελλάκι του, πτωχικὸν καὶ ἀπέριττον, εἰς τὴν πρὸς Β. τοῦ ναοῦ ἐπικλινῆ ἔκτασιν. Τὸ περιστατικὸν τοῦτο ἐξηγεῖ τὴν μέχρι σήμερον ἐμφάνισιν τῆς Μονῆς, πού εἶναι μᾶλλον ὄψις χωριοῦ παρὰ μοναστηρίου μὲ τὸν συνήθη βυζαντινὸν τύπον.

Ἐκ τοῦ σημαντικωτάτου γεγονότος τῆς συμμετοχῆς τοῦ ἄρχοντος Λαγγουβάρδου εἰς τὴν ἴδρυσιν τῆς μονῆς τοῦ Ἀγ. Γεωργίου τοῦ Ἀπανωσήφη καθορίζεται σαφῶς, ὅτι βέβαια τὸ ἀκριβὲς ἔτος, ἀλλὰ πάντως ἡ ἐποχὴ τῆς ἰδρύσεώς της. Καὶ ἡ ἐποχὴ αὐτὴ συμπίπτει μὲ τὴν τελευταίαν περίοδον τῆς Ἑνετοκρατίας ἐν Κρήτῃ, ὅτε καὶ τὸ φαινόμενον τῆς προσχωρήσεως πολλῶν Βενετῶν ἀρχόντων εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ὀρθοδοξίαν παρουσιάζεται καὶ ἡ ἴδρυσις ὑπ' αὐτῶν ὀρθοδόξων μοναστηρίων παρατηρεῖται⁴.

⁴) Τὴν ὠραίαν μονὴν τῆς Ἀγ. Τριάδος εἰς τὸ Ἀκρωτήρι Χανίων, (ὅπου τώρα λειτουργεῖ ἡ Ἱερατικὴ Σχολὴ Κρήτης καὶ πρὸ 50ετίας τὸ Ἱεροδιδασκαλεῖον) ἴδρυσαν κατὰ τὸ 1631 οἱ δύο ἀδελφοὶ Τζαγκαρόλαι Ἱερεμίας καὶ Λαυρέντιος, ἀναμφισβητήτως ἐξελληνισμένοι Ἑνετοὶ εὐγενεῖς. (Βλ. σχετικῶς ἐν «Χριστιανικῇ Κρήτῃ» τ. Α', σ. 1, Στεφ. Ξανθοῦδιδου, Ἑνετικά συμβόλαια ἐκ τῆς Ἑνετοκρατίας).

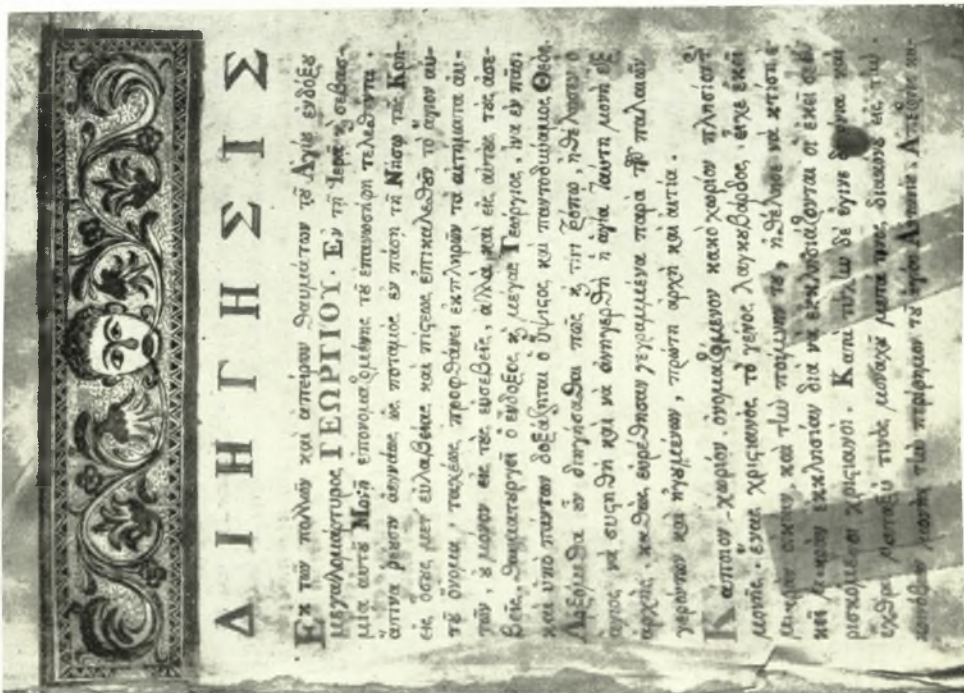
Ἡ κατὰ τὸ τέλος τοῦ 16 καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 17 αἰῶνος παρατηρουμένη σχεδὸν ἀθρόα προσχώρησις εἰς τὸ Ὀρθόδοξον δόγμα πολλῶν Ἑνετῶν εὐγενῶν, ἰδίᾳ τῆς ὑπαίθρου, δὲν πρέπει, νομίζομεν, νὰ θεωρηθῆ ἄσχετος μὲ τὴν βεβαίαν, ὀσημέραι μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως προβλεπομένην ἐπιδρομὴν τῶν Τούρκων καὶ κατὰ τῆς Κρήτης. Ἡ πρόβλεψις αὐτὴ τὴν μὲν ἐπίσημον Βενετίαν ὥθησεν εἰς τὴν ἀνέγερσιν τοῦ ἰσχυροτέρου κατὰ τὴν ἐποχὴν του (16-17ου αἰῶνος) φρουρίου τῆς Μεσογείου εἰς τὸν Χάνδακα τῆς Κρήτης, πολλοὺς δὲ τῶν εἰς αὐτὴν ἀπὸ αἰῶνων ἐγκατεστημένων ἐνετῶν φεουδαρχῶν ἔπεισε νὰ συνταυτίσουν τὴν τύχην των μὲ τὸν ἑλληνορθόδοξον πληθυσμὸν τῆς Νήσου, ὡς τὴν πιθανοτέραν δι' αὐτοὺς ἐλπίδα σωτηρίας. Τοῦ λοσοῦ ἄλλωστε αὐτοῦ τὴν γλῶσσαν, τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα καὶ τὴν ἐν γένει νοοτροπίαν εἶχον ἤδη ἐγκολπωθῆ καὶ ἀφομοιώσει λόγῳ τοῦ μακραίωνος μετ' αὐτοῦ συγχρωτισμοῦ των. Ἐκ τῆς κινήσεως ταύτης ἐξηγεῖται ἡ μέχρι σήμερον ὑπαρξίς ἐν Κρήτῃ πλείστων ἀκραιφνῶς ἑλληνικῶν οικογενειῶν μὲ γνησίως ἐνετικά ἐπίθετα (Δάνδολοι, Μοάτσοι, Κορνάροι, Τζαγκαρόλαι κ.λ.π.). Ἀλλὰ καὶ ἡ προικοδοτικὴ ὀρθοδόξων Μονῶν, ὡς ἡ τοῦ Ἀπανωσήφη, τῆς Ἀγ. Τριάδος καὶ ἄλλων, κατὰ τὴν αὐτὴν περίου ἐποχὴν ἰδρυθειῶν, μὲ τεραστίας συνεχομένης περιουσιακᾶς ἐκτάσεις, μόνον διὰ τοῦ ὡς ἄνω γεγονότος γίνεται νοητῆ.

Εἰκ. 1. — Γενική ἄποψις τῆς Μονῆς.

Εἰκ. 2. — Ἡ πρόσοψις τοῦ ἱ. ναοῦ τῆς Μονῆς. Διακρίνονται πρὸς τὰ ἀριστερά: α) εἰς τὸ δάπεδον τὸ ἀνοιγμα τῆς πηγῆς τοῦ ἁγιάσματος. β) ἡ κλίμαξ ἀνόδου πρὸς τὰ κελλιά τῶν μοναχῶν. γ) ἡ θέσις τοῦ τάφου τοῦ Μ. Μηλιαροῦ ὑπὸ τὸν θόλον (βλ. σ 49). Μερικοὶ ἐκ τῶν σημερινῶν μοναχῶν τῆς Μονῆς μετὰ τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Κρήτης, Εὐγενίου, ἀδελφοῦ τῆς Μονῆς, πρὸ τῆς ἀριστερᾶς πύλης.

Εἰκ. 1. — Ἡ πρώτη σελὶς τοῦ χειρογράφου καὶ δικος τῆς «Διηγῆ-
σεως» (βλ. σ. 31).

Εἰκ. 2. — Ἐκ τοῦ χειρογράφου καὶ δικος τῆς «Ἀκολουθίας» ἡ μι-
κρογραφία τοῦ Ἁγ. Γεωργίου καὶ κάτωθεν αὐτῆς ἡ αἰτία καὶ ὁ
προορισμὸς τοῦ χειρογράφου (βλ. σ. 69).

β) Δεύτερον σπουδαῖον στοιχεῖον διὰ τὸν καθορισμὸν τῆς ἐποχῆς τῆς ἰδρύσεως τῆς Μονῆς εἶναι ὁ τάφος τοῦ Μιχαὴλ Μηλιαρᾶ καὶ ἡ ἐπ' αὐτοῦ ἐπιγραφή ἐπὶ πλακὸς μὲ τὸ ὄνομα Μ. ΜΗΛΙΑΡΑΣ εἰς τὸ ἄνω μέρος, γλάστραν μὲ ἀνθύλιον (πιθανῶς βασιλικὸν) εἰς τὸ μέσον καὶ τὴν χρονολογίαν 1614 κάτωθεν.

Ὁ τάφος οὗτος, ἡμίχωστος τώρα, εὑρίσκεται εἰς τὴν αὐλὴν τῆς Μονῆς, παρὰ τὴν κλίμακα, ἡ ὁποία, ἔξω ἀπὸ τὴν Β.Δ. γωνίαν τοῦ ναοῦ, ὀδηγεῖ πρὸς τὰ κελλιά τῶν μοναχῶν, παραπλεύρως καὶ ἄνωθεν τῆς πηγῆς τοῦ ἁγιάσματος. Τὴν ἐπιγραφὴν αὐτήν, τὴν ὁποίαν ἐνθυμοῦνται καλῶς οἱ παλαιότεροι ἐκ τῶν ζώντων μοναχῶν τῆς Μονῆς, περιγράφει λεπτομερῶς, εἰς τὰ χειρόγραφα σημειώματά του περὶ τῆς ἱστορίας τῆς Μονῆς, ὁ Ἱερομόναχος Τίτος Βαρελιτζάκις, μὲ τὴν πρόσθετον πληροφορίαν, ὅτι ἡ ἐπιτύμβιος αὕτη πλάξ ἐξηφανίσθη ἀπὸ τοῦ 1926, ὅτε κατεσκευάσθη ἡ ὡς ἄνω κλίμαξ. Προφανῶς τότε ἔξ ἀπροσεξίας ἐχρησιμοποιήθη ὡς ὄλικὸν καὶ κατεχώσθη κάπου.

Ὁ περὶ οὗ πρόκειται Μηλιαρᾶς εἶναι ἀσφαλῶς ὁ εἰς τὸ πρῶτον θαῦμα τῆς «Διηγήσεως» ἀναφερόμενος κτηνοτρόφος ἀπὸ τὴν Ἑμπαρον, παρὰ τὴν ὁποίαν ὑπάρχει τὸ γνωστὸν χωρίον Μηλιαράδω(ν). Οὗτος, κατόπιν τοῦ ἐν λόγῳ θαύματος, προσῆλθεν εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Ἁγ. Γεωργίου καὶ ἔμεινεν ἐκεῖ μέχρι τοῦ τέλους τοῦ βίου του, ὅχι πιθανῶς ὡς μοναχός, ἀλλ' ὡς ἕνας εὐσεβὴς χριστιανός, ἀφωσιωμένος εἰς αὐτήν καὶ σπουδαῖος ὑποστηρικτῆς της.

Τὰ κατὰ τὸ θαῦμα ἡ ἐν τῇ Μονῇ σωζομένη παραδόσις ἀναφέρει κάπως διαφορητικά, εἰς τινὰς λεπτομερείας του, ἀπὸ τὴν «Διήγησιν» καὶ διὰ τοῦτο δὲν νομίζομεν περιττὸν νὰ τὰ ἐπαναλάβωμεν ἐνταῦθα :

Ὁ Μηλιαρᾶς, συνελεῖα ἀσθενείας τινὸς τοῦ ποιμνίου του, ἔταξεν εἰς τὸν Ἁγ. Γεώργιον Ἀπανωσήφην τρεῖς μπροσταρότραγους. Ὅταν ὁμως ἔπρεπε νὰ φέρῃ εἰς τὴν χάριν του — κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς εὐοχίας του — τὸ τάξιμο, ὁ υἱὸς του παρετήρησεν, ὅτι, ἂν ἐδίδοντο οἱ τρεῖς μπροσταρότραγοι, τὸ ποῖμνιον θὰ ἔμενεν ἀκέφαλον καὶ ἐπρότεινεν εἰς τὸν πατέρα του νὰ φέρουν εἰς τὸν Ἁγίον δέκα ἄλλους τράγους. Ὁπερ καὶ ἐγένετο.

Τὸ ἑσπέρας ὁμως τῆς ἰδίας ἡμέρας ὁ Μηλιαρᾶς, διανυκτερεύων ἐν τῇ Μονῇ καὶ δὴ εἰς τὴν «μεριάν» — ἐκεῖ ὅπου τώρα ὁ μεγάλος πλάτανος τῆς αὐλῆς — ἀντελήφθη νὰ ἠχοῦν τὰ λέρια τῶν μπροσταρότραγων τοῦ ποιμνίου του. Εἶπε τότε εἰς τὸν υἱόν του :

—Χωρὶς ἄλλο κλέφτες βροῆκαν εὐκαιρία μὲ τὴν ἀπουσία μας ἀπὸ τὸ χωριὸν καὶ μᾶς ἔκλεψαν ὄλο τὸ κουράδι. Ἄς κρυφτοῦμε νὰ τσι γνωρίσωμε.

Κατάπληκτοι ὁμως παρετήρησαν μετ' ὀλίγον, ὅτι τὸ κοπάδι, χωρὶς

νὰ ὀδηγῆται ἀπὸ κανένα, ἔσταμάτησεν ὑπερθεν τῆς Μονῆς, κάτω ἀπὸ μιὰ μεγάλη χαρουπιὰ.

Ὁ Μηλιαρᾶς, πρὸ τοῦ θαύματος αὐτοῦ, παίρνει τὴν ἀπόφασιν νὰ μείνῃ στὴν Μονὴν μ' ὄλο του τὸ κοπάδι. Τὸν ἀπασχολεῖ μόνον ἡ σκέψις, ποῦ θὰ τὸ ποτίζη. Καὶ ἡ σκέψις αὐτὴ παίρνει τὴ μορφὴν προσευχῆς πρὸς τὸν Ἅγιον :

— Ἄγιέ μου, σὺ πού 'φερεις ἔδῳ τὸ κουράδι μου, μπορεῖς νὰ μοῦ φανερώσῃς καὶ νερὸ νὰ τὸ ποτίζω, νὰ παίρῃν κι' ὁ κόσμος, νὰ μὴ βασανίζεται νὰ τὸ κουβαλῇ ἀπὸ τὸ καβούσι. (Σ. σ. πηγὴ περὶ τὸ 1 1/2 χιλίῳ. Δ. τῆς Μονῆς).

Ἐκείνην ἀκριβῶς τὴν στιγμὴν ἓνας μεγάλος βόλακας (μεγάλῃ πέτρα) ἀπὸ τὴ χαρουπιὰ, ποῦ ἦταν σταματημένα τὰ ζῶα, ἐκύλισε κι' ἔσταμάτησε στὸ μέρος ὅπου εἶναι τὸ ἅγισμα τῆς Μονῆς.

Ἡ σύμπτωσις τῆς προσευχῆς καὶ τοῦ κατακυλισμάτος τοῦ βράχου δὲν ἄφηκαν καμμίαν ἀμφιβολίαν εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ Μηλιαρᾶ, ὅτι ἐπρόκειτο περὶ διοσημείας, ὅτι ὑπάρχει νερὸ ἐκεῖ ὅπου ἔσταμάτησεν ἡ πέτρα. Ἄνεκοίνωσε τὸ πρᾶγμα εἰς τὸν ἡγούμενον καὶ ἐν συνεχείᾳ ἀνεζητήθη τὸ νερὸ καὶ ἀνευρέθη πρᾶγματι.

Δεδομένου τώρα, ὅτι ὁ Μηλιαρᾶς ἐτάφη κατὰ τὸ 1614 εἰς τὸν Ἀπανωσήφη καὶ ὅτι ἀσφαλῶς συνδέεται μὲ τὰ προῶτα βήματα τῆς ὑπὸ τοῦ Παΐσιου καὶ τοῦ Λαγγουβάρδου συσταθείσης Μονῆς, δύναται νὰ θεωρηθῇ βέβαιον, ὅτι ἡ ἴδρυσις αὐτῆς πρέπει νὰ τοποθετηθῇ ὄχι πολὺ ἐνωρίτερον τοῦ 1600, ἀλλ' ὄχι καὶ ἀργότερον.

γ) Ὁ ἱερομόναχος Τίτος⁵ ἀναφέρει καὶ ἄλλην ἐπιγραφὴν, μὲ τὸ ἐξῆς περιεχόμενον :

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ
†
ΔΚ. ΑΧΖΘ
ΟСТВ ■ К ■ А ■

καὶ παρατηρεῖ — σύμφωνα πάντοτε καὶ πρὸς τὴν ζῶσαν παράδοσιν τῆς Μονῆς — ὅτι αὕτη ἀνήκει εἰς τὸν Ἀθανάσιον Λαγγουβάρδον, ἀδελφὸν τῆς Μονῆς καὶ ἐκ τῶν σπουδαιότερων δωρητῶν αὐτῆς. Ἐν συνεχείᾳ σημειώνει, ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ εὑρέθη εἰς τὴν γέφυραν, παρὰ τὸ ἄλωνα τῆς Μονῆς, καὶ μετεφέρθη εἰς τὸ πατητήρι τοῦ μοναχοῦ Συμεὼν ΒΔ. τῆς Μονῆς, ὅπου τὴν ἐνετείχισεν ὁ κατὰ τὸ 1896 φονευθεὶς ὑπὸ τῶν Τούρκων ἱερομόναχος Ἀρσένιος Ψωμαδάκις ἐκ Τυμπακίου⁶. Τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην εἶδομεν καὶ ἡμεῖς.

⁵) Ἐνθ' ἀνωτέρω.

⁶) Ὁ ἴδιος ἱερομόναχος Τίτος ἀναφέρει ὅτι καὶ μιὰ ἄλλη ἐπιγραφὴ «εὐρί-

ΜΙΑ ΑΣΤΗΡΙΚΤΟΣ ΓΝΩΜΗ

Ὁ καθηγητὴς κ. Ἄρ. Βουρλάκης, γράφων περὶ τῆς μονῆς Ἁγ. Γεωργίου Βραχασώτη εἰς τὴν ἐφημερίδα τῆς Νεαπόλεως («Δροῖρος» 1952, ἀριθ. φ. 12 · 22) ἀναφέρει κάπου ἀορίστως, ὅτι «ἡ μονὴ τῶν Ξερῶν Ξύλων, κατὰ τινὰς δὲ καὶ τοῦ Ἀπανωσήφης, ἀπετέλουν μετόχια τοῦ Ἁγ. Γεωργίου Βραχασώτη».

Ποιοὶ εἶναι ἐκεῖνοι εἰς τὴν γνώμην τῶν ὁποίων ἀναφέρεται ὁ κ. Βουρλάκης δὲν σημειώνει. Ὑποθέτομεν ὡς ἐκ τούτου, ὅτι πρόκειται μᾶλλον περὶ ἀπλῆς σκέψεως, ἀκουσμένης ἴσως εἰς τὸ Βραχάσι καὶ ὀφειλομένης εἰς τοπικὴν φιλοτιμίαν νὰ ἐξαρθῇ ἢ σπουδαιότης τῆς μονῆς Βραχασώτη.

Πρὸς ἐπίρρωσιν τῆς ὡς ἄνω ἀδεσπότητος γνώμης ὁ κ. Βουρλάκης ἀναφέρει, ὅτι κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Δασκαλογιάννη¹ ὁ ἠγούμενος τοῦ Ἁγ. Γεωργίου Βραχασώτη Γαβριήλ, πὺν εἶχε σκοτώσει εἰς τὴν μονὴν τοῦ δύο Τούρκους σουβαρῆδες, διότι εἶχαν βιάσει τὴν ἀδελφὴν του, ἐξωμολογήθη τὸ μυστικὸν εἰς τὸν ἠγούμενον τοῦ Ἀπανωσήφης. Οὗτος ὁμως, πιεσθεὶς ὑπὸ τοῦ πασᾶ τοῦ Ἡρακλείου, μὲ τὴν ἀπειλὴν ὅτι θὰ καταστρέψῃ τὴν μονὴν του, τοῦ τὸ ἀπεκάλυψε,

Συνεπεία τῆς ἀκριτομυθίας ταύτης, κατὰ τὴν παράδοσιν, λέγει ὁ κ. Βουρλάκης, ἀπηγγονίσθη ὁ Γαβριήλ, διελύθη ἡ μονὴ του καὶ ἐδημεύθη ἡ περιουσία της, πλὴν τοῦ μετοχίου τῶν Ξερῶν Ξύλων, διὰ τὸ ὁποῖον οἱ μοναχοὶ εἶπον, ὅτι ἀνῆκεν εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ἁγ. Γεωργίου τοῦ Ἀπανωσήφης.

Ἄλλὰ τὸ ὅλον ἐπισημασθὲν θὰ ἠδύνατο νὰ στηρίξῃ — μὲ περισσοτέρας μάλιστα, νομίζομεν, πιθανότητας — τὴν ἀντίθετον ἄποψιν. Ἐν πάσῃ ὁμως περιπτώσει οὐδαμοῦ, καθόσον γνωρίζομεν, ἀναφέρεται, ὅτι ἡ μονὴ τοῦ Ἀπανωσήφης ἀπετέλεσε ποτε παρὰ ῥητῆμα οἰασθῆποτε ἄλλης μονῆς.

σκεται εἰς τὸ κελλὶ τοῦ ἄλλοτε ἐπισκόπου Ἀρκαδίας Γρηγορίου». Ἡ πλάκα ὁμως αὐτὴ μὲ ἔτος ΑΧΨΑ (1691) καὶ τὰ γράμματα Ι Χ. ΝΙΚΑ γύρω ἀπὸ σταυρὸν μὲ πτερυγία ἐντὸς κύκλου, μετεφέρθη, ὡς βεβαιοῦται ὑπὸ τῶν γεροντοτέρων μοναχῶν, ἀπὸ τὴν μονὴν τῆς Ἁγ. Θεοτόκου παρὰ τὸ Βενεράτο καὶ ἐνετειχίσθη κατὰ τὴν οἰκοδομὴν τοῦ ἐν λόγῳ κελλίου, τὸ ὁποῖον μεταγενεστέρως ἐχρησίμευσεν ὡς κατοικία τοῦ Ἐπισκόπου Ἀρκαδίας Γρηγορίου. Οὗτος πρῶτον νὰ χειροτονηθῇ ἐπίσκοπος ἦτο ἠγούμενος τῆς Μονῆς Ἀπανωσήφης. Ἐχειροτονήθη κατὰ Μάρτιον τοῦ 1855 καὶ ἀπέθανε κατὰ τὸ 1877 (Περὶ αὐτοῦ βλ. Ἐπετηρίδα Ἐταιρείας Κρητικῶν Σπουδῶν τ. 3, σ. 137 καὶ «Κρητικὰ Χρονικά» τ. Γ', σ. 315—ἐνθα ἐσφαλμένως ἀναγράφεται ὡς Ἰερόθεος—καὶ σ. 328 περὶ τοῦ θανάτου του).

¹) Κατὰ λάθος ἀναγράφεται τὸ ἔτος 1750 ἀντὶ τοῦ πραγματικοῦ 1770.

Ο ΤΥΠΟΣ, Η ΠΕΡΙΟΧΗ ΚΑΙ ΤΟ ΟΝΟΜΑ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ

Ἐπὶ τίνος τύπου ἐλειτούργησεν ἅμα τῇ ἰδρύσει τῆς ἡ Μονῆ δὲν ἀναγράφεται οὔτε εἰς τὴν «Διήγησιν» οὔτε εἰς ἄλλην τινὰ πηγὴν. Ἐκ τῆς πληροφορίας, ὅμως τῆς ζώσης παραδόσεως⁸, ὅτι «κάθε καλόγηρος ἔκτιζε τὸ φτωχικὸ κελλάκι του» δύναται νὰ ἐξαχθῆ τὸ συμπέρασμα ὅτι τὸ ἰδιόρρυθμον σύστημα, τὸ ὁποῖον ἐπικρατεῖ εἰς τὴν Μονὴν μέχρι σήμερον, ἐφημεύσθη ἐξ ἀρχῆς.

Κατὰ τὴν κατάληψιν τῆς Κρήτης ὑπὸ τῶν Τούρκων ἡ Μονὴ ἠρίθμει περὶ τοὺς 8 - 9 μοναχοὺς⁹.

Ἐκεῖνο ποὺ πρέπει νὰ θεωρηθῆ βέβαιον εἶναι, ὅτι, εὐθύς ἐξ ἀρχῆς, ἐπροικίσθη μὲ μεγάλην ἀκίνητον περιουσίαν καὶ ἀπὸ τὸν συνιδρυτὴν αὐτῆς Λαγγουβάρδον καὶ ἰδίως ἀπὸ τὸν ἐκ τῶν ἀμέσων ἀπογόνων του, ἀδελφὸν δὲ τῆς Μονῆς, Ἀθανάσιον Λαγγουβάρδον, ἀποθανόντα κατὰ τὸ 1699.

Ἡ προσωπικὴ γοητεία καὶ δραστηριότης τοῦ πρώτου ἰδρυτοῦ καὶ ἡγουμένου τῆς Μονῆς ταύτης Παΐσιου, ὁ ἐκ πρώτης ἀρχῆς σύνδεσμος αὐτῆς μὲ τὴν οἰκογένειαν τῶν ἀρχόντων Λαγγουβάρδων, ἴσως δὲ καὶ ἡ πρόβλεψις περὶ βεβαίως ἐπικρατήσεως τῶν Τούρκων ἐν Κρήτῃ, ἔπεισαν τὸν Ἀθανάσιον Λαγγουβάρδον, πιθανώτατα πρὸ τῆς ἀλώσεως τοῦ Χάνδακος, νὰ γίνῃ μοναχὸς εἰς τὸν Ἀπανωσήφη καὶ νὰ ἀφιερῶσιν εἰς αὐτὴν ἓνα μεγάλο μέρος ἀπὸ τὸ φέουδον τῆς οἰκογενείας του.

Δὲν θὰ ἦτο ἴσως δυνατόν νὰ ἐξηγηθῆ ἄλλως ἡ τεραστία συνεχόμενῃ περιουσία τῆς Μονῆς, ἡ ὁποία περιλαμβάνει, ἐκτὸς τῆς περιοχῆς τῶν Λιβαδίων καὶ τὰ μετόχια Ρημάμπελα καὶ Ἁγιον Ἀντωνιον¹⁰, ἐκτεινομένη μέχρι τῶν Τριῶν Ποταμῶν, Ν. τοῦ χωρίου Χα-

⁸) Βλ. συνομιλίαν Ἐμμ. Ι. Σπυριδάκι μὲ τὸν Ἀρχιμ. Ἀνθιμον Βασιλάκι εἰς τὴν ἐφημερίδα «Ἐλευθέρα Σκέψις» τῆς 12 Ἰουλίου 1930.

⁹) Ἐνθ' ἀνωτέρω.

¹⁰) Εἰς ἀπόστασιν 2 περίπου χιλιομέτρων ΒΔ. τῆς Μονῆς εὐρίσκεται τὸ δίκοχον ἐκκλησίδιον τοῦ Ἁγ. Ἀντωνίου (παρὰ τὸ ὁποῖον τὸ σημερινὸν μῦθον αὐτῆς). Σήμερον σώζεται μόνον τὸ ἐν κλίτος αὐτοῦ μὲ τοιχογραφίας τοῦ 14ου αἰῶνος, ἀριστῆς τέχνης. Εἰς τὴν δεξιὰν πλευρὰν τοῦ ναΐσκου διακρίνονται δύο μυροφόροι ἑντρομοὶ πρὸ τοῦ κενοῦ μνημείου. Εἶναι καταπληκτικὴ ἡ ἔκφρασις τοῦ τρώμου εἰς τὰ πρόσωπά των Τὴν θέσιν τῆς Πλατυτέρας εἰς τὸ ἱερόν καταλαμβάνει ὁ Παντοκράτωρ. Μεγάλῃ ἐπὶ ξύλου εἰκῶν (φορητῇ) δεξιὰ εἰς τὸ εἰκονοστάσιον φέρει τὸν Χριστὸν καὶ ἐκατέρωθεν τὸν Ἁγ. Ἰωάννην τὸν Θεολόγον καὶ τὸν Ἁγ. Ἀντωνιον. Τὰ χρώματα ἔχουν ἀποτριβῆ καὶ φαίνεται τὸ σχέδιον τοῦ ζωγράφου μὲ κάρβουνο. Πρέπει νὰ μεταφερθῆ καὶ νὰ προφυλαχθῆ προτοῦ νὰ καταστραφῆ ἐντελῶς. Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ναΐσκου διακρίνονται πολλὰ ἐντοιχία χαράγματα (grafitti) ἐνετικά μὲ χρονολογίας τοῦ 15 καὶ 16 αἰῶνος. Εἰς ἓν ἐξ αὐτῶν ἀναγινώσκομεν: Hic fuit Petro Pascalis D. N.

ράκι. Ἡ ἕκτασις αὐτὴ συμπίπτει περίπου μὲ τὸ φρέουδον τῶν Λαγγουβάρδων.

Ἐποσον δραστηριὰ καὶ ἂν ὑποτεθῆ ἡ ἐνέργεια τοῦ ἡγουμένου Παΐσιου καὶ τῶν ἀμέσων διαδόχων αὐτοῦ, ὡς καὶ ἡ ἔνεκα τῶν θαυμάτων τοῦ πάτρωνος τῆς Μονῆς Ἁγ. Γεωργίου ἀφοσίωσις τῶν κατοίκων τῆς γειτονικῆς περιοχῆς, ἡ ὑπὸ τούτων — κατὰ τὸ πλεῖστον πτωχῶν δουλοπαροίκων — ἀφιέρωσις τόσον ἐκτεταμένης, συνεχοῦς δέ, περιοσίας ἀποκλείεται. Ὅπως ἀποκλείεται καὶ ἡ ὑπόθεσις ὅτι ἡ Μονὴ ἤδη κατὰ τὰ πρῶτα αὐτῆς βήματα ἦτο εἰς θέσιν νὰ προβῆ εἰς τὴν ἀγορὰν τόσον μεγάλης ἐκτάσεως περὶ αὐτήν.

Τὰ πρὸς τὴν Μονὴν ἀφιερῶματα τῶν πρώτων ἰδίως χρόνων τῆς λειτουργίας τῆς ἦσαν ἐκτὸς τῶν ἀκινήτων καὶ ζῶα¹¹ καὶ χρυσᾶ ἢ ἀργυρὰ ἀναθήματα εἰς τὴν εἰκόνα τοῦ Ἁγίου¹², ἀλλὰ καὶ ἀγοραὶ¹³ κτημάτων ὑπὸ τῆς Μονῆς σημειοῦνται καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ὅπως καὶ βραδύτερον.

Ὁ μεγαλύτερος πάντως ἐκ τῶν δωρητῶν τῆς Μονῆς πρέπει νὰ θεωρηθῆ ὁ Ἀθανάσιος Λαγγουβάρδος, διὰ τὸν ὁποῖον ὁ Ἱερομόναχος Τίτος εἰς τὰ σημειώματά του ἀναγράφει καὶ τὸ κάτωθι, σχετικὰ μὲ τὴν ὀνομασίαν τῆς Μονῆς:

«Ὡς ἐξάγεται ἐκ τῆς ἱστορίας... ὁ ἐν λόγῳ ἱππότης διειτῆρει δύο μίτατα. Τὸ ἐν εἰς τὸ χωρίον Χαράκι (Ν. τῆς Μονῆς περὶ τὰ 2 χιλιο-

Marco A Di XI MCCCCXXII. (Βλ. Στ. Ξανθοῦδίδου, Ἀρχαιολ. Σημειώματα «Κρητικά Χρονικά», τ. Β', σ. 537).

¹¹) «Ἐπειδὴ ἡ χάρις τοῦ Ἁγ. Γεωργίου μὲ θεραπείας ἀσθενῶν ἔγινε ξακουστὴ καὶ δι' αὐτὰ τὰ ζῶα, ὁ τόπος ἔγινε προσκύνημα καὶ πολλοί, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ Γουῆροι, προσεκόμιζον πολλὰ ἀφιερῶματα. Τὸ πρῶτον ἀρσενικό ἀρνὶ τοῦ κωπαδιοῦ των ἐσαμῶνετο τοῦ Ἁγ. Γεωργίου, εἰς τὴν μονὴν τοῦ ὁποίου τὸ ἐπήγαιναν σὺν ἐμεγάλωνε». Βλ. ἐφημερίδα «Ἐλευθέρα Σκέψις» 12 Ἰουλίου 1930.

¹²) Βλέπε εἰς τὴν «Διήγησιν» τὰ θαύματα.

¹³) Ἴδου ἐπίσημον ἔγγραφον τοιαύτης ἀγορᾶς: «Ὁ Μοναχὸς Μπεσέ, υἱὸς Ἀβδουλλάχ, κάτοικος χωρίου Ἀλάγνι, ἐπαρχίας Ριζῶν, πωλεῖ ἀντὶ 20 ἀολανίων χροσίων εἰς τὸν ἐκ τῶν κληρικῶν τῆς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Μονοφαισίῳ κειμένης Μονῆς Ἁγ. Γεωργίου Διονύσιον, υἱὸν Γιάννη, ὃ ἰσόγεια δωμάτια, κείμενα ἐν τῷ χωρίῳ Ἀλάγνι, συνορευόμενα... μεθ' ἐνὸς κήπου, περιλαμβάνοντος ὀπωροφόρα καὶ μὴ δένδρα καὶ δύο αὐλῶν μὲ μίαν κληματαριὰν καὶ ἐν μωρεόδενδρον... ἔτος 1696». Βλ. ἀριθ. μεταφρ. 1457, Κωδ. 11, σ. 118.

Ἴδου καὶ ἀφιερῶντήριον τοιοῦτον: «Ὁ Ἀντώνιος πατὴρ Γεωργίου ἐκ Κανλῆ Καστέλλι ἀφιερῶν εἰς τὸν Ἅγιον Γεώργιον Ἀπανωσήφην μίαν ἄμπελον δύο στρεμμάτων, ἕνα ἀγρὸν πέντε μουζουρίων, ἕτερον ἀγρὸν τριῶν μουζουρίων, τὴν οἰκίαν του, ἕνα ὄνον, ἕνα ἡμίονον καὶ εἴκοσι πρόβατα». Βλ. ἀριθ. μεταφρ. 1279, τ. 3, σ. 650, ἔτος 1694.

μετρα) ὅπου εἶχε βοσκὸν ὀνομαζόμενον Σήφη, καὶ τὸ ἔτερον εἰς τὸ μέ-
ρος ὅπου τώρα ἡ Μονή, μὲ βοσκὸν ἐπίσης Σήφη καλούμενον». Πρὸς
διάκρισιν ὁ τελευταῖος ἐλέγετο συνήθως Ἐπάνω Σήφης, ἐνῶ ὁ ἄλλος
ἐλέγετο Κάτω Σήφης. Ἐντεῦθεν ἐπεκράτησεν ἡ προσωνυμία: Ἅγιος
Γεώργιος τοῦ Ἐπανωσήφης. Σημειωτέον ὅτι καὶ εἰς τὸ Χαράκι¹⁴ ὅπου
ὁ Κάτω Σήφης, ὑπῆρχεν ἐπίσης ἐκκλησιάκι τοῦ Ἅγ. Γεωργίου.

Ἄλλας μεγάλας δωρεάς πρὸς τὴν μονὴν τοῦ Ἐπανωσήφης ὁ Ἱερο-
μόναχος Τίτος ἀναφέρει:

α) Τὸ μετόχι Λαζαρέττο εἰς τοῦ Μουσούρου εἰς Κορφές¹⁵ καὶ συμ-
περαίνει, μὲ βάσιν πάντοτε τὴν ἐν τῇ Μονῇ σωζομένην παράδοσιν, ὅτι
τὸ μετόχιον τοῦτο (καὶ ἄλλα συνεχόμενα πιθανῶς κτήματα) ἐδωρήθη-
σαν εἰς τὴν Μονὴν ἀπὸ τὸν ἐν λόγῳ Μουσούρον τῆς γνωστῆς ἀρχον-
τικῆς οἰκογενείας.

β) Τὸ μετόχιον Μερθιώτης, τὸ ὁποῖον ἀπὸ τὴν δυτικὴν ρίζαν τῆς
Ρόκκας¹⁶ ἔφθανε μέχρι τοῦ μύλου Ἀστρατήγου. Ἄνωθεν τοῦ μετο-
χίου εἶναι μικρὰ κορυφή, ὀνομαζομένη: τοῦ Μαρίνου ἢ Κορφῆ. Πι.

¹⁴) Πρβλ. Σιεφ. Ξανθοῦδιδου Ἀρχαιολογικά Σημειώματα (ὑπὸ Ν. Πλά-
τωνος δημοσιευθέντα) «Κρητικά Χρονικά», τ. Β', σ. 528. Χαράκι ὀνομάσθη ἢ
ποθεσία τοῦ Κάτω Σήφης, ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι ὑπάρχει πράγματι ἐκεῖ ριζι-
τιμὸς μέγας βράχος.

¹⁵) «Τοῦ Μουσούρου οἱ κορφές» εἶναι τοποθεσία παρὰ τὸ σημερινὸν μι-
κρὸν χωρίον Παρθένι καὶ πρὸς Ἀνατολὰς αὐτοῦ. Ἡ ὀνομασία τοῦ περι-
τὸς «κορφές» αὐτὸς μετοχίου ἀποδεικνύει, ὅτι κατὰ τὴν ἐνετοκρατίαν θὰ ὑπῆρ-
χεν ἐκεῖ ἀπομονωτήριον τῶν ἐκ λοιμικῆς τινος νόσου προσβαλλομένων (χολέ-
ρας, πανώλους κτλ.) καὶ τὸ π ο ς τ α φ ῆ ς α ὕ τ ὠ ν. Εἰς τοῦτο ὀφείλεται, νο-
μίζομεν, τὸ γεγονὸς ὅτι πολλαὶ τοποθεσίαι καὶ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Κρήτης
καὶ εἰς τὰ παράλια (ὅπως π. χ. εἰς τὴν ἀπέναντι τῆς νησίδος Σούδας παραλίαν
τοῦ Ἀκρωτηρίου, ὅπου ὑπάρχει ναῖσκος τῆς Παναγίας στὸ Λαζαρέττο) φέ-
ρουν ἀκόμη καὶ σήμερον τὴν ὀνομασίαν Λαζαρέττο.

Ἐδῶ εἰς τὸ Ἡράκλειον τοιοῦτον λοιμοκαθαυτήριον ὑπῆρχεν ἀρχικῶς ἔξω-
θεν τῆς πύλης τοῦ Παντοκράτορος (Χανίων Πόρτας). Τοῦτο κατὰ τὸ 1456 με-
τεφέρθη εἰς τὸ Α. τῆς πόλεως ἀκρωτήριον Μαντράκι, ὅπου ἄλλοτε ἡ οἰκία
Νεργιανάκη. (Βλ. σχετικῶς Gerola, τ. 3, σελ. 79).

¹⁶) Εἶναι ὁ ἀπόκρημνος λόφος ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς, μετὰ
τὴν ἀνάκτησιν τῆς Κρήτης ἀπὸ τοὺς Σαρακηνοὺς Ἀραβυς κατὰ τὸ 961, ἔκτισε
τὸ γνωστὸν φρούριον Τέμενος, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἔλαβε τὸ ὄνομα ἢ ἐπαρχία, εἰς
τὴν ὁποίαν ἀνήκει καὶ τὸ Ἡράκλειον. Οἱ τοῦρκοι τὸ ὀνόμασαν Κανλῆ - Κα-
σιέλλι (αἱματηρὸν φρούριον) διότι μόνον κατόπιν μεγάλων αἱματηρῶν θυσιῶν
κατώρθωσαν νὰ τὸ κυριεύσουν.

Τὸ ἐπὶ τῶν ΒΔ. βάσεων τοῦ βυζαντινοῦ αὐτοῦ φρουρίου μὲ τὸ ὡς ἄνω ὀ-
νομα γνωστὸν χωρίον μετονομάζεται, λέγουν, Προφήτης Ἡλίας. Κακῶς. Ἐπρε-
πε νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸ παλαιὸν του, τὸ τόσον ὠραῖον καὶ ἱστορικὸν ὄνομα,
Τέμενος.

θανώτατα καὶ ὁ ἐν λόγῳ Μαρίνος ἦτο Ἐνετὸς ἱππότης ἑξελληνισθεὶς, ὁ ὁποῖος ἀφιέρωσε τὸ μετόχιόν του εἰς τὴν Μονήν.

γ) Τὸ μετόχιον τοῦ Καπέλλα. Καὶ ὁ Καπέλλας, προφανῶς Ἐνετὸς εὐγενής, ἐξουσίαζεν ἐκτάσεις ἀπὸ τὸν δμώνυμο Σπήλιο πρὸς τὸ Ρουκάνι, Γαλένι καὶ Καλοῦ καὶ ἀφιέρωσεν εἰς τὸν Ἀπανωσήφην καὶ τὸ σημερινὸν μετόχι Καπέλλα καὶ τὸν Ἀστράτηγον, διὰ τὸν ὁποῖον θὰ γίνῃ κατωτέρω εὐρύτερος λόγος.

δ) Ὑπάρχει καὶ ἄλλη δωρεὰ σημαντικὴ: Τοῦ Μουσταφᾶ μπέη τὸ μετόχι, Ν. τοῦ Βαθυπέτρου πρὸς τὸ βάθος τῆς ρεμοσιᾶς. Ἄλλ' αὐτὸ ἠγοράσθη καὶ ἀφιερώθη εἰς τὴν Μονήν ὑπὸ τῆς μητρὸς τοῦ Ἐπισκόπου Ἀρκαδίας Γρηγορίου, ἀδελφοῦ τῆς Μονῆς.

Τὰ ἀνωτέρω σημειώνει — ὀρθῶς νομίζομεν — ὁ Ἱερομόναχος Τίτος, διὰ τὴν ἐξηγήσιν κατὰ τὰς παραδόσεις πάντοτε τῆς Μονῆς; τὴν σύμπηξιν τόσον ἐκτεταμένης συνηχοῦς περιουσίας περὶ αὐτῆν.

Ο ΑΣΤΡΑΤΗΓΟΣ

Τὸ μετόχιον τοῦτο τῆς μονῆς Ἀπανωσήφην εὐρίσκεται εἰς ἀπόστασιν 5 περίπου χιλιομέτρων ΒΔ. αὐτῆς, ἐντὸς ἀγκάλης σχηματιζομένης ὑπὸ τοῦ ἐκατέρωθεν καὶ πρὸς Ν. ὑψουμένου βουνοῦ Μονοδένδρι. Δύο πηγαὶ θαυμασίου ποσίμου ὕδατος χρησιμοποιοῦνται σήμερον ἀπὸ τὴν ἐκεῖ ἐγκατεστημένην οἰκογένειαν ἐνοικιαστῶν βοσκῶν καὶ διὰ τὸ πότισμα κήπων, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ εἷς ἔχει καὶ ἀρκετὰ δένδρα ἑσπεριδοειδῶν.

Διακρίνονται δύο συγκροτήματα ἐρειπίων: Τὸ ἐξωτερικόν, ἐπὶ τῆς ἡμιονικῆς ὁδοῦ πρὸς Ρουκάνι εἰς τὸ ἄνοιγμα τῆς ἀγκάλης, καὶ τὸ ἄλλο, ὀλίγον νοτιώτερον καὶ βαθύτερον, ἀνάμεσ' ἀπὸ δάσος ἐλαιῶν, δρυῶν καὶ ὀπωροφόρων δένδρων.

Εἰς τὸ πρῶτον ἐκ τῶν συγκροτημάτων δεσπόζει μικρὰ ἐκκλησία, εἰς τὸ κέντρον τετραγώνου αὐλῆς, εἰς μίαν τῶν πλευρῶν τῆς ὁποίας διατηροῦνται ἀκόμη κατοικήσιμα δύο - τρία ἰσόγεια σπίτια, ἐνῶ τὰ εἰς τὰς ἄλλας πλευρὰς ἔχουν ἔρειπωθῆ πρὸ πολλοῦ. Δὲν δυσκολεύεται ὁ ἐπισκέπτης νὰ διακρίνῃ ἀμέσως εἰς τὸ ὅλον συγκρότημα τὸν κλασικὸν τύπον βυζαντινοῦ μοναστηρίου, ἀνεγερθέντος καὶ τούτου ἐπὶ τῶν ἐρειπίων παλαιότερου, ἴσως εἰδωλολατρικοῦ ἱεροῦ, ὡς μαρτυροῦν τμήματα κίωνων ἐδῶ κι' ἐκεῖ διακρινόμενα.

Διὰ τὴν ἐκκλησίαν ὁ Στ. Ξανθουδίδης εἰς τὰ Ἀρχαιολογικὰ του Σημειώματα¹⁾ ἀναφέρει ὅτι εἶναι «ἀνακαινισμένη (φαίνονται εἰς τὰ θεμέλια τὰ ἔχνη τῆς παλαιότερας) καὶ διατηρεῖ λείψανα τοιχογραφιῶν

¹⁾ Βλ. «Κρητικά Χρονικά», τ. Β', σ. 537.

τοῦ 14 - 15 αἰῶνος». Τὸ γεγονός τοῦτο μαρτυρεῖ τὴν ἐνταῦθα ὑπαρξίν μονῆς, ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἀρχιστρατήγου Μιχαήλ, πολὺ πρὸ τοῦ 14 αἰῶνος. Πιθανώτατα εἶχεν ἰδρυθῆ κατὰ τὸν 10 ἢ 11 αἰῶνα, μετὰ τὴν ὑπὸ Νικηφόρου Φωκά ἀνάκησιν τῆς Κρήτης ἀπὸ τοῖς Σαρακηνοῦς Ἀραβας.

Τὸ δεύτερον συγκρότημα ἐρειπίων, πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς ὑπὸ τοῦ βουνοῦ Μονοδένδρι σχηματιζομένης ἀγκάλης, ἀνήκει εἰς χωρίον ἀπὸ αἰῶνων ἐγκαταλειφθέν. Τοῦτο εἶναι προφανῶς τὸ ὑπὸ τῆς παραδόσεως ἀναφερόμενον καὶ εἰς παλαιὰ ἔγγραφα τοῦ Τουρκικοῦ Ἀρχείου Ἑρα κλειοῦ ὀνομαζόμενον Ἀ γ α λ α ν τ έ ς. Ἡ ἰδία παράδοσις διασώζει, ὡς πρὸς μὲν τὸν πληθυσμὸν του, ὅτι εἶχεν ἐξήκοντα κορασίδας, ὡς πρὸς δὲ τὴν αἰτίαν τῆς ἐρημώσεώς του, λοιμὸν πανώλους, ἀπὸ ἐκείνους, οἱ ὅποιοι, κατὰ τὴν λαϊκὴν ἔκφρασιν, «ἄφηναν τὰ κλειδιὰ στὶς πόρτες».

Εἰς ἐπίρρωσιν τῆς τελευταίας αὐτῆς λεπτομερείας ἔρχεται σπουδαία ἱστορικὴ πλέον πληροφορία, τὴν ὁποίαν ἀρνούμεθα ἐμμέσως ἀπὸ παρα κλητικὸν κανόνα εἰς τὸν Ἅγιον Γεώργιον τὸν Ἀπανωσήφη, ἀνέκδο τον καὶ ἄγνωστον μέχρι τοῦδε. Δὲν πρόκειται δηλ. περὶ τοῦ παρακλη τικοῦ κανόνος, τοῦ περιεχομένου εἰς τὴν «Διήγησιν» ἀλλὰ περὶ ἄλλου, εἰδικῶς διὰ τὸν Ἀπανωσήφη ποιηθέντος. Περιέχεται εἰς μικρὰν χει ρόγραφον φυλλάδα, χρησιμοποιουμένην διὰ λειτουργικοὺς σκοποὺς εἰς τὴν Μονὴν καὶ ὀφειλομένην κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὸν ἴδιον τὸν καλλι γράφον τῆς «Διηγῆσεως»—τὸν Ἱεροδιάκονον Ἰακώβον

Ὁ μικρὸς αὐτὸς χαρτῶς κῶδιξ ἀποτελεῖται ἀπὸ 38 σελίδας, ἐκ τῶν ὁποίων 9, περὶ τὸ μέσον εὐρισκομένης, καταλαμβάνει ὁ ἐν λόγῳ Κανὼν. Πρὸ αὐτοῦ εἶναι γραμμένα τὰ ἴδια Στιχηρὰ Προσόμοια, καὶ ὁ κανὼν, (ἐλλιπὴς ὅμως ἐδῶ) ποὺ περιέχονται καὶ εἰς τὴν «Διήγησιν». Μετὰ δὲ αὐτὸν ὑπάρχουν δύο εὐχαὶ καταनुκτικαὶ πρὸς τὴν Θεοτόκον, εἰς πρόσθετα φύλλα καὶ εἰς ἄλλην γραφίδα ὀφειλόμεναι. Εἰς τὸ τέλος προστίθενται, πάλιν διὰ χειρὸς τοῦ Ἰακώβου, τὰ Μακαριστάρια τοῦ Ἀγίου Γεωργίου, τὰ ἀντὶ Κοινωνικοῦ ψαλλόμενα, τὰ περιεχόμενα καὶ εἰς τὴν Διήγησιν. Τὰ ἀπὸ χαρτόνι καλύμματα τοῦ κώδικος τούτου εἶναι ἐφθαρμένα ἐκ τῆς χρήσεως.

Ὁ περὶ οὗ ἐνταῦθα λόγος ἀνέκδοτος Παρακλητικὸς Κανὼν εἶναι συντεθειμένος κατὰ τὸ πρότυπον τοῦ Μεγάλου Παρακλητικοῦ κανόνος εἰς τὴν Ὑπεραγίαν Θεοτόκον (Πολλοῖς συνεχόμενος πειρασμοῖς...) καὶ ἀναφέρει εἰς πάσας αὐτοῦ τὰς ἡμέρας καὶ τὰ ἄσματα βαρβαρικὴν ἐπιδρομὴν καὶ ταυτόχρονον λοιμικὴν νόσον, συγκεκριμένως τὴν πανώλην, ὡς καὶ ἀνομβρίαν καὶ ἀκρίδας ἐκτὸς τῆς ἐκ τοῦ πολέμου γενικῆς ἐξαθλιώσεως.

Ἡ σύμπτωσις τῶν ὀλεθρίων αὐτῶν περιστατικῶν καθιστᾷ προφα-

νῆ τὸν χρόνον τῆς συνθέσεως τοῦ Κονόνας. Καὶ ὁ χρόνος αὐτὸς δὲν δύναται νὰ εἶναι ἄλλος παρὰ ἡ περίοδος τῆς πολιτορχίας τοῦ Χάνδακος ὑπὸ τῶν Τούρκων. Τότε, καὶ εἰδικώτερον περὶ τὸ 1655, εἰς τὴν πείναν¹⁸ καὶ τὴν ἔλλειψιν τοῦ ἄρτου, ἡ ὁποία ἐβασάνιζε τὸν λαὸν τῆς Κρήτης, ὡς ἀπαραίτητος συνοδὸς «τοῦ πυρὸς καὶ τῆς μαχαίρας τοῦ ἄλλοφύλου ἐπιδρομέως» προσετέθη καὶ ὁ λοιμὸς τῆς πανώλους, ὁ ὁποῖος ἐθέρισεν ὄχι μικρὸν μέρος τοῦ πληθυσμοῦ¹⁹.

Πιθανώτατα τότε ἠρημώθη κατοίκων καὶ ὁ Ἀγαλαντές, ἐνῶ οἱ καλόγηροι τοῦ Ἀστρατήγου, ὅσοι δὲν εἶχον ὑπακύψει εἰς τὴν μάστιγα τῆς θεομηνίας, ἐγκατέλειψαν τὴν μονὴν των καὶ κατέφυγον εἰς τὸν Ἀπανωσήφη²⁰, ὅπου δύναται νὰ θεωρηθῆ βέβαιον, ἀνεπέμφθη τὸ πρῶτον μὲ εὐκόλως ἐννοουμένην συγκίνησιν καὶ κατάνυξιν, ὁ Παρακλητικὸς εἰς τὸν Μεγαλομάρτυρα Κανών. Οὗτος προϋποθέτει καὶ προσωπικὴν τοῦ ποιητοῦ αὐτοῦ ἀπελευθέρωσιν τόσον ἀπὸ αἰχμαλωσίαν ὅσον καὶ ἀπὸ προσβολῆν ὑπὸ τῆς νόσου. Ἀλλὰ ποῖος εἶναι; Πῶς ὀνομάζεται; Ἐπὶ τοῦ παρόντος δὲν γνωρίζομεν. Πάντως διὰ τὴν σπουδαιότητά του — φιλολογικὴν καὶ ἱστορικὴν — εἰς τὸ τέλος τῆς παρούσης θὰ περιλάβωμεν καὶ τὸν Παρακλητικὸν αὐτὸν κανόνα.

Εἰς τὸ Τουρκικὸν Ἀρχεῖον Ἡρακλείου εὕρισκομεν μερικὰς ἐνδιαφερούσας ἀποφάσεις τοῦ Ἱεροδικείου Ἡρακλείου, σχετικὰς μὲ τὴν μονὴν Ἀστρατήγου καὶ τοῦ Ἀγαλαντέ, τὰς ὁποίας καὶ παραθέτομεν:

α) Ὁ Μουσταφᾶ Μπεσέ²¹ κάτοικος τοῦ μετοχίου (τοιφλίκ) Ἀστρά²², ἐπαρχίας Τεμένους, νυμφεύει τὴν θυγατέρα του Ἀἰσέ μετὰ τοῦ Ἀλῆ Μπέη, διὰ 10 χιλιάδας ἄσπρων γαμηλίου, μὴ καταβαλλομένης δωρεᾶς²³. Ἰέτος ἐκδόσεως τῆς ἀποφάσεως τὸ 1672.

¹⁸) Βλ. Ν. Τωμαδάκη, Ἐνθύμημα περὶ πείνης τοῦ 1655 («Κρητικά», περιοδικὸν τοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου Χανίων, τ. Α', τεύχος Α', σελ. 16) ὅπου γίνεται λόγος περὶ ἀντιτύπου παλαιᾶς χρονογραφίας, πιθανῶς προερχομένης ἐκ τῆς ἐν Κρήτη Μονῆς τοῦ Ἀπανωσήφη.

Πρβ. σχετικὸν φερμάνιον τοῦ 1670 ἐν τ. 5, σ. 131 τοῦ Τουρκικοῦ Ἀρχείου Ἡρακλείου (ἀριθ. μεταφρ. 740).

¹⁹) Περὶ τῆς πανώλους, ἡ ὁποία συχνὰ ἐμάστιζε τὴν Κρήτην, ἰδίως μετὰ τὴν εἰσβολὴν τῶν Τούρκων, βλ. Μιχ. Τρουλλινοῦ, Ἱστορία τοῦ Πολέμου τῶν Τούρκων κατὰ τῶν Ἐνετιῶν, ἐν Ρεθύμνῃ 1900, σ. 59. Πρβ. «Κρητικὰ Χρονικά», τ. Θ', σ. 484, ὅπου ἀναφέρεται ὅτι ἡ κατὰ τὸ 1678 ἐνοκήφασα εἰς τὴν Κρήτην πανώλης ἐθέρισε περὶ τὰ 78.000 ἄτομα.

²⁰) Περὶ τούτου ὑπάρχει σαφῆς ὑπαινιγμὸς εἰς τὸν ἐν λόγῳ Παρακλητικὸν Κανόνα.

²¹) Μπεσέ = Γενίσαρος.

²²) Πρὸκειται προφανῶς περὶ τοῦ Ἀστρατήγου, ἀλλαχοῦ ἀναφερομένου καὶ Στρατηγοῦ.

²³) Βλ. Τουρκ. Ἀρχ., τ. 4, σ. 214.

β) Ἡ Ἐργίνα Τομάζου, κάτοικος Καρκαδιωϊσσης, ἤγειρεν ἀγωγὴν κατὰ τοῦ Μαθιοῦ, υἱοῦ τοῦ Ἐμμανουήλ, διὰ μίαν ἄμπελον, κειμένην εἰς τὴν τοποθεσίαν Ἀγαλαντῆς τῆς περιφερείας τοῦ ἴδιου χωρίου, συνορεύουσαν μὲ ἄμπελον τῆς μονῆς Στρατηγοῦ ἐκ δύο πλευρῶν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν ἀπίστων, ὅταν ἀξιωματικὸς τοῦ χωρίου μας, λέγει ἡ Ἐργίνα, ἦταν ὁ Μᾶρκος πατὴρ τῆς συζύγου τοῦ Μαθιοῦ Μαργιέτας, οὗτος ἐλάμβανε παρ' ἐμοῦ τὸ 1/3 τοῦ παραγομένου γλεύκους τῆς ἀμπέλου ταύτης. Καὶ νῦν ὁμοιωσ ἡ θυγάτηρ τούτου ἐξακολουθεῖ νὰ ζητῇ παρ' ἐμοῦ τοῦτο. Αἰτοῦμαι νὰ ἐξετασθῇ ἡ ὑπόθεσις.

Ἡρωτήθη ὁ πληρεξούσιος τῆς ἐναγομένης Μαργιέτας (συζύγου τοῦ Μαθιοῦ) ὁ ὁποῖος ὠμολόγησεν ὅτι ἡ ἄμπελος ἐδρίσκειται ἀπὸ 30ετίας εἰς τὴν κατοχὴν τῆς ἐναγοῦσας Ἐργίνας καὶ ὡς ἐκ τούτου ἀπηγορεύθη εἰς τὸν Μαθιὸν νὰ ἀσχολῆται μὲ τὴν διένεξιν ταύτην.

Ἡ προᾶξις κατεχωρήθη τῇ 26 μηνὸς Ρεμπιουλαχῆ τοῦ 1082 (=22 Αὐγούστου τοῦ 1671)²⁴.

γ) Ἐνεφανίσθη ὁ . . . υἱὸς Νικολάου, κάτοικος τοῦ χωρίου Καρκαδιώτισσα, ἐπαρχίας Τεμένους, σύζυγος τῆς Καλῆς, τὸ γένος Γεωργίου, χριστιανῆς, κατόχου κληρονομικῶν δικαιώματι (ὡς ἱερονομικῶς ἐξηκριβώθη τοῦτο) τῆς κάτωθι ἀναφερομένης ἀμπέλου καὶ . . . ἤγειρεν ἀγωγὴν κατὰ τοῦ Μελετίου, υἱοῦ Μανιοῦ, κληρικοῦ, ἡγουμένου τῆς ἐν τῇ περιφερείᾳ Ἀγαλαντῆς, τῆς ρηθείσης ἐπαρχίας, κειμένης μονῆς, ὀνομαζομένης Στρατηγοῦ καὶ κατέθηκε τὰ ἀκόλουθα:

Ἐν τῇ περιοχῇ τῆς ρηθείσης Μονῆς κεῖται μία ἄμπελος, ἐκτάσεως ἐνὸς νιουνομίου²⁵, ἡ ὁποία ἦτο ἰδιοκτησία τοῦ Γεωργίου, πατρὸς τῆς ἐντολοδότιδός μου Καλῆς. Ἐπειτα δὲ ἀπὸ 30ετῆ κατοχὴν ὑπὸ τούτου μετεβιβάσθη αὐτῇ, μετὰ τὸν θάνατόν του, εἰς τὴν νόμιμον θυγατέρα του καὶ ἐντολοδότιδά μου Καλὴν. Καίτοι δὲ ἡ ἄμπελος αὕτη κατεχωρήσθη, κατὰ τὴν νέαν καταγραφὴν τῶν περιουσιῶν, ἐπ' ὀνόματι τῆς Καλῆς, ὁ Μελέτιος, ἰσχυρίζομενος ὅτι αὕτη κεῖται ἐν τῇ περιοχῇ τῆς Μονῆς . . . καὶ ὅτι ζητεῖται παρ' αὐτοῦ ἡ πληρωμὴ ἐγγείου φόρου τῆς καὶ ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν φράγκων ἐδίδετο εἰς τὴν Μονὴν τὸ 1/3 τοῦ εἰσοδήματός της, ἐγείρει ἀξιώσεις κυριότητος καὶ ἐνοχλεῖ τὴν ἐντολοδοτιδά μου.

Αἰτοῦμαι ὅπως ἐρωτηθῇ οὗτος καὶ ἀπαγορευθῇ εἰς αὐτὸν ἡ ἀνάμιξις.

Κατόπιν τούτου ἠρωτήθη ὁ ἐναγόμενος Μελέτιος, ὁ ὁποῖος ὠμολό-

²⁴) Βλ. Τουρκ. Ἀρχ., τ. 3, σελ. 36.

²⁵) Ἐνὸς στρέμματος.

γησεν, ὅτι πράγματι ἡ ὑπόθεσις ἔχει ὡς ἐκτίθεται ὑπὸ τοῦ ἐνάγοντος.

Συμφώνως ὅθεν τῇ ὁμολογίᾳ ταύτῃ ἀπηγορεύθη εἰς τὸν Μελέτιον ἡ περαιτέρω ἐνόχλησις.

Κατεχωρήθη ἡ πρᾶξις τῇ 17 Τζεμαζιούλεβελ 1083 (ἤτοι 1672)²⁶.

δ) Διὰ τοὺς ἰδίους ὡς ἄνω λόγους ἐνάγεται ὁ Μελέτιος, υἱὸς Μανιοῦ, ἡγούμενος τῆς Μονῆς Στρατηγοῦ, κειμένης ἐν τῇ περιφερείᾳ Ἀγαλαντῆς τῆς ἐπαρχίας Τεμένους, δι' ἄμπελον ἡμίσεος στρέμματος, κειμένην ἐν τῇ περιφερείᾳ Ρουκάνι καὶ περιελθοῦσαν εἰς τὴν κατοχὴν τῆς Ἀνέζας, τὸ γένος Πείρου ἐκ κληρονομίας τοῦ πατρὸς τῆς²⁷.

ε) Εἰς νεώτερον ἔγγραφο τοῦ Τουρκικοῦ Ἀρχείου — τοῦ ἔτους 1729 — γίνεται λόγος περὶ τοῦ Μετοχίου (ὄχι πλέον Μονῆς) Ἀστρά, ὅπου εὐρίσκονται σπήλαια κτλ.²⁸

στ') Καὶ εἰς συμβόλιον τοῦ ἔτους 1857, σωζόμενον ἐν τῇ Μονῇ Ἀπανωσήφης, παρουσιάζεται αὕτη ἀγοράζουσα ἀγρόν, εὐρισκόμενον εἰς τὸν Ἀγαλαντινόν, ἀπὸ τοῦρκον, ὀνομαζόμενον Ζεκυριά²⁹. Ἡ πληροφορία, τὴν ὁποίαν ἀρνούμεθα ἀπὸ τὸ ἐπίσημον τοῦτο ἔγγραφο, συμπίπτει μὲ τὴν ἐκ παραδόσεως σωζομένην ἐν Ἀσρατῆγῳ τοιαύτην, ὅτι ἡ περιοχὴ τοῦ Ἀγαλαντῆ ἀνῆκε παλαιότερα εἰς τοῦρκον.

Ἐκ τῶν ὡς ἄνω στοιχείων προκύπτει :

Πρῶτον, ὅτι κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς τουρκικῆς κατακτήσεως ἐλειτούργει ἀκόμη ἡ μονὴ τοῦ Ἀρχιστρατήγου Μιχαὴλ (Στρατηγοῦ ἢ Ἀσρατῆγῳ ἢ Ἀστρά) καὶ δὲν εἶχεν ἀπορροφηθῆ ὑπὸ τῆς μονῆς Ἀπανωσήφης, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον συνέβη πιθανῶς ὀλίγον ἀργότερον.

Δεύτερον, ὅτι τὸ ἄλλοτε χωρίον Ἀγαλαντῆς δὲν ὑφίστατο πλέον (κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη μετὰ τὴν τουρκ. κατάκτησιν) ὡς τοιοῦτον καὶ ἀναφέρεται μόνον ὡς τοποθεσία ἢ περιφέρεια, ἀνήκουσα εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Μονῆς.

Καὶ ἡ ἐντύπωσις, τὴν ὁποίαν ἀποκομίζει σήμερον ὁ ἐπισκέπτης τοῦ μέρους τούτου εἶναι, ὅτι τὰ ἔρεπια τοῦ χωρίου Ἀγαλαντῆς εἶναι παλαιότερα τῶν τῆς μονῆς Ἀσρατῆγῳ. Πότε ὁ μὴ ἀκριβῶς ἔπαυσε νὰ ὑφίσταται αὕτη ὡς αὐτοτελὴς μονὴ καὶ ἀπὸ πότε καὶ κατὰ τίνα τρόπον, ὡς ἀπλοῦν μετόχιον περιῆλθεν εἰς τὴν κατοχὴν

²⁶) Βλ. ἐνθ' ἄνωτέρω, τ. 4, σ. 74.

²⁷) Ἐνθ' ἄνωτέρω, τ. 4, σ. 75, ἔτος 1672.

²⁸) Ἐνθ' ἄνωτέρω, τ. 62, σ. 175.

²⁹) Ἡ οἰκογένεια τῶν Ζεκυριάδων ἦτο γνωστὴ ἐν Ἡρακλείῳ μέχρι τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν κατὰ τὸ 1923, ὅτε ἔφυγαν μετὰ τῶν ἄλλων Τούρκων τῆς Κρήτης. Διεκρίνοντο μετὰ τῶν κακῶν καὶ φανατικῶν χριστιανομάχων.

τοῦ Ἀπανωσήφη δὲν γνωρίζομεν. Νεώτεροι ἔρουναι θὰ μᾶς ἀποκαλύψουν πιθανῶς καὶ τὸ μυστικὸν αὐτό.

Η ΜΟΝΗ ΑΠΑΝΩΣΗΦΗ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΚΤΗΣΗΝ

Ἡ κατάκτησις καὶ ἡ ὀριστικὴ ἐγκατάστασις τῶν Τούρκων ἐν Κρήτῃ δὲν φαίνεται νὰ ἔβλαψεν ἀμέσως τὴν Μονὴν καὶ διότι οὔτοι διὰ λόγους πολιτικούς, ἐν ἄρχῃ τοῦλάχιστον, ἐφάνησαν σεβόμενοι τὰ ἱερὰ ἱδρύματα — ἰδίως τὰς μονὰς — ἀλλ' ἴσως καὶ διότι, προκειμένου εἰδικῶς περὶ τοῦ Ἀπανωσήφη, ἡ θαυματουργὸς ἐνέργεια τοῦ ἐν αὐτῇ ἱεροῦ προσκυνηματος εἶχεν ἤδη κατακτήσει τὴν εὐλάβειαν τῶν εἰς τὰ πλησιόχωρα κατοικούντων, οὕτως ὥστε καὶ ὅσοι ἀκόμη ἐξ αὐτῶν προσεχώρησαν εἰς τὸν μωαμεθανισμόν δὲν ἔπαυσαν νὰ αἰσθάνωνται, ἐκ φόβου, τὸν πρὸς τὸν Ἅγιον σεβασμόν. Τοῦ σεβασμοῦ τούτου ἄλλως τε δείγματα ἀπὸ μέρους Τούρκων τοῦ Μονοφατίου καὶ γενικώτερον τοῦ διαμερίσματος Ἡρακλείου δὲν ἔπαυσαν νὰ παρουσιάζονται καὶ μέχρι τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Κρήτης⁹⁰.

Τοῦτο ὅμως δὲν σημαίνει καθόλου ὅτι καὶ τὰ αἰσθητάματα τῆς Μονῆς ἀπέναντι τοῦ ἀλλοθρήσκου ἐπιδρομέως ἐπηρεάσθησάν ποτε, ὥστε νὰ ἀποβάλλῃ αὐτὴ τὸν ἐντονὸν χαρακτῆρα τῆς ἑλληνορθόδοξου πρὸς αὐτὸν ἀποστροφῆς. Εἰς τὸν εἰς τὸ τέλος τῆς παρούσης παραιτιθέμενον Παρακλητικὸν Κανόνα εἰς τὸν Μεγαλομάρτυρα Γεώργιον, περὶ τοῦ ὁποίου ἔγινεν ἡδη λόγος, ὑπάρχει περὶ τούτου τρανὴ ἀπόδειξις.

Σπουδαίως ἐκινδύνευσεν ἡ Μονὴ κατὰ τὸ 1697, ὅτε συνέβη νὰ δολοφονηθῇ ὀλίγον ἔξωθεν αὐτῆς ἀξιωματικὸς τῶν Γενιτσάρων, Ἀλῆ Ὀνιάμπασης ὀνομαζόμενος. Τὸ σχετικὸν ἔγγραφο τοῦ Τουρκικοῦ Ἀρχείου παραθέτομεν ἐνταῦθα αὐτούσιον⁹¹.

«*Ἡ Χατιτζέ, σύζυγος τοῦ Ἀλῆ Ὀνιάμπαση καὶ ὁ Μανσοῦρ Χότζας, ὡς ἐπίτροπος τῶν 3 τέκνων καὶ τοῦ μέλλοντος νὰ γεννηθῇ (ἦτο ἔγκυος ἡ Χατιτζέ) παρουσιάσθησαν ἐνώπιον τοῦ Ἱεροδίκου (Καδῆ) Ἡρακλείου καὶ ἤγειραν ἀγωγὴν κατὰ τῶν ἐν τῇ Μονῇ Ἀπανωσήφη μοναχῶν: Ἀθανασίου Ἡγουμένου (υἱοῦ Μανιοῦ), Παρθενίου, Κοσμᾶ, Ἱερομεῖα, Μεθοδίου, Γερβασίου, Παΐσιου, Καλλινίκου, Παπατζάνου, Νικηφόρου, ἄλλου Γερβασίου, Δαμιανοῦ, Μακαρίου καὶ λοιπῶν ἄλλων καὶ κατέθεσαν ἐναντίον των τὰ ἀκόλουθα:*

⁹⁰) Βλ. «Διήγησιν» εἰς τὰ θαύματα ὑπ' ἀριθ. 12, 13, 14, 16 καὶ 17.

⁹¹) Βλ. ἀριθμὸν μεταφρασθέντος ἔγγραφου 1367 ἐν τ. 3, σ. 709 (Κωδ. 10, σ. 28) τοῦ ἔτους 1697.

Πρὸς ἡμερῶν ὁ Ἀλῆ Ὀντάμπασης μετέβη εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Ἀγ. Γεωργίου, μὲ τὴν ιδιότητα τοῦ φιλοξενουμένου.

Πλὴν ὁμως τὴν ἐπομένην εὐρέθη φονευμένος πλησίον τῆς Μονῆς· Ἐπειδὴ δὲ τυγχάνει ἄγνωστος ὁ φονεὺς, ὡς ἐκ τούτου αἰτούμεθα ὅπως οἱ ἐν τῇ μονῇ ταύτῃ κατοικοῦντες μοναχοὶ μᾶς καταβάλουν τὸν φόρον αἵματος καὶ νὰ ἐφαρμοσθῇ ἢ ὑπὸ τοῦ Ἱεροῦ Νόμου προβλεπομένη διὰ ταῦτα τοῦ ὄρκου — κ α σ α μ έ³².

»Ἡρωτήθησαν κατόπιν τούτου οἱ μοναχοί, οἵτινες ἀπήνησαν ὡς ἐξῆς: Πράγματι πρὸς 9 ἡμερῶν ὁ Ἀλῆ Ὀντάμπασης ἤλθεν ὡς ἐπισκέπτῃς εἰς τὴν μονὴν μας. Ὅταν ὁμως τὴν ἐπομένην ἀνεχώρησε τὸν ἐφόνευσε πλησίον τῆς μονῆς μας διὰ σφαίρας ὄπλου «καρομπίνα» ὁ παρὼν ἐν τῷ συμβουλίῳ τούτῳ Ἀχμέτ Μπεσέ, υἱὸς Ἀμπτουλλάχ, ἐκ τῶν ἀνδρῶν τῆς βῆς ομάδος τῶν αὐτοκρατορικῶν Γενιτσάρων.

»Μετὰ ταῦτα, καὶ κατόπιν συνεννόησεως μετὰ τῶν ἐναγόντων, ἡρωτήθη ὁ ἀναφερομὸς Ἀχμέτ Μπεσέ, ὅστις διαρρηθὴν ἠρνήθη, ὅτι αὐτὸς ἐφόνευσε τὸν Ἀλῆ Ὀντάμπαση.

»Κατόπιν τούτου ἐζητήσαμεν ἀπὸ τοὺς ἐναγομένους μοναχοὺς νὰ μᾶς παρουσιάσουν μάρτυρας οἱ ὁποῖοι νὰ ἐπιβεβαιώσουν καὶ νὰ μαρτυρήσουν τὸ ἔγκυρον τῆς καταθέσεώς των.

»Παρουσίασαν τότε τοὺς παρόντας ἐν τῷ Συμβουλίῳ τούτῳ Μεχμέτ Μπεσέ, υἱὸν Ἀβδουλλάχ, κάτοικον τῆς συνοικίας Μαχμουτ Ἀγᾶ, πόλεως Χάνδακος καὶ τοὺς ἐκ τοῦ χωρίου Τεφέλι Μεχμέτ Μπεσέ καὶ Μουσταφᾶ, σπαχὴν τοῦ ἀριστεροῦ τομέως τῶν ἐθελοντῶν, ἄνδρας μουσουλμάνους καὶ κατὰ πάντα ἀξιοπίστους καὶ εὐθιδικούς, οἵτινες ἐρωτηθέντες σχετικῶς κατέθεσαν τὰ ἀκόλουθα:

»Πράγματι πρὸς 8 ἡμερῶν ὁ Ἀχμέτ Μπεσέ, υἱὸς Ἀβδουλλάχ, ἐφόνευσεν ἐπὶ παρουσίᾳ μας τὸν ἐκ τῶν ἐντοπίων γενιτσάρων Ἀλῆ Ὀντάμπασην, πλησίον τῆς Μονῆς Ἀγίου Γεωργίου, πυροβολήσας κατ' αὐτοῦ δι' ὄπλου καρομπίνας καὶ πλήξας αὐτὸν διὰ σφαίρας εἰς τὸ ἀριστερὸν μέρος τοῦ προσώπου του. Ἡμεῖς εἴμεθα μάρτυρες τοῦ γεγονότος τούτου καὶ καταθέτομεν τοῦτο».

Κατόπιν τούτου ἀπεστάλη ὑπάλληλος τοῦ Ἱεροδικείου μετὰ πολλῶν ἄλλων Μουσουλμάνων, ὀνομαστὶ ἀναφερομένων, διὰ νὰ ἐξετάσουν καὶ πληροφορηθοῦν περὶ τοῦ ἀξιοπίστου καὶ τῆς φιλαληθείας τῶν ὡς ἀνωτέρω ἀναφερομένων μαρτύρων.

³²⁾ Ὁρκος ἐπιβαλλόμενος, κατὰ τὸν ἱ. Νόμον, εἰς 50 ἐκ τῶν κατοίκων χωρίου ἢ συνοικίας, κατ' ἐκλογὴν τοῦ ἐνάγοντος, πρὸς ἀνακάλυψιν τοῦ ἀγνώστου φονεῦς τοῦ ἐν τῷ χωρίῳ ἢ ἐν τῇ συνοικίᾳ ἐκείνῃ εὐρεθέντος φονευμένου. Μετὰ τοῦτο, ἂν δὲν ἀνεκαλύπτετο ὁ φονεὺς, οἱ ὀρκισθέντες ὑπεχρεοῦντο εἰς ἀπότισιν τῆς τιμῆς τοῦ αἵματος.

«Διαπιστωθέντος δὲ διὰ πρᾶγματι οὗτοι τυγχάνουν ἔντιμοι καὶ φιλοδίκαιοι ἄνθρωποι ἐξεδόθη ἀπόφασις, διὰ ἐξηκριβώθη ἀπολύτως ἡ ἐνοχὴ τοῦ φονέως καὶ συνεπῶς δὲν ἐπιτρέπεται ἡ καταβολὴ ἐκ μέρους τῶν μοναχῶν τοῦ φόρου αἵματος.

» «Ὅσον ἀφορᾷ δὲ τὸν φονέα Ἀχμέι, υἱὸν Ἀβδουλλάχ, συμφώνως πρὸς ὅσα ἀναφέρονται εἰς τὸ βιβλίον Φικίχ, ἡ ὑπόθεσις του ἀνεβλήθη μέχρι τῆς ἐηλικιωσέως τῶν υἱῶν τοῦ δολοφονηθέντος Ἀλῆ Ὀντάμπαση». Ἔτος ἐκδόσεως τοῦ ἐγγράφου 1697⁵³.

Εἰς ἄλλο ἐγγραφοῦν τοῦ Τουρκικοῦ Ἀρχείου (ὑπ' ἀριθ. μεταφράσεως 1475 τοῦ ἔτους 1698) ἀναφέρεται ὅτι ἡ σύζυγος τοῦ Ἀλῆ Ὀντάμπαση καὶ ὁ Μανσοῦρ Χότζας, κατέθεσαν δήλωσιν εἰς τὸ Ἱεροδικεῖον ἡ μὲν Χατιτζέ, ὅτι παραιτεῖται πάσης ἀπαιτήσεως καὶ συγχωρεῖ τὸν φονέα τοῦ συζύγου της, ὁ δὲ Μανσοῦρ, ὅτι ἔλαβε παρὰ τοῦ φονέως, διὰ τὴν διατροφήν καὶ τὰς ἀνάγκας τῶν ὀρφανῶν, ἔναντι τοῦ φόρου αἵματος 100 γρόσια. Διὰ τὸ ὑπόλοιπον ποσὸν (μὴ ἀναφερόμενον εἰς τὸ ἐγγραφοῦν) ἐγγυῶνται διάφοροι Μουσουλμᾶνοι καὶ οὕτως ἀπεφυλακίσθη ὁ Ἀχμέι Μπεσέ⁵⁴.

Ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐν τῷ πρώτῳ ἐγγράφῳ ὀνομαστικῶς ἀναφερομένων καὶ τῶν λοιπῶν μὴ κατονομαζομένων μοναχῶν τῆς Μονῆς κατὰ τὸ τέλος τοῦ 17ου αἰῶνος (εἰς διάστημα δηλ. μόλις ἑνὸς αἰῶνος ἀπὸ τῆς ἰδρύσεώς της) προκύπτει ὅτι δὲν εἶναι ὑπερβολικὴ ἡ ἀλλαχοῦ σημειωθεῖσα πληροφορία, ὅτι κατὰ τὴν κατάληψιν τῆς Κρήτης ὑπὸ τῶν Τούρκων (περὶ τὰ μέσα τοῦ ἰδίου αἰῶνος) ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν αὐτῇ μοναχῶν ἀνήρχετο ἤδη εἰς 9 καὶ ὅτι ἡ ἀνάπτυξις αὐτῆς ἐπροχώρει ραγδαίως.

Καὶ καθ' ὅσον μὲν ἀφορᾷ τὴν αὔξησιν τῆς περιουσίας αὐτῆς τὸ Τουρκικὸν Ἀρχεῖον ἔχει πολλὰ ἐγγραφα, εἰς τὰ ὅποια ἀναφέρονται καὶ περιγράφονται ἀκίνητα εἴτε παραχωρούμενα ὡς δῶρον καὶ ἀφιέρωμα⁵⁵ εἰς τὴν Μονὴν εἴτε κανονικῶς ἀγοραζόμενα ὑπ' αὐτῆς⁵⁶ ἤδη πρὸ τοῦ 1700.

Ἄλλ' εἰς τὴν πρόοδον τῆς Μονῆς, ἐκτὸς τοῦ γοήτρου τὸ ὅποιον αὐτὴ ὁσημέραι ἀπέκτα διὰ τῶν θαυμάτων καὶ ἰάσεων τῶν ἐκεῖ συντελουμένων, ἀσφαλῶς συνέβαλε καὶ τὸ γεγονός ὅτι εἰς αὐτὴν εἶχον τὴν ἔδραν των καὶ διάφοροι ἐπίσκοποι Ἀρκαδίας, τινὲς τῶν ὁποίων ἐχηρημάτισαν καὶ ἡγούμενοι αὐτῆς.

⁵³) Βλ. Τουρκ. Ἀρχ. Κωδ. 10, σ. 23.

⁵⁴) Ἐνθ. ἀνωτέρω Κωδ. 9, σ. 27.

⁵⁵) Βλ. Τ. Τ. τ. 3, σελ. 650 (ἀριθ. μεταφρ. 1279 τοῦ 1694 καὶ 999 τοῦ 1688).

⁵⁶) Βλ. Τ. Τ. ἀριθ. μεταφρ. 1457 τοῦ ἔτους 1696. (Κωδ. 11, σ. 118).

Ἐν ἓκ τῶν θαυμάτων τῆς «Διηγήσεως» καὶ μάλιστα τῶν πρώτων, ἀρχίζει μὲ τὰς λέξεις: «Ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ ἀειμνήστου Ἀρχιερέως καὶ καθηγουμένου ἡμῶν...». Ποῖος νὰ εἶναι ἄραγε ὁ Ἐπίσκοπος Ἀρκαδίας, ὁ ὁποῖος ἐνῶ διετέλει πιθανώτατα ἡγούμενος τοῦ Ἐπανωσήφης ἔγινεν Ἐπίσκοπος Ἀρκαδίας, διοικῶν τὴν ἐπαρχίαν του ἔκ τῆς Μονῆς;

Ἡ σειρὰ, τὴν ὁποίαν ἔχει εἰς τὰ θαύματα τῆς «Διηγήσεως», ὡς ἡγούμενος τῆς Μονῆς, τέταρτος (μετὰ τὸν Παῖσιον, Ἀθανάσιον Λούκαριν καὶ Ἱερεμίαν Θαλασσινὸν) ἀλλὰ πρὸ τοῦ Ἰωσήφ Θαλασσινοῦ ὑποδεικνύει, ὅτι ὁ ἐν λόγῳ Ἐπίσκοπος ἐχρημάτισεν ἡγούμενος τοῦ Ἀπανωσήφης πρὸ τοῦ 1747, ὅτε ὁ Ἰωσήφ ἦτο ἡγούμενος, καὶ εἶναι πιθανώτατα ὁ Ματθαῖος, περὶ οὗ ὁ λόγος κατωτέρω.

Ἄλλ' ἔκτος τοῦ ὡς ἄνω Ἐπισκόπου καὶ ἄλλοι ἀδελφοὶ καὶ ἡγούμενοι τῆς Μονῆς ἀναφέρονται γενόμενοι Ἐπίσκοποι Ἀρκαδίας. Ὁ Μεθόδιος Θαλασσινός, ἡγούμενος τῆς Μονῆς καὶ ὡς τοιοῦτος παριστάμενος κατὰ τὴν σύνταξιν τοῦ συμβολαίου τῆς παραχωρήσεως τῆς μονῆς τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου παρὰ τὸ Βενεράτο εἰς τὴν μονὴν Ἀπανωσήφης, ἔγινεν Ἐπίσκοπος Ἀρκαδίας κατὰ τὸ 1763.

Ὁ Γεηγόριος, περὶ τοῦ οὐοίου ἔγινε λόγος ἐν σελ. 25.

Τὸ πρᾶγμα οὐδὲν ἔχει τὸ παράδοξον, ἂν ληφθῆ ὑπ' ὄψιν α) ὅτι ἡ μονὴ τοῦ Ἀγ. Γεωργίου εὐρίσκειται ἐν τὸς τῶν ὄρειων τῆς ἐπισκοπικῆς περιφερείας τοῦ Ἀρκαδίας καὶ ἐξηρητάτο, φυσικά, ὡς ἐνοριακὴ Μονή⁸⁷, ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τὸν ἐπίσκοπον τῆς ἐπαρχίας ταύτης, β) ὅτι κατὰ τὴν περίοδον τῆς Τουρκοκρατίας ἡ Μονὴ τοῦ Ἀπανωσήφης ἦτο τὸ σπουδαιότερον πνευματικὸν κέντρον ὀλοκλήρου τῆς κεντρικῆς καὶ ἀπάνω Μεσαρᾶς καὶ ἐστία τῶν πλέον εὐπαιδευτῶν κληρικῶν⁸⁸, γνωστῶν διὰ τὴν ἐπιβολὴν των καὶ σεβαστῶν, ὄχι μόνον ἀπὸ τοὺς Χριστιανοὺς, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς

⁸⁷) Ἄλλως τε καὶ αἱ Σταυροπηγιακαὶ Μοναὶ τῆς Κρήτης, διὰ Πατριαρχικῆς ἀποφάσεως, ἐκδοθείσης κατὰ τὸ 1769, ἐγένοντο ἐνοριακαὶ, ὑπαγόμενα εἰς τὸν κατὰ τόπους Ἐπίσκοπον. Βλ. Διονυσίου τοῦ Ρεθύμνης καὶ Ἀύλοποτάμου. Ἀπάντησις εἰς Λόγον τοῦ Μητροπολίτου Κρήτης Εὐμενίου, σ. 53, Ἀθῆναι 1903.

⁸⁸) Μόνον ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 20οῦ αἰῶνος ἡ Μονὴ Ἀπανωσήφης ὑπῆχθη εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Μητροπολίτου Κρήτης, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐξαρτᾶται τῶρα. Ὁ ὑπ' ἀριθ. 276 Καταστατικὸς Νόμος τῆς ἐν Κρήτῃ Ἐκκλησίας, ὁρίζων εἰς 8 τὰς ἐπισκοπικὰς περιφερείας Κρήτης καὶ τὰ ὄρια ἐκάστης ἐξ αὐτῶν, εἰς τὸ 1ον ἄρθρον του, προσαρτᾷ εἰς τὴν Μητρόπολιν, ἐκτὸς τῶν ἐπαρχιῶν Πεδιάδος, Τεμένους καὶ Μαλεβυζίου καὶ ἐκ τῆς ἐπαρχίας Μονοφατισίου τοὺς Δήμους Μεγάλης Βρύσης καὶ τέως Τεφελίου. Εἰς τὴν περιόχην τοῦ τ. δήμου Τεφελίου εὐρίσκειται ἡ ἐν λόγῳ Μονή.

Τούρκους καὶ γ) ὅτι καὶ λόγω τῶν εὐκολιῶν, τὰς ὁποίας παρεῖχεν ἡ Μονή, ἦτο τὸ καταλληλότερον κέντρον πνευματικῆς ἐποπτείας καὶ διοικήσεως ὁλοκλήρου τῆς ἐπαρχίας Ἀρκαδίας³⁹.

Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο δὲν κρίνομεν ἄσκοπον νὰ ἀναφέρωμεν σχετικὰς τινὰς πληροφορίας περὶ τοῦ ἀνωτέρου μνημονευθέντος Ἐπισκόπου Ἀρκαδίας Ματθαίου Καρπαθίου, ἑνὸς ἐκ τῶν πρώτων Ἀρχιερέων αὐτῆς ἐπὶ τουρκοκρατίας. Καὶ τοῦτο διότι τὰς πληροφορίας ταύτας ἀρθόμεθα ἀπὸ πηγὴν ἀγνωστον μέχρι τοῦδε — ἀπὸ ἰδιόχειρα αὐτοῦ «ἐνθυμήματα» γραμμένα εἰς κενὰ ἐξώφυλλα παλαιοῦ χειρογράφου τοῦ «Περὶ Μυστηρίων τῆς Ἐκκλησίας» συγγράμματος τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης Συμεῶν τοῦ Νέου Θεολόγου⁴⁰.

Παραθέτομεν ἐνταῦθα τὰ περισσότερον ἐνδιαφέροντα ἐκ τῶν ἐνθυμημάτων αὐτῶν :

«Εἰς τοὺς ,αχξε', Δεκεμβρίου . . . ἐτελειώθη ἱερεὺς, διὰ χειρὸς τοῦ Θεοφιλεστάτου καὶ λογιωτάτου Ἐπισκόπου κυρίου Ἀνθίμου, τῆς ἀγιωτάτης Ἐπισκοπῆς Ἀρκαδίας, ἡμῶν δὲ αὐθέντιου καὶ δεσπότου, πολλὰ τὰ ἔτη».

«1705, Ὀκτωβρίου 24, ἡμέρα Κυριακή. Ἐκοιμήθη ἡ δούλη τοῦ Θεοῦ Ἄννα πρεσβυτέρισσα, ἡ γυναῖκα μου, ἐμοῦ Ματθαίου ἱερέως Καρπαθίου. Αἰωνία αὐτῆς ἡ μνήμη».

Ἴδου καὶ τὸ σπουδαιότερον, γραμμένον διὰ χειρὸς ἑνὸς ἐκ τῶν υἱῶν του :

«1736 ἐν μηνὶ Νοεμβρίῳ, ἡμέρα Πέμπτη, μία ὥρα νὰ ξημερώσῃ

³⁹) Καὶ ἡ Βιάννος καὶ τὸ Ἀλάγνι, ἐπὶ τινὰ χρόνον, καὶ ἐπὶ μακρότερον οἱ Ἅγιοι Δέκα ἐχημάτισαν ἔδρα τοῦ Ἀρκαδίας. Μόνον πρὸ δεκαετίας μετεφέρθη, ὑπὸ τοῦ τότε Ἐπισκόπου Ἀρκαδίας καὶ νῦν Μητροπολίτου Κρήτης Εὐγενίου, εἰς Μοῖρες, πολίχνην ἐξελισσομένην ραγδαίως, πρωτεύουσαν δὲ ὁλοκλήρου τῆς Μεσαρᾶς.

⁴⁰) Διὰ τὸ ἴδιον τὸ βιβλίον αὐτὸ ὁ Ματθαῖος σημειώνει εἰς ἓν ἐκ τῶν ἐξωφύλλων :

«1696, Μαγίου 9. Τὸ παρὸν τυπικὸν ἐγόρασα ἐγὼ Ματθαῖος ἱερεὺς Καρπαθίος ἀπὸ τοῦ ἐντιμοτάτου διδασκάλου Γαβριὴλ Βίδου καὶ τοῦ ἡδῶκα ριάλια ἀργυρᾶ δύο καὶ ὁ ἀλλοτριώσων αὐτό, ἀνευ τῆς ἐμοῦ θελήσεως, ἐχέτω τὰς ἀρὰς τῶν 318 θεοφόρων Πατέρων καὶ τοῦ χειροτονήσαντος ἡμᾶς Ἀρχιερέως. Ἀμήν».

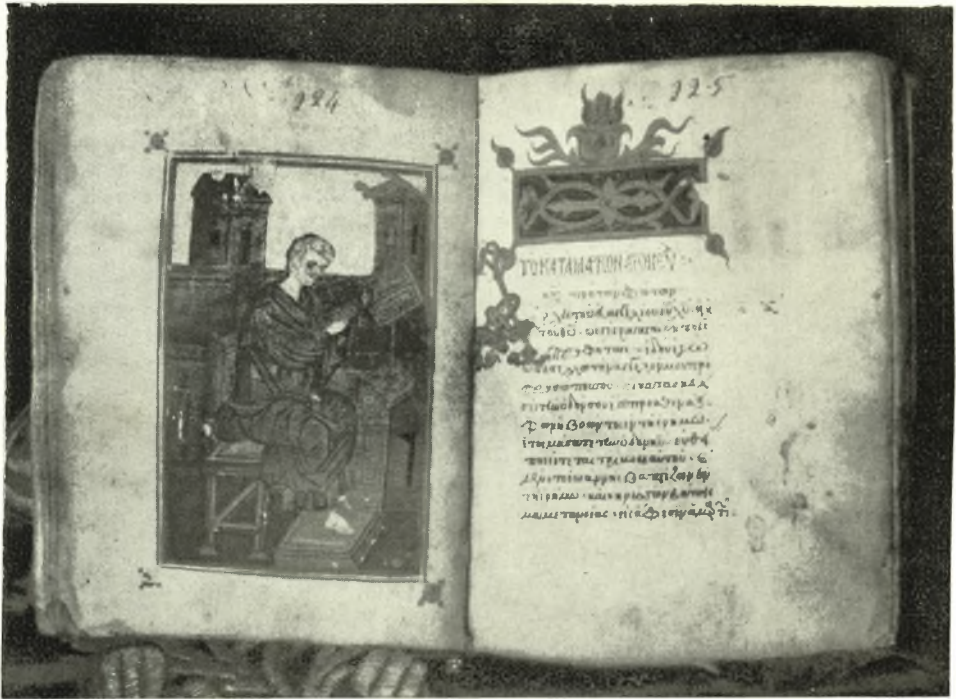
Ὁ ἀναφερόμενος ἐνταῦθα Γαβριὴλ Βίδος, ἀνήκει προφανῶς εἰς τὴν μεγάλην καὶ γνωστὴν ἐκ Λασηθίου οἰκογένειαν, τῆς ὁποίας γόνος ἴδρυσε τὴν ἐν τῷ ὡς ἄνω ὄροπεδίῳ μονῇ Βιδιανῆν. (Βλ. Κωδ. Τουρκ. Ἀρχ. Ἡρακλείου 3, σ. 24, Ἀριθ. Μεταφράσεως 451 τοῦ ἔτους 1671). Κλάδος τῆς οἰκογενείας ταύτης εὐρίσκεται εἰς τὸ χωρίον Ἀβδοῦ.

Είχ. 1. — Ἀποψις τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Μονῆς καὶ εἰς τὸ βάθος
δεξιὰ τὸ νεκροταφεῖον αὐτῆς.

Είχ. 2. — Τὸ Α μέρος τῆς αὐλῆς τῆς Μονῆς καὶ τὸ ὀπισθεν μέρος
τοῦ ἱεροῦ Ναοῦ (βλ. σ. 81).

Εἰκ. 1. — Μικρογραφία τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Μάρκου εἰς τὸν χειρόγραφον κώδικα τοῦ Εὐαγγελίου (11ου αἰῶνος). (Βλ. σ. 73)

Εἰκ. 2. — Μικρογραφία τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ εἰς τὸν χειρόγραφον κώδικα τοῦ Εὐαγγελίου (11ου αἰῶνος). (Βλ. σ. 73).

ἐκοιμήθη ὁ μ . . . .⁴¹ κύριος Ματθαῖος καὶ ἐπίσκοπος τῆς . . . . .
αλωνία του ἡ μνήμη. Καὶ ἐχρημάτισεν ἱερεὺς . . . . χρόνους εἰκοσιτρεῖς
καὶ ἀποκεῖς ἐπηρέτησε . . . . στὸν Ἅγ. Γεώργιον Ἀπανωσῆφη χρόνους
δέκα καὶ ἀπέκει . . . εἰς τὸ Κάστρος μέσα⁴². Καὶ ἀπέκει τὸν ἐσθλάσασ-
μεν καὶ ἐπήγαμεν εἰς τὸ αὐτὸ Μοναστήριον καὶ τὸν ἐθάψαμεν εἰς τὸν
καιρὸν τοῦ Πανιερωτάτου Μητροπολίτου κύρ Γερασίμου καὶ συνετελέ-
σθη αὐτοῦ ὅλοι χρόνοι ἐβδομηντα⁴³».

Η ΜΟΝΗ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ ΠΑΡΑ ΤΟ ΒΕΝΕΡΑΤΟ

Εἰς τὸν 25^{ον} τόμον, σελ. 108 τοῦ Τουρκικοῦ Ἀρχείου ὑπάρχει τὸ
κάτωθι σπουδαῖον ἔγγραφο τοῦ 1758 — ἀπόφασις τοῦ Ἱεροδικείου
Ἡρακλείου — ἀφορῶν τὴν παρὰ τὸ Βενεράτο μονὴν τῆς Ἁγίας Θεο-
τόκου :

«Ὁ ἐν ἐνεργείᾳ Μητροπολίτης Κρήτης Γεράσιμος⁴⁴, υἱὸς Γεωργίου,
κάτοικος τῆς συνοικίας τοῦ τεμένους Ζουλφικὰρ (=Ἁγ. Αἰκατερίνης)
ἐνεφανίσθη ἐνώπιον τοῦ ἱεροῦ τούτου Συμβουλίου καὶ κατέθεσεν, ἐπὶ
παρουσίᾳ τοῦ Μεθοδίου Θαλασσινοῦ⁴⁵, υἱοῦ τοῦ Μανώλη, ἡγουμένου

⁴¹) Το φύλλον εἶναι ἐφθαρμένον εἰς τὸ ἄνω δεξιὰ τμήμα του καὶ λείπουν
ἀρκεταὶ λέξεις, τινὲς τῶν ὁποίων εὐκόλα νοοῦνται ἐκ τῶν συμφραζομένων.

⁴²) Παράδοσις, σωζομένη παρὰ τῆ γνωστῆ ἐξ Ἁγ. Βασιλείου Βιάννου οἰ-
κογενεῖα Παπαϊωάννου, ἡ ὁποία κατάγεται ἀπὸ τὸν Ματθαῖον Καρπαθιον—
εἰς αὐτὴν ἀνήκει καὶ τὸ χειρόγραφο Τυλικὸν περὶ τοῦ ὁποίου ἐγένε λόγος ἄ-
νωτέρω -- ἀναφέρει ὅτι οὗτος περὶ τὸ τέλος τοῦ βίου του ἐτυφλώθη καὶ πρὸς
θεραπείαν μετεκομίσθη εἰς τὸ Κάστρο (ὡς ἐλέγεται τότε τὸ Ἡράκλειον) ὅπου
καὶ ἀπέθανε.

⁴³) Διὰ τοὺς τυχὸν ἀποροῦντας ἐκ τῶν ἀναγνωστῶν, πῶς ὁ Ματθαῖος, ἐνθ
ἦτο ἔγγαμος ἱερεὺς μὲ παιδιὰ, ἐγένε καὶ Ἐπίσκοπος, σημειοῦμεν α) ὅτι κατὰ
τοὺς πρώτους χρόνους τοῦ Χριστιανισμοῦ οἱ Ἐπίσκοποι ἠδύναντο νὰ εἶναι καὶ
ἔγγαμοι καὶ β) ὅτι καὶ μετὰ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ ἐθίμου ἐπίσκοποι νὰ
γίνωνται μόνον ἐκ μοναχῶν, ἐπιτρέπεται εἰς τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκ-
κλησίαν μας νὰ χειροτονηθῇ ἐπίσκοπος καὶ ἔγγαμος ἱερεὺς, ἀλλὰ μόνον με-
τὰ τὸν θάνατον τῆς πρεσβυτέρας του, ὡς εἶναι ἡ περίπτωσις
τοῦ Ματθαίου.

Εἰς τὴν ἰδίαν περίπτωσιν εὐρίσκειτο καὶ ὁ πρὸ 40ετίας περίπου ἀποθανὼν
Πατριάρχης Ἱεροσολύμων Δαμιανός, ὡς καὶ ὁ κατὰ τὸ 1857 ἀποθανὼν ἐπίσκο-
πος Πέτρος Λωρόθεος Διαμαντίδης, τοῦ ὁποίου ἀπόγονοι εὐρίσκονται καὶ σή-
μερον ἐν Ἡρακλείῳ.

⁴⁴) Πρόκειται περὶ τοῦ Γερασίμου τοῦ Χίου (1756 - 1769). Ἐλέγεται καὶ
Ντωλαφῆς καὶ ἦτο ἐν ἀρχῇ ἀρχιδιάκονος τοῦ Κρήτης. Κατόπιν ἐγένε καὶ Μη-
τροπολίτης Κρήτης. Βλ. Ἐπετ. Ἐτ. Κρ. Σπ. Β', σ. 265, Ἐκκλ. Φάρος 1935,
σελ. 86 καὶ Ε.Ε.Κ.Σ. Γ', σ. 124.

⁴⁵) Ἐγένε κατόπιν ἐπίσκοπος Ἀρκαδίας (1763).

καὶ διαχειριστοῦ τῆς μονῆς Ἁγ. Γεωργίου Ἐπανωσήφη, τὰ ἀκόλουθα:

«Ὁ προκάτοχός μας Μητροπολίτης Κρήτης Γεράσιμος, υἱὸς Ἰωάννου⁴⁹, εἶχεν εἰς τὴν κατοχὴν του ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Τεμένους καὶ ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ χωρίου Βενεράτου, ἐν τῇ τοποθεσίᾳ Ἀπόλλωνα, ἀκίνητα ἀνήκοντα εἰς τὴν μονὴν Ἁγίας Θεοτόκου, ἅτινα μετεβίβασεν εἰς ἐμέ, καὶ τὰ ὅποια σύμφωνα μὲ τὸ ἱερὸν Βεράτιον, εὐρίσκονται σήμερον εἰς τὴν κατοχὴν μου.

» Ἐπειδὴ ὁμως, λόγῳ παρελεύσεως πολλοῦ χρόνου, ἢ ἐν λόγῳ μονῆ ἠρειπώθη καὶ δὲν ὑπάρχουν ἀνάλογοι διὰ τὴν ἐπιδιορθωσίν της πόροι, ἀφιεροῦ πάντα τὰ ἀκίνητα αὐτῆς, μετὰ τῶν τεσσάρων οἰκημάτων καὶ τῆς κρεββαίνας, κειμένων ἐν τῇ ἀλλῇ τῆς Μονῆς, εἰς τὸν ὡς εἴρηται Μεθόδιον Θαλασσινόν, διὰ τοὺς πτωχοὺς τῆς μονῆς Ἁγ. Γεωργίου Ἐπανωσήφη, διὰ χειρὸς τοῦ ἀντιπροσώπου του Τερεζῆ Δημήτρη Φόγια, υἱοῦ Νικολάου, ὑπὸ τὸν ὄρον ὅπως ἀναλάβουν τὴν ἐπιδιορθωσιν καὶ ἐπαναφορὰν τῆς Μονῆς εἰς τὴν προηγουμένην της κατάστασιν, νὰ ἐπιμελοῦνται τὰ ἀκίνητα καὶ τὰ ἔσοδα τῆς Μονῆς μετὰ προσοχῆς καὶ νὰ μὴν κατασπαταλῶνται ταῦτα, νὰ γίνουν δὲ πάλιν τὰ ἀκίνητα παραγωγικά, καὶ νὰ παραδίδουν εἰς τὸν ἐκάστοτε Μητροπολίτην Κρήτης οἱ ἡγούμενοι τῆς μονῆς Ἐπανωσήφη δέκα ὀκτάδες καθαρὸν ἐλαιόλαδον.

» Πάντα ταῦτα ἐγένοντο ἀποδεκτὰ ὑπὸ τοῦ ἡγουμένου τῆς Μονῆς καὶ συνετάχθη τὸ παρὸν Ἰουλίου 16 τοῦ 1758».

Ἐκ τῆς κτηματικῆς περιουσίας τῆς Μονῆς ταύτης ὅσον μέρος ἔμεινεν εἰς τὴν κυριότητα τοῦ Ἁπανωσήφη, μετὰ τὴν διάθεσιν τῶν 3/5 τῆς μοναστηριακῆς περιουσίας εἰς τὸ Ταμεῖον Ἐφένδρων Ἡρακλείου, ἔχει ἤδη ἐκποιηθῆ εἰς χωρικοὺς τοῦ Βενεράτου ὑπὸ τοῦ Ὄργανισμοῦ Διοικήσεως Ἐκκλησιαστικῆς Περιουσίας (ΟΔΕΠ). Ἐπίσης ἔχει ἐκποιηθῆ κατὰ τὸ πλεῖστον καὶ τὸ εἰς τὸ Ταμεῖον Ἐφ. Πολεμιστῶν Ἡρακλείου ἀναλογῆσαν ποσοστόν. Ἡ ἐκκλησία τῆς Θεοτόκου καὶ τὰ περὶ αὐτὴν ἐρειπωμένα κτίσματα παρεχωρήθησαν εἰς τὴν κοινότητα Βενεράτου.

ΕΞΕΛΙΞΙΣ ΤΟΥ ἈΠΑΝΩΣΗΦΗ

Ἡ πρόοδος τῆς Μονῆς εἰς ἠθικὸν καὶ πνευματικὸν πλοῦτον, ὁ ὁποῖος συνοδεύεται καὶ ἀπὸ ὕλικὸν τοιοῦτον, συνεχίζεται ραγδαίως καὶ ἀπροσκόπτως, καθόσον ἀπομακρυνόμεθα ἀπὸ τὴν περίοδον τῶν ἀγῶνων διὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Κρήτης ὑπὸ τῶν Τούρκων. Ἡ ἐμπέδωσις τῆς τουρκικῆς κυριαρχίας καὶ τὸ στρογγυλοκάθισμα τῆς ἀσιατικῆς βαρ-

⁴⁹) Πρόκειται περὶ τοῦ ἄλλοτε Μητροπολίτου Λιτίσης Γερασίμου, καταγομένου ἐκ Βενεράτου 1725 - 1755.

βαρότητας εἰς τὴν ράχην τῶν ραγιαδῶν ἔχει ὡς φυσικὸν ἐπακόλουθον τὴν περὶ τὰ θρησκευτικὰ σύμβολα συσπείρωσιν τῶν Ἑλληνορθόδοξων Χριστιανῶν, οἱ ὅποιοι μόνον εἰς αὐτὰ εὐρίσκουν παρηγορίαν διὰ τὰ δεινὰ τῆς δουλείας, ἀλλὰ καὶ ἐλπίδα ἀναστάσεως.

Ἐν ἓκ τῶν περισσότερον τιμωμένων τοιούτων συμβόλων δι' ὀλόκληρον τὴν κεντρικὴν Κρήτην καὶ ἰδίως τὴν νοτιᾶν πλευρὰν αὐτῆς γίνεται ἡ Μονὴ τοῦ Ἁγ. Γεωργίου τοῦ Ἀπανωσήφης. Τὰ εἰς τὸ προσκύνημα τοῦτο συντελούμενα θαύματα, τὰ ὅποια πολλαπλασιάζονται καί, φυσικά, εὐρύτερα διαλαλοῦνται, καθόσον ἀξιάζει τοῦ κόσμου ἢ ἐμπιστοσύνη καὶ ἢ πρὸς αὐτὸ πίστις, ὡς μαγγήτης ἰσχυρὸς τῆς θείας δυνάμεως, προσελκύουν ὀλοένα καὶ περισσοτέρων ἀνθρώπων τὴν εὐλάβειαν. Πολλοὶ ἐγκαταλείπουν τὰ ἐγκόσμια καὶ γίνονται μοναχοί. Ἄλλοι ἀφιερώνουν κινήτὰ καὶ ἀκίνητα εἰς τὸν Ἅγιον καὶ εἶναι τόσα τὰ ἀφιερούμενα ζῶα, λέγει ἡ «Διήγησις», ὥστε δὲν «ἔχουσι ἀνάγκην νὰ ἀγοράζουσιν ἐξ αὐτῶν οἱ δοῦλοί του (= οἱ μοναχοί), ἀλλὰ μάλιστα νὰ παυῶσιν. Καὶ πρὸς τοῦτοις ἕκαστος ἄς παρατηρήσῃ εἰς τὴν εἰκόνα τοῦ Ἁγίου τὰ ἀσημικὰ ὅπου κρέμονται: χεῖρες, πόδες, ὀφθαλμοί, κερφαλές, σώματα ὀλόκληρα καὶ μορφαὶ τετραπόδων, διαφόρων εἰδῶν. Ἀπ' αὐτὰ ἡμπορεῖ ὁ κάθε περιεργὸς νὰ ἐννοήσῃ ἕνα τι ὀλίγον ἐκ τῶν θαυμάτων αὐτοῦ». Ἄλλὰ καὶ τὰ ἀφιερούμενα εἰς διάφορα μέρη καὶ ἔκτος τῆς Κρήτης ἀκόμη⁴⁷ ἀκίνητα, πού ἀπετέλεσαν, μαζί μὲ τὰ διὰ τῶν εἰσοδημάτων τῆς Μονῆς ἀγοραζόμενα, τὰ τόσα καὶ τόσα ἐξωτερικά (μακρὰν τῆς περιοχῆς τῆς Μονῆς) μετόχια τοῦ Ἀπανωσήφης, δὲν εἶναι ὀλίγα.

Πρέπει ὅμως νὰ σημειωθῇ ἐνταῦθα, ὅτι, παραλλήλως πρὸς τὴν εὐσέβειαν τῶν χριστιανῶν, ὑπάρχει καὶ ἄλλο ἔλαττηριον, διὰ τὴν ἀφιέρωσιν πολλῶν ἀκινήτων εἰς τὸν Ἀπανωσήφην καὶ γενικῶς εἰς τὰ Μοναστήρια τῆς Κρήτης κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτήν: Πολλὰ, πάρα πολλὰ ἀπὸ τὰ κτήματα αὐτὰ ἀφιερώνονται εἰς τὰς Μονὰς, διὰ νὰ σωθοῦν ἀπὸ τὴν ἀρπακτικὴν βουλιμίαν τῶν γενιτσάρων καὶ τῶν μπέηδων. Ὅτι ἤρρεσκον εἰς τὸν Τοῦρκον καὶ ἐξῆπτε τὴν ἐπιθυμίαν του νὰ τὸ ἀποκτήσῃ, ἐξευρίσκετο πάντοτε τρόπος νὰ τὸ στερηθῇ ὁ μαγιαῆς, ὁ ὅποιος ἂν ἤρνεϊτο, ἐγνώριζεν, ὅτι ἐκινδύνευε καὶ ἡ ζωὴ του. Ἄν ὅμως ἀφιερώνοντο εἰς εὐαγὲς ἴδρυμα: ναοίς, μονὰς κ.τ.λ.—ἐγίνοντο δηλ. βακουφικά — ἐσώζοντο⁴⁸. Οἱ Τοῦρκοι, παρ' ὅλους τοὺς νόμους καὶ τὰ λεγόμενα κατὰ χριστιανικῶς προνόμια τῶν Χριστιανῶν, ἀδισφοροῦσαν (καὶ

⁴⁷) Ὅπως τὸ μετόχιον Ἀϊδινίου.

⁴⁸) Βλ. «Κρητικὰ Χρονικά», Θ', σ. 232, ὑποσημείωσις 9.

ἀδιαφοροῦν) καὶ διὰ τὴν ζωὴν καὶ διὰ τὴν ἀθλιότητα τῶν γκiausούρη-
δων, προκειμένου νὰ παχυνθοῦν αὐτοί ⁴⁹.

Τὴν πρὸς τὴν μονὴν τοῦ Ἀπανωσήφη συρροήν κινητῶν ἰδία ἀφιερωμάτων, ἠὲ νόσησε κάπως καὶ ὁ σεβασμὸς ἢ ὁ φόβος διὰ τὴν θαυματουργικὴν δύναμιν τοῦ Ἀγίου καὶ αὐτῶν τῶν τούρκων τοῦ Μονοφασίτου — ἀρνησιθρήσκων κατὰ τὸ πλεῖστον. Οὗτοι, ἔκτος τοῦ ὅτι ὑφίσταντο ψυχολογικῶς τὴν ἐπίδρασιν τοῦ χριστιανικοῦ περιβάλλοντος, μέσα εἰς τὸ ὁποῖον ζοῦν, κάτι διατηροῦν ἀκόμη εἰς τὴν ψυχὴν των ἀπὸ τὴν πρὸ τῆς ἔκμουσουλμανισεῶς των ἐποχὴν. Ἄλλο ζήτημα εἶναι τὸ πῶς εὗρισκον τρόπον νὰ συμβιβάζουν τὰ ἀσυμβίβαστα: τὴν ἀποκλειστικότητα τοῦ μουσουλμανικοῦ φανατισμοῦ των καὶ τὸν σεβασμὸν πρὸς τὸ ἀλλόθρησκον.

Ἄλλως τε ἡ εὐλάβεια αὐτὴ ἢ ὁ φόβος Τούρκων τινων πρὸς τὸν Ἅγιον Γεώργιον τοῦ Ἀπανωσήφη δὲν εἶχεν οὔτε ἔκτασιν οὔτε ἔντασιν τοιαύτην, ὥστε νὰ δύναται νὰ ἀντισταθῇ εἰς τὸν πειρασμὸν τῆς διαρπαγῆς τοῦ εἰς τὴν Μονὴν συσσωρευμένου πλούτου, μόλις θὰ παρουσιαζέτο ἢ πρὸς τοῦτο εὐκαιρία. Τοιαύτας δὲ εὐκαιρίας ἀπετέλουν αἱ ἐπαναστάσεις τῶν Χριστιανῶν ἐναντίον τῶν κατακτητῶν Τούρκων.

Πρώτη μεταξὺ αὐτῶν ἦτο ἡ κατὰ τὸ 1770 ἐκραγεῖσα ἐπανάστασις τοῦ Δασκαλογιάννη. Παρ' ὅλον ὅτι δὲν ἐξετάθη πολὺ πέραν τῶν Σφακιῶν, ὅμως ἡ ἐξ αὐτῆς ἀναταραχὴ δὲν ἄφηκεν ἀνεπηρέαστον ὀλόκληρον τὴν Νῆσον. Καὶ οἱ μοναχοὶ τοῦ Ἀπανωσήφη πάντως ἠσθάνθησαν ἀπειλητικὰς τὰς διαθέσεις τῶν Τούρκων τῆς περιουχῆς καὶ φαίνεται, ὅτι μερικοὶ τοῦλάχιστον ἐξ αὐτῶν ἀπεμακρύνθησαν προσωρινῶς καὶ ἐπανῆλθον μόνον μετὰ τὴν τραγικὴν καταστολὴν τῆς ἀτυχοῦς αὐτῆς, τοπικῆς μᾶλλον, ἐξεγέρσεως.

Ἄν ἔγινε διαρπαγὴ, ὡς εἶναι πιθανόν, τῶν ἐν τῇ Μονῇ ἀποθηκευμένων γεννημάτων δὲν γνωρίζομεν. Πάντως βλάβη αὐτῆς σημαντικὴ δὲν συνέβη τότε, διότι ἀκριβῶς κατὰ τὸ τέλος τοῦ 18^{ου} αἰῶνος ἡ Μονὴ Ἀπανωσήφη παρουσιάζει τὴν μεγαλυτέραν αὐτῆς ἀκμὴν ὅχι μόνον εἰς ὕλικόν πλοῦτον ἀλλὰ καὶ εἰς πνευματικὴν ἀνθησιν ⁵⁰. Μεταξὺ τῶν μοναχῶν τῆς καταλέγονται ἀρκετοὶ εὐπαιδευτοὶ καὶ σοφοὶ ἄν-

⁴⁹) Τὸ βάθος τῆς ψυχῆς των εἰς τὸ θέμα αὐτὸ χαρακτηριστικώτατα ἐκφράζει ἡ ἐξῆς παροιμία των: «Ἰκὶ γκiausούρ μπὸκ γιέμεδεν, ὄσμανλῆ πιλάφ γιέμέ;». Ἦτοι: «Ἄν δὲν φᾶνε λάσπη δυὸ γκiausούρηδες ὁ ὄσμανλῆς (ἕνας τοῦρκος) δὲν τρώει πιλάφι.

⁵⁰) Ὁ Σαβαρῦ, ὁ ὁποῖος ἐπεσκέφθη τὸ Μοναστήριον κατὰ 1779, ἂν καὶ ὄχι ἀνεπηρέαστος ἀπὸ τὴν προκατάληψιν ἐνὸς καθολικοῦ, ἀπέναντι ὀρθοδόξων, παρέχει τὴν ἐξῆς εἰκόνα τοῦ Ἀπανωσήφη: «Οἱ καλόγηροι τοῦ Ἀγ. Γεωργίου εἶναι κάτοχοι τεραστίων ἐκτάσεων γῆς, ὅπου συντηροῦν μεγάλα κοπάδια. Πα-

δρες, ἀσχολούμενοι μὲ ἐπιτυχίαν καὶ εἰς τὸν ἀπαρτισμὸν ἀτομικῶν βιβλιοθηκῶν καὶ εἰς τὴν καλλιτεχνίαν καὶ εἰς τὴν ἐπιτυχῆ σύνθεσιν ἐκκλησιαστικῶν ὕμνων.

Δεῖγμα λιμπρὸν τῆς τοιαύτης ἐν τῇ Μονῇ πνευματικῆς ἀνθήσειω, ἀποτελεῖ, διασωθεὶς μέχρις ἡμῶν, χειρόγραφος καλλιτεχνικός χαρτῶς· κῶδιξ ἑξαιρετικῆς σπουδαιότητος.

Ὁ κῶδιξ οὗτος, δερματόδετος ἐπὶ σανίδος πάχους 0,005 μ. (ἐλλιποῦς κατὰ τὸ ἥμισυ εἰς τὸ δεύτερον ἐξώφυλλον) ἀποτελεῖται ἀπὸ 70 σελίδας παχέος μᾶλλον στυλποῦ χάρτου λευκοῦ, διαστάσεων 25 × 16. Τὰ δύο πρῶτα φύλλα εἶναι κενά, ἐνῶ εἰς τὸ τέλος ἔχουν προστεθῆ, προφανῶς μεταγενεστέρως, δύο φύλλα κυανωποῦ χάρτου, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἔχουν γραφῆ διὰ χειρὸς τοῦ γνωστοῦ ἀπὸ τὴν «Διήγησιν» Ἱεροδιακόνου Ἰακώβου Μακαριστάρια τοῦ Μεγαλομάρτυρος Γεωργίου, περὶ τῶν ὁποίων ἔγινεν ἤδη λόγος.

Τὸ περιεχόμενον τοῦ κώδικος εἶναι :

α) Μικρὸς ἔσπερινός (σελ. 5 - 7).

β) Μικρογραφία τοῦ Ἁγίου διὰ πολυχρώμου μελάνης, ἑξαιρέτου τέχνης καὶ κάτωθεν αὐτῆς ἡ χρονολογία 1794, ὡς καὶ ἡ αἰτία καὶ ὁ σκοπὸς τῆς ὅλης βίβλου (σελίς 8).

γ) Πλήρης ἀκολουθία (Μέγας ἔσπερινός, ὄρθρος, λειτουργία) διὰ τὴν ἑορτὴν τῆς 3 Νοεμβρίου, ἡμέραν τῆς ἀνακομιδῆς τοῦ λειψάνου τοῦ Μεγαλομάρτυρος Γεωργίου, ἥτις εἶχε καθιερωθῆ ὡς δευτέρα ἐπίσημος πανήγυρις τῆς Μονῆς Ἀπανωσήφης, ἑορταζομένη μὲ τὴν αὐτὴν λαμπρότητα ὡς καὶ ἡ 23 Ἀπριλίου (σελ. 9 - 50).

ράγουν σίτον, κριθήν, κρασί, λάδι κηρὸν καὶ ἄφθονο μέλι. Οἱ Τοῦρκοι τοὺς τάφηκαν ὑπὸ τὸν ὄρον (σ. σ. ποῦ τὸ εὐρῆκεν ὁ Σ. ;) νὰ παρέχουν φιλοξενίαν εἰς ὅλους τοὺς ταξειδιώτας. Τὴν παρέχουν συνήθως μὲ ἀρκετὴν προθυμίαν. Οἱ ταξειδιῶται καὶ τὰ ζῷα των εὐρίσκουν ἐκεῖ στέγην καὶ τροφήν. Τὰ ἰδρύματα' αὐτὰ εἶναι πολύτιμα σ' ἓνα τόπον, ποῦ δὲν ἔχει οὔτε ξενῶνας οὔτε ξενοδοχεῖα. Χωρὶς τὸ ἄσυλον αὐτὸ ὁ ταξειδιώτης θάταν ὑποχρεωμένος νὰ κουβαλῆ σημαντικὰ ἀποσκευὰς καὶ ὅλα τὰ χρειώδη διὰ τὴν ζωὴν. Οἱ καλόγηροι αὐτοὶ καλλιτεροῦν μόνοι των τοὺς ἀγρούς των καὶ τὴν ἐυμάρειάν των τὴν ὀφείλουν εἰς τὴν ἐργασίαν των. Μᾶς παρέθηκαν μεγαλοπρεπέστατον γεῦμα. Τὸ κέντρον ἀπετελεῖ γουρουνάκι τοῦ γάλακτος ψητό. Γύρω ἀπ' αὐτὸ ἑξαιρέτον ἄρνι, περιστεράκια καὶ ὀρνιθόπουλα. Πιάτα γεμάτα ἀπὸ ρόγδια, ἀμύγδαλα, σταφύλια, φρέσκες ἐλιές καὶ μέλι ἐκαλυπταν τὸ τραπέζι. Τὸ μέλι οὗτό, διάφανο σὰν τὸ κρυστάλλο ἦταν νοστιμώτατον, ἀρωματώδες σὰν τὰ ἄνθη καὶ λεπτό σὰν τὰ ἐκλεκτότερα γλυκά, ἐγαργάλιζε μαζὶ μὲ τὴν γεῦσιν καὶ τὴν ὄσφρησιν... τὸ δὲ κρασί — τὸ ἄσπρο, τὸ κόκκινον, τὸ πορτοκαλλί — ἐδέχθησαν τὸ ἓνα μετὰ τὸ ἄλλο τὸ ἐγκώμιόν μας». M. Savary, Lettres sur la Grèce (Paris 1788) σ. 197 - 200.

δ) Μακαριστόρια εἰς τὸν Ἁγ. Γεώργιον, κατὰ τὰς τρεῖς στάσεις τῶν ἐπιταφίων θρήνων (σελ. 53 - 63).

ε) Εὐλογητάρια καὶ μεγαλυνάρια τοῦ Ἁγίου (σελ. 68 - 70).

Ἡ ἀκολουθία, περὶ τῆς ὁποίας ἐνταῦθα ὁ λόγος, δὲν εἶναι ἡ συνήθης εἰς τὸ Μηναιὸν περιεχομένη διὰ τὴν 3 Νοεμβρίου, ἀλλὰ πολὺ ἐκτενεστέρα καὶ πληρεστέρα, πλουτισμένη μὲ τροπάρια καὶ δοξαστικά, εἰδικῶς διὰ τὸν Ἁγιον Γεώργιον τοῦ Ἀπανωσήφη συντεθειμένα, δυνάμενα δὲ νὰ παραβληθοῦν μὲ τὰ ἀνάλογα ἀριστουργήματα τῆς κλασικῆς ἐκκλησιαστικῆς ποιήσεως.

Ὁ καλλιτέχνης τοῦ ὄλου χειρογράφου ἀποκαλύπτεται εἰς τὸ τέλος αὐτοῦ διὰ τῶν ἑξῆς:

Ἐτελειώθη ἡ παροῦσα βίβλος ὑπὸ ἐπιτελοῦς Γεωργίου Γουνάλε τοῦ Κρητός, κατὰ μῆνα Ἰούλιον. Ἔτος σωτήριον ἀν' ἡ δ'.

Ὁ δὲ προορισμὸς τῆς «βίβλου» ἐκτίθεται ἐντὸς ὠραίου πλαισίου κάτωθεν τῆς μικρογραφίας τοῦ Ἁγίου τῆς 8ης σελίδος ὡς ἀκολούθως:

«Ἡ παροῦσα ἀκολουθία τοῦ Μεγαλομάρτυρος Γεωργίου, ἥτις ἐν τῷ Μηναιῷ οὖσα μικτή, κατὰ τὴν 3 τοῦ Νοεμβρίου, μετὰ τῶν τριῶν Μαρτύρων (σ. σ. Ἀκεψιμᾶ, Ἀειθαλᾶ καὶ Ἰωσήφ), πρὸς τὸ εἶναι μόνην καὶ χωριστὴν τὴν τοῦ Ἁγίου ἀκολουθίαν, διὰ τὴν εὐλάβειαν καὶ πόθον τῶν ἐδσεβῶν πρὸς τὸν Ἁγιον, ὅπου θέλουσι νὰ ἐσοτάξωσι λαμπρῶς τοῦ Ἁγίου τὴν μνήμην καὶ κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν ἐν τῇ γ' τοῦ Νοεμβρίου, καθὰ καὶ ἐν τῇ κγ' τοῦ Ἀπριλίου — τούτου χάριν, ἐπιστάσις καὶ ἐπιμελεία τοῦ πανοσιωτάτου κυρίου Διονυσίου, καθηγουμένου τῆς ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Ἀπανωσήφη, ἐγένετο καὶ καλλιγραφεῖσα ἀπεστάλη τῇ θεοφρονητῇ πόλει Σιύρνη, χάριν τῶν ἐν αὐτῇ οἰκούντων Χριστιανῶν, ἐν τῷ Μειοχίῳ τῆς αὐτῆς ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Ἀπανωσήφη».

Ἡ ὅλη ἀκολουθία θὰ ἔπρεπε νὰ δημοσιευθῇ ἐνταῦθα δλόκληρος· ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ μηκύνεται ὑπὲρ τὸ δέον ἡ παροῦσα, θὰ περιορισθῶμεν νὰ παραθέσωμεν μερικὰ δείγματα καὶ τῆς ἀξίας τῆς ὅλης συνθέσεως καὶ τῆς σημασίας τὴν ὁποίαν ἔχει, ὡς ἀπόδειξις τῆς ἐν τῇ Μονῇ πνευματικῆς ζωῆς, κατὰ τοὺς πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 χρόνους⁵¹.

Καὶ πρῶτον τὸ δοξαστικὸν τῶν αἰνῶν—ποίημα Συνεσίου τοῦ Κρητός, ὡς ρητῶς σημειοῦται εἰς τὸ χειρόγραφον.

⁵¹) Παραδόξως ὁ Sieber, ὁ ὅποιος ἐπεσκέφθη τὴν Κρήτην κατὰ τὸ 1817 δὲν ἀναφέρει παρὰ τὸ ὄνομα μόνον τῆς Μονῆς καὶ μάλιστα μεταξὺ τῶν μικροτέρων τοιούτων τῆς Νήσου. Πιθανῶς λοιπὸν δὲν τὴν ἐπεσκέφθη. (Βλ. Sieber, Reise nach d. Insel Kreta, τ. 2, σ. 122).

Δόξα, Ἦχος πλ. δ'.

«Τῶν μαρτυρικῶν ἀγῶνων σου τὰ παλαίσματα, Γεώργιε παμμακάριστε, γλῶσσα βροίειος ἐξιστορεῖν οὐ δυνήσεται. Τὸ γὰρ γεηρὸν τῆς φύσεως ἀρηνοσάμενος, ἐν ταῖς βασάνοις προθύμως ἐχώρησας, τῷ φίλιτρω κεντούμενος τοῦ Θεανθρώπου Λόγου, καὶ πρὸς αὐτὸν ἀνατεινόμενος ἔχαιρες. Τῶν βασάνων ὀλιγορῶν, τῆς ἀφθαρσίας ἐπιθυμῶν τὴν τυρανικὴν ὁμότητα καταβέβληκας: πῦρ καὶ ξίφος καὶ μαστίγων δοριμύτητας εἰς οὐδὲν λογιζόμενος. Διὸ ἀγγέλους ἐξέπληξας τῇ καρτερίᾳ τῶν πόνων σου. Οἱ καὶ στεφάνους πλέξαντες σθρανίους, τὴν μαρτυρικὴν σου κατέσπερον κορυφῆν, τῇ δεξιᾷ τοῦ Ὑψίστου διδόμενοι. Ὡ καὶ τῶν παρίστασαι, ἀπλήτῳ φωτὶ καὶ θεϊκῷ καταναζόμενος.

Τροπαιοφόρε ἐνδοξε καὶ ἐν μάρτυσι μέγιστε, λαμπροπυρσόμορφε ἀσιτήρ, μὴ παρίδης τὴν σὲ γεραίρουσαν Μοῆν. Ἐπὶ σοὶ γὰρ Κρήτη μεγαλαυχεῖ καὶ σὲ προσιάτην ἐπίσταται. Ἐν τῷ σῶν ναῶ σὲ εὐφημοῦσα πρέσβην προβάλλεται. Πρέσβευε ὑπὲρ ἡμῶν καὶ ἐκ κινδύνων καὶ θλίψεων ἡμᾶς ἐλευθέρωσον, τοὺς πόθῳ ἐκτελοῦντας τὴν πανσέβαστόν σου πανήγυριν»⁵².

Ἄλλ' ἰδοὺ καὶ ἄλλα τινὰ ἐκ τῶν ποιημάτων τῆς «Ἀκολουθίας» εἰδικῶς διὰ τὸν Ἅγιον Γεώργιον τοῦ Ἀπανωσήφη στιχογραφημένα :

- «Τοὺς Ἰσραηλίτας ὑπόταξον, θεόφρον, ποσὶ τῶν Ὁρθοδόξων.
 » Αἰχμαλώτους εὐσαι, Γεώργιε, καὶ σῶσον τοὺς σὲ ἀνευφημοῦντας.
 » Τὸν ἠγούμενόν σου ρύου παντὸς κινδύνου, Γεώργιε τρισμάκαρ.
 » Τὴν ἀδελφότητά σου, Γεώργιε παμμάκαρ, φύλαττε εἰς αἰῶνας».

Καὶ μεγαλυνάρια πρὸς: «τὴν τιμιωτέραν...»

«Δεῦτε εὐφημήσωμεν οἱ πιστοὶ ἐν ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις, ἐν καρδίᾳ εἰλικρινεῖ τὸν ἐκ Παλαιστίνης ἐκλάμπαντα ἐν Κρήτῃ Γεώργιον τὸν θεῖον καὶ παμμακάριστον».

«Δεῦτε πάντες ἄσωμεν οἱ πιστοὶ ἐν ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις καὶ κρονογάσωμεν ἐν χαρᾷ δῶμεν δόξαν, αἶνον καὶ ὕμνον τῷ Ἁγίῳ, τῷ λάμπαντι ἐν Κρήτῃ νῦν ἐν τοῖς θαύμασιν».

Ἀλλὰ καὶ ἱστορικαὶ πληροφορίαι, τὰς ὁποίας ἐκ τοῦ κώδικος τούτου ἀρρύμεθα, εἶναι ἀνάγκη νὰ ὑπογραμμισθοῦν. Καὶ κατὰ πρῶτον λόγον ὁ ποιητὴς τοῦ παρατεθέντος δοξαστικοῦ, πιθανώτατα δὲ καὶ

⁵²⁾ Ἄν τὸ παρὸν δοξαστικὸν ἐγράφη κατὰ στίχους, ὡς οἱ βυζαντινοὶ ὕμνογράφοι συνήθιζον, ἢ καταλογάδην δὲν γνωρίζομεν. Τὸ δεύτερον μᾶς φαίνεται πιθανώτερον.

τῶν λοιπῶν ἐν τῇ «Ἀκολουθία» περιεχομένων πρωτοτύπων καὶ εἰδικῶς εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Ἀπανωσήφη ἀναφερομένων ὕμνων, ὁ Συνέσιος, ποῶς εἶναι; Ἐπὶ τοῦ παρόντος δὲν γνωρίζομεν. Ἀναμφισβήτητα δυνατὸς διανοούμενος, ὡς ἐκ τοῦ παρόντος ἔργου του ἀποκαλύπτεται, ἦτο γνωστὸς ὡς τοιοῦτος εἰς τοὺς συγχρόνους του, ὡς δεικνύει τὸ συνοδευτικὸν τοῦ ὀνόματός του: Συνέσιος ὁ Κρητῆς. Οὔτε ὁ ἴδιος θὰ ἐτόλμα νὰ τὸ μεταχειρισθῆ οὔτε οἱ ἄλλοι θὰ τοῦ τὸ ἀνεγνώριζον, ἂν δὲν ἀντιπροσώπευε τὴν πραγματικὴν ἀξίαν, τὴν ὁποίαν προϋποθέτει. Μὲ τὸ αὐτὸ συνοδευτικὸν παρουσιάζεται τὸ ὄνομά του καὶ εἰς εὐαρίθμους τόμους βιβλίων, σωζομένους εἰς τὴν Δημοτικὴν μας Βιβλιοθήκην καὶ προερχομένους ἐκ τῆς ἀτομικῆς του Βιβλιοθήκης: Ἐπ' αὐτῶν σημειοῦται: «Καὶ τοῦτο ἐκ τῶν Συνεσίου τοῦ Κρητῆς»⁸¹. Ἐλπίζομεν ὅτι ἡ ἐπισήμανσις τοῦ ἀνδρός, εἰς τὴν προσοχὴν τῶν περὶ τὰς ἱστορικὰς ἐρεῦνας ἀσχολουμένων, δὲν θὰ βραδύνη νὰ μᾶς δώσῃ περισσότερὰς πληροφορίας περὶ τῆς ζωῆς καὶ τῆς δράσεως αὐτοῦ.

Τὸ αὐτὸ συνοδευτικὸν «ὁ Κρητῆς» παραθέτει εἰς τὸ ὄνομά του καὶ ὁ ἀντιγραφεὺς τῆς «Ἀκολουθίας» Γεώργιος Γουνάλε. Τοῦτο σημαίνει ὅτι καὶ αὐτοῦ ἡ καλλιτεχνικὴ ἀξία καὶ γνωστὴ ἦτο καὶ ἐξετιμᾶτο ὑπὸ τῶν συγχρόνων του, ὅσον καὶ ἂν παραμένει δι' ἡμᾶς ἄγνωστος ἄλλοθεν.

Ἄλλὰ καὶ τοῦ κατὰ τὸ 1794 ἡγουμένου τῆς Μονῆς Διονυσίου ἡ προσωπικότης, ὡς ὑποστηρικτοῦ ἐνθέρμου τῶν περὶ τὰ γράμματα καὶ τὴν καλλιτεχνίαν διακρινομένων, δὲν ἦτο τυχαία... Καὶ τίς οἶδε πόσων ἄλλων σπουδαίων ἀνδρῶν τῶν προεπαναστατικῶν χρόνων τὰ ἴχνη ἐχάθησαν, λόγῳ τῆς συστηματικῆς κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς Μεγάλης Ἐπαναστάσεως καταστροφῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων τῶν ἑλληνικῶν μοναστηρίων — τῆς μόνης αὐτῆς κιβωτοῦ διαφυλάξεως τῶν ἱερῶν καὶ ὁσίων τῆς φυλῆς μας κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους.

ΤΟ ΕΝ ΑΙΔΙΝΩ ΜΕΤΟΧΙΟΝ

Ἄλλὰ καὶ ἡ ἐν τῷ προλόγῳ τῆς «Ἀκολουθίας» δήλωσις, ὅτι «καλλιγραφεῖσα ἀπεστάλη τῇ θεοφρουρῆτῳ πόλει Σμύρνη, χάριν τῶν ἐν

⁸¹) Περὶ τοῦ Συνεσίου τούτου βλ. περ. «Παρνασσὸς» τόμ. 10ος, σελ. 238, Πρβλ. «Κρητικὰ Χρονικά» τ. Δ', σ. 25, ὑποσ. 8. Ὁ Pashley (τ. 1, σ. 169) ἀναφέρει Συνέσιον ὑπὸ τὰς ἐξῆς συνθήκας: Φιλοξενούμενος εἰς τὴν οἰκίαν Δημοτηρίου τινὸς εἰς τὸ Μ. Κάστρο, ἠρωτήθη ὑπ' αὐτοῦ ἂν εἶχε μελετήσει καὶ τὸν Συνέσιον. Ὁ Ρ. νομίζει, ὅτι ὁ Δημοτήριος ἐρωτῶν ἔχει ὑπ' ὄψιν του τὸν γνωστὸν συγγραφέα καὶ Ἐπίσκοπον Κυρήνης Συνέσιον. Πιθανώτερον ὁμως νομίζομεν, ὅτι ἡ ἐρώτησις ἀφεῶρα εἰς τὸν πρὸ ὀλίγων τότε δεκαετηρίδων ζήσαντα λόγιον μοναχὸν τοῦ Ἀπανωσήφη, τοῦ ὁποῦν ἡ ἀδρὰ προσωπικότης διετήρει ἀκόμη τὴν ἐπίδρασίν της εἰς τὴν κοινωνίαν τοῦ Κάστρου.

αὐτῆς οἰκούντων χριστιανῶν, ἐν τῷ μετοχίῳ τῆς αὐτῆς ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Ἀπανωσήφης» εἶναι πολύτιμος πληροφορία.

Τὸ μετόχιον, περὶ τοῦ ὁποίου γίνεται λόγος ἐνταῦθα καὶ πρὸς τὸ ὁποῖον ἐστάλη αὐτὸ τοῦτο τὸ χειρόγραφον, τὸ ὁποῖον ἔχομεν ὑπ' ὄψιν μας, εἶναι τὸ ἐν Ἀϊδινίῳ τῆς Μ. Ἀσίας γνωστὸν μετόχιον τῆς Μονῆς. Περὶ αὐτοῦ εἶναι ἀνάγκη νὰ σημειωθοῦν ἐνταῦθα ὀλίγα τινά, προτοῦ νὰ ἱστορηθῆ ἡ περιπέτεια τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ χειρογράφου εἰς τὴν ἀφιετηρίαν του.

Ἀπὸ Χριστιανούς, μεταναστεύσαντας εἰς Μ. Ἀσίαν, πρὸς ἀναζητήσιν καλυτέρας τύχης, εἶτε καὶ φυγάδας, διωκομένους ὑπὸ τῆς τουρκικῆς ἐξουσίας καὶ καταφεύγοντας ἐκεῖ διὰ τὸ ἀσφαλέστερον, ἢ καὶ ἀπὸ Τούρκους τῆς Κρήτης ἔχοντας συγγενεῖς εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἢ δι' ἄλλους λόγους ταξειδεύοντας, ἐγένιν ἐκεῖ γνωστὴ ἡ Μονὴ τοῦ Ἀπανωσήφης καὶ ὁ θαυματουργὸς προστάτης τῆς Ἁγίου Γεώργιος. Εὐσεβῆς δέ τις χριστιανὸς εἰς τὸ Ἀϊδίνιον ἀφιέρωσεν εἰς τὴν Μονὴν ἀκίνητον του προσοδοφόρον (χάνι) ἐντὸς τῆς πόλεως εὐρισκόμενον, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνηγέρθη ἀμέσως καὶ ἐκκλησίδιον ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγ. Γεωργίου, ἄγνωστον τότε ἀκριβῶς.

Ἐκτοτε τὸ Μετόχιον τοῦτο ἐχρησιμοποιεῖτο εἰς μεγάλην κλίμακα καὶ ὡς σταθμὸς τῶν πρὸς τοὺς Ἁγίους Τόπους προσκυνητῶν (χατζήδων). Ἀφιερῶματα δὲ πολύτιμα καὶ δῶρα, τινὰ τῶν ὁποίων φυλάσσονται ἀκόμη εἰς τὸν Ἀπανωσήφην, ἔχουν τὴν προέλευσίν των ἀπὸ τὸ ἐν λόγῳ Μετόχιον. Μεταξὺ αὐτῶν καὶ χειρόγραφος κώδιξ τοῦ Εὐαγγελίου, ἐπὶ λεπτῆς περγαμνῆς μικροῦ σχήματος, μὲ ἀρίστης τέχνης μικρογραφίας τῶν Εὐαγγελιστῶν (λείπει μαζὶ μὲ τὰς πρώτας σελίδας τοῦ χειρογράφου ἢ μικρογραφία τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ματθαίου). Εἶναι «τετραβάγγελον» διηρημένον κατὰ περικοπὰς, γραμμένον δὲ μὲ μικρὰν γραφήν, πιθανώτατα ὄχι μεταγενέστερον τοῦ 11ου αἰῶνος⁵⁴.

⁵⁴) Κατὰ τὸ 1913 μᾶς ἐγένε λόγος καὶ περὶ ἄλλου χειρογράφου ἐπὶ περγαμνῆς κώδικος, μὲ χρυσᾶ κεφαλαῖα γράμματα, προφανῶς ἀρχαιοτέρας ἐποχῆς καὶ σπουδαιότερας σημασίας, ὁ ὁποῖος ἐφυλάσσετο εἰς τὴν Βιβλιοθήκην τῆς Μονῆς, ἀλλ' ἐξηφανίσθη ἐξ αὐτῆς πρὸ εἰκοσαετίας μυστηριῶδῶς. Ἀνεφέροντο μάλιστα καὶ δύο πρόσωπα πρὸς τὰ ὁποῖα ἐστρέφοντο αἱ ὑπόνοιαι διὰ τὴν ἐξαφάνισίν του. Κατὰ τὴν ἰδίαν πηγὴν, τὸ νῦν εὐρισκόμενον εἰς τὴν Μονὴν «Τετραβάγγελον» θὰ εἶναι ἀντίγραφον τοῦ ὡς ἄνω παλαιότερου, διὰ τὸ ὁποῖον (παλαιότερον) Ἄγγλος ἀρχαιολόγος ἐπὶ τῆς Ἡγουμενείας τοῦ Παναρέτου Μαργαρίτου (1905) προσέφερε, διὰ νὰ τὸ ἀγοράσῃ, 1000 χρυσᾶς λίρας.

Ἐπειδὴ οὔτε ὁ Ξανθουδίδης (ὁ ὁποῖος θὰ τὸ ἐβλεπεν ἂν εὐρίσκετο εἰς τὴν Βιβλιοθήκην) ἀναφέρει τίποτε, οὔτε ὁ γέμων ἱερομόναχος Τίτος Βαρελετζάκης γράφει τι σχετικὸν εἰς τὰ Σημειώματά του, οὔτε κανεὶς ἄλλος, ἐκ τῶν ἐν τῇ Μονῇ ζώντων σήμερον, εἶδε τὸν κώδικα τοῦτον, ὑποθέτομεν, ὅτι πρόκειται μᾶλ-

Ἄλλα κειμήλια, τῆς αὐτῆς πιθανώτατα προελεύσεως, ὑπάρχοντα καὶ σήμερον εἰς τὴν Μονὴν εἶναι :

1) Εὐαγγέλιον, ἐκδόσεως Βενετίας τοῦ 1776 (ἄψος⁵⁵) μὲ καλύμματα ἑξωτερικῶς ἐξ ἀργύρου καὶ ἐπὶ τῆς ράχεως τὴν ἐπιγραφὴν: «*Διὰ συνδρομῆς καὶ δαπάνης τοῦ ἐν ἱερομονάχοις Γερβασίου προσκυνητοῦ τοῦ Ἀγ. Γεωργίου τοῦ Ἀπανωσήφη. 1795*».

2) Ἄλλο Εὐαγγέλιον (ἐκδόσεως Βενετίας 1801) ἐπίσης ἀργυρόδετον μὲ τὴν ἐπιγραφὴν: «*Καὶ τόδε Κοσμᾶ ἱερομονάχου Ἐπανωσηφίτου τοῦ Κρητὸς 1818*»⁵⁶.

3) Σταυρὸς ἀργυρόδετος μὲ ξυλογλύπτους παραστάσεις εἰς τὰ πτερυγία καὶ τὸ στέλεχος, μὲ κατεστραμμένην τὴν κοιλίωσιν μετὰ τῆς βάσεως, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἀναγινώσκεται ἡ ἐπιγραφὴ: «*Τὸ παρὸν ὑπάρχει Διονυσίου Καθηγουμένου, αωζ' (1807)*»⁵⁶.

4) Σταυρὸς βαρύτερος ὕψους 0,30 μ. μὲ ξυλογλύπτους παραστάσεις, μὲ κατασκευὴν ἐκ χρυσοῦ (τσιφτιχ - φιλιγκράμ) ἀρίστης τέχνης, μὲ σμαράγδους εἰς τὰ ἄκρα τῶν πτερυγίων καὶ εἰς τὴν κορυφὴν (τώρα λείπει ὁ τῆς κορυφῆς) ὡς καὶ μαργαρίτας — ἑπτὰ μεγάλους καὶ ἰσαριθμούς μικροὺς — εἶναι ἴσως τὸ πολυτιμότερον ἀντικείμενον τοῦ σκευοφυλακίου τῆς Μονῆς, μετὰ τὰ δύο φελόνια, περὶ ὧν κατωτέρω.

5) Ἄλλος Σταυρὸς ὕψους 0,35 μ. μὲ ξυλογλύπτους παραστάσεις τῶν Παθῶν καὶ πολυτίμους λίθους εἰς τὰ λεπτότατα ἐκ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου πλέγματα καὶ ἡμιπολύτιμον ὑπέρουθρον λίθον μεγέθους μικροῦ λεπτοκαρῦου εἰς τὴν κορυφὴν.

6) Ἐνας Σταυρὸς μὲ ξυλογλύπτους ἐπίσης παραστάσεις καὶ εἰργασμένος μὲ χρυσὸν λεπτοτάτης τέχνης, ἔχει διασκευασθῆ (δι' ἀφαιρέσεως τῆς βάσεως καὶ προσθήκης στέμματος) πρὸ πενηκονταετίας καὶ πλεόν ὑπὸ ἡγουμένου τῆς Μονῆς, χρησιμοποιοῦντος αὐτὸν ὡς ἐγκόλιον εἰς τὰς τελετάς.

7) Φελόνιον χειροκίνητον μὲ πολύχρωμον μέταξαν καὶ παραστάσεις ἀνατολικῆς ἐπιδράσεως (Βοῦδαι, δράκοντες, πτηνὰ) ἀρίστης Βυζαντινῆς τέχνης.

λον περὶ παρεξηγήσεως, ποῦ ἔχει σχέσιν μὲ παλαιότερας ἐνδοοικογενειακὰς ἐν τῇ Μονῇ ἀντιζηλίας.

⁵⁵) Τὸ ἐν ἐκ τῶν δύο τούτων Εὐαγγελίων (ἐκ τῶν 4 ποῦ εἶχαν παραδοθῆ διὰ τὸν ἀγῶνα κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821) εἶναι πιθανώτατο ἔκείνο, τὸ ὁποῖον εἰς ἐκ τῶν ἀδελφῶν τῆς Μονῆς ὕστερ' ἀπὸ πολὺν καιρὸν, τυχαίως ἀνεκάλυψεν εἰς Ἀθήνας ἐκτεθειμένον πρὸς πώλησιν, τὸ ἡγόρασεν ἐξ ἰδίων καὶ τὸ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Μονήν.

⁵⁶) Πρόκειται πιθανώτατα περὶ τοῦ φιλομούσου ἡγουμένου Διονυσίου, τοῦ ἀναφερομένου εἰς τὸν πρόλογον τῆς «Ἀκολουθίας».

8) Φελόνιον χρυσοκέντητον, ἐπίσης Βυζαντινῆς τεχντροπίας, παλαιότατον καὶ μεγάλης ἀξίας.

Τὸ μετόχιον τοῦ Ἀϊδινίου ἔπαυσε, φαίνεται νὰ εἶναι προσοδοφόρον μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1866 καὶ διὰ τοῦτο ἀπεσταλμένος τῆς Μονῆς κατὰ τὸ 1882 ὁ Πανάρετος Μαργαρίτης, μεταβάς εἰς Ἀϊδίνιον, τὰ μὲν κινήτὰ καὶ πολύτιμα ἀντικείμενα αὐτοῦ μετέφερεν εἰς τὴν Μονὴν, τὸ δὲ ἀκίνητον ἀφιέρωσεν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν κοινότητα τοῦ Ἀϊδινίου.

Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ

Ἄλλ' ἄς ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν περιπέτειαν τοῦ χειρογράφου τῆς «Ἀκολουθίας».

Τὴν πρὸ τῆς ἐκρήξεως τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 ἀκμὴν τῆς Μονῆς διεδέχθη, κατὰ τὴν διάρκειαν αὐτῆς, ὀλοκληρωτικὸς σχεδὸν ἀφανισμὸς τῆς. Εἰς τὰ σημειώματά του ὁ ἱερομόναχος Τίτος ὡς ἐξῆς περιγράφει τὴν κατάστασιν :

«Οἱ Κακοχωριανοὶ Τοῦρκοι, ἐπιδραμόντες, ἐφόνευσαν 18 ἐκ τῶν μοναχῶν⁵⁷. Οἱ λοιποὶ φοβηθέντες ἔφυγον εἰς Σφακιά διὰ νὰ σωθοῦν. Ἄλλ' ἐκεῖ ἄλλη καταστροφή τοὺς περίμενε. Ὁ ἀρμοστής Τομπάζης ἔλαβε τὰ πολιτιμότερα κειμήλια τῶν Μονῶν, ἐν οἷς καὶ κειμήλια τῆς Μονῆς Ἀπανωσήφης καὶ τὰ ἔφερον εἰς Ὑδραν. Ἐκεῖ ἐπωλήθησαν⁵⁸ καὶ διὰ τῶν χρημάτων ἠγοράσθησαν ὄπλα, τὰ ὁποῖα ἔφερον εἰς Κρήτην πρὸς ἄμυναν τῶν κατοίκων. Τοιοντοτρόπως οἱ μὲν μοναχοὶ ἀπέθανον ὁ εἷς μετὰ τὸν ἄλλον, τὰ δὲ πολύτιμα σκεύη ἀπωλέσθησαν.

»Μετὰ τὴν καταστολὴν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 κατήλθεν ἐξ Ἀϊδινίου τῆς Μ. Ἀσίας μοναχὸς τις, ἀδελφὸς τῆς Μονῆς, Νεόφυ-

⁵⁷) Κατὰ πληροφορίας ὀφειλομένας εἰς τὸν μοναχὸν Ἱερεμίαν Κυδωνάκην, μετὰ τὴν σφμηγὴν τῶν 18 καλογήρων, διετάχθη ὑπὸ τοῦ πασᾶ τοῦ Κάστρου νὰ ταφοῦν ὅπου ἕκαστος αὐτῶν εὐρέθη σκοτωμένος.

Δύο σκελετοὶ, ἀνήκοντες προφανῶς εἰς οὕτως ἐνταφιασθέντας μάρτυρας, εὐρέθησαν τυχαίως πρὸ ἐτῶν ὁ μὲν παρὰ τὴν Α. τοῦ ἄλωνίου γέφυραν, ὁ δ' ἔτερος παρὰ τὸ παλαιὸν πατητήρι, κατὰ τὴν ἐσκαφὴν πρὸς φύτευσιν ἀμπέλου ὑπὸ τοῦ ἐξ Αὐγενικῆς μοναχοῦ Ἰωακείμ Χατζάκη.

⁵⁸) Τὰ διὰ τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ ἀγῶνος συγκεντρούμενα ἐν Κρήτῃ ἀπὸ τὰς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς ἰδιώτας πολύτιμα ἀντικείμενα (ἀσημικὰ καὶ χρυσικὰ) καὶ χρηματικὰ ποσά, παρεδιδοντο εἰς Ἐπιτροπὴν ἐδρευούσαν εἰς τὰ Σφακιά. Καὶ δὲν εἶναι, δυστυχῶς, βέβαιον ὅτι ὅλα ταῦτα μετεφέρθησαν καὶ ἐπωλήθησαν εἰς Ὑδραν καὶ ὑπὸ κανονικᾶς συνθήκας. Κατὰ τὴν εἰσβολὴν τῶν Τούρκων εἰς τὰ Σφακιά καὶ τὴν ἐπικρατήσασαν ταραχὴν, πολλὰ τῶν ὡς ἄνω πολυτίμων ἀντικειμένων, κατὰ τὴν ἐν Γαύδῳ μεταφορὰν τῶν, ὑπέστησαν τὰς

τος⁵⁹, ὁ ὅποιος (σ. σ. μετά τινος Βικεντίου⁶⁰ καὶ ἐνὸς ἀκόμη ἀδελφοῦ τῆς Μονῆς, πού εἶχαν ξεφύγει ἀπὸ τὴν σφαγὴν καὶ εἶχαν κατορθώσει νὰ δραπετεύσουν εἰς τὴν Ἀνατολὴν) ἐπανασυνέστησε τὴν Μοιήν, ἐκάλεσε μοναχοὺς καὶ οὕτως ἢ ἀφανισθεῖσα πρὸς ὄραν Μοιὴ ἤρχισεν αὐθις ἀνθοῦσα καὶ προοδεύουσα. Ἀπέκτησε δέ, ὡς φαίνεται ἀρκιετὸς μοναχοὺς καὶ κατέστη κέντρον τῆς συσκέψεως τῶν διαφόρων κατὰ καιροὺς καπεταναίων, ὡς καὶ καταφύγιον τῶν ὑπὸ τῶν Τούρκων καταδιωκομένων».

Εἶναι λοιπὸν πιθανώτατον, ὅτι ὁ Νεόφυτος, ἐπιστρέφων ἐξ Ἀϊδινίου εἰς τὴν Μοιήν τῆς μετανοίας του, τὴν ὁποίαν ἐγνώριζεν ἐρημωθείσαν κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν, ἐπῆρε μαζὶ του καὶ τὰ ἀπαραιτήτα λειτουργικὰ βιβλία, μετ' αὐτῶν δὲ καὶ τὴν «Ἀκολοουθία», διὰ νὰ εἶναι δυνατὴ ἡ ἄμεσος καὶ κανονικὴ ἐπιναλειτουργία τῆς ἱερᾶς αὐτῆς ἐστίας.

συνεπείας τῆς ἀνωμαλίας. (Βλ. παρὰ Pashley, Travels in Crete, τ. 1, σ. 313, σχετικῶν διήγησιν τοῦ ἡγουμένου τῆς Μονῆς Ἀρχαδίου καὶ ἐν σελίδι 118 τοιαύτην τοῦ προεστοῦ τοῦ χωρίου Πηγὴ Ρεθύμνης Σπ. Παπαδάκη. Πρβλ. Ζαχαρία Πρακικίδου, Χρυσυλλίς 1866, τ. Δ' ἀριθ. 80, σ. 187 καὶ ἀριθ. 81, σ. 211).

⁵⁹⁾ Ὁ Νεόφυτος θὰ εὕρισκετο προφανῶς ἐκεῖ ὡς ἐπιστάτης τοῦ Μετοχίου. Ἡ προσωπικότης τοῦ μοναχοῦ τούτου δὲν ἀνυδεικνύεται μόνον ἐκ τῆς δράσεώς του πρὸς ἀνασύστασιν τῆς Μονῆς Ἀπανωσήφη, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἄλλων ἐθνικῶν ἐνεργειῶν του. Τὸ ὄνομά του εὕρισκομεν μεταξὺ τῶν ἐπισήμων κληρικῶν τῆς Κρήτης, οἱ ὅποιοι ὑπέγραψαν ἔντονον διαμαρτυρίαν πρὸς τοὺς τότε μεγάλους Μονάρχας τῆς Εὐρώπης, διότι ἡ Κρήτη ἀπεκλείσθη καὶ δὲν συμπεριελήφθη εἰς τὸ ἀπελευθερωθὲν τμήμα τῆς Ἑλλάδος.

Τὴν ἐν λόγῳ διαμαρτυρίαν ὑπογράφουν, ἐκτὸς τοῦ Νεοφύτου, ὡς ἡγουμένου τοῦ Ἀπανωσήφη, καὶ οἱ ἡγούμενοι τῶν Μονῶν Ζωοδόχου Πηγῆς, Πρέβηλη, Γουβερνέτου, Κυρίας Γωνιάς, ὡς καὶ διάφοροι Πρωτοπαπάδες τῆς Κρήτης, μὲ τὸν Ἰγνάτιον τὸν Ἀρδαμερίου ἐπὶ κεφαλῆς, ὡς ἀρχιερατικὸν Ἐπίτροπον τῶν ἐλευθέρων ἐπαρχιῶν τῆς Κρήτης. (Βλ. Κ. Κριτοβουλίδου, Παράρτημα εἰς τὰ Ἀπομνημονεύματα, Ἀθῆναι 1860, σ. 15).

⁶⁰⁾ Ἡ διάσσωσις τοῦ Βικεντίου ἐκ τῆς σφαγῆς, ὑπὸ τῆς παραδόσεως ἀναφέρεται ὡς ἑξῆς: Φίλος - κουμπάρος του Τοῦρκος Κακοχωριανὸς ἐπῆγε σὺ καλλί του, κατὰ τὴν ὥραν τῆς σφαγῆς, καὶ τοῦ ἐδήλωσεν, ἀφοῦ ἔφαγε καὶ ἤπνε καλά, ὅτι δὲν ἀφήκε τοὺς ἄλλους νὰ τὸν σφάξουν, διότι... ἤθελε νὰ τὸν σφάξῃ ὁ ἴδιος καὶ μάλιστα μὲ ἰδικόν του (τοῦ Β.) μαχαίρι. Ὅταν δὲ ὁ Βικέντιος τοῦ εἶπεν, ὅτι δὲν ἔχει παρὰ ἓνα κλαδομάχαιρον, ὁ Τοῦρκος ἀπήντησε: — Πήγαινε νὰ τὸ φέρῃς. Καὶ προσεκομίσθη τὸ τριτσέτο. Ἀλλ' ἐνῶ ὁ Τοῦρκος ἤσχολεῖτο μὲ τὸ ἀκόνισμά του, ὁ Βικέντιος, πεισθεὶς πλέον, ὅτι ὁ κουμπάρος του δὲν χωρατεύει, προσεποιήθη ὅτι κάτι θὰ φέρῃ ἀκόμη γιὰ νὰ τὸν φιλέψῃ, πράγματι ὁμοίως ἔφυγεν ἀπὸ τὴν ὀπίσω πόρτα πρὸς τὸ βουνὸ καὶ, Κύριος οἶδε, μὲ ποίαν ὀδύσειαν περιπετειῶν ἐδραπέτευσε, διαπεραιωθείς εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν.

Θὰ ἦτο ἴσως δυνατὸν νὰ ὑποτεθῆ, ὅτι τὸ ἐν λόγῳ χειρόγραφον τῆς «Ἀκολουθίας» μετέφερεν ἐξ Ἀϊδινίου, μετ' ἄλλων κειμηλίων ἐκεῖ φυλασσομένων, ὁ Πανάρετος Μαργαρίτης κατὰ τὸ 1882, ὅταν μετέβη ἐκεῖ πρὸς διάλυσιν τοῦ Μετοχίου. Τὴν ὑπόθεσιν ὁμως ταύτην νομίζομεν πολὺ ὀλιγώτερον πιθανήν.

Ὁ Pashley, ὁ ὁποῖος περιώδευσε τὴν Κρήτην ἀμέσως μετὰ τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1821 καὶ ἐπεσκέφθη τὴν Μοῆν τοῦ Ἀπανωσήφης κατὰ τὴν 7 Μαρτίου τοῦ 1834, δίδει τὴν κάτωθι εἰκόνα τῆς ἐν αὐτῇ καταστάσεως :

«Τὸ Μοναστήρι ἀπετελεῖτο ἀπὸ τὸν ἡγούμενον, 6 πατέρας (= ἱερομονάχους), 2 καλογήρους καὶ 2 ὑπηρέτας. Ἐνῶ πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως εἶχεν 20 πατέρας, 30 καλογήρους καὶ περὶ τοὺς 50 δοκίμους καὶ ὑπηρέτας. Εἶχε 10 μετόχια, τῶν ὁποίων τὸ προῖον ἦτο κατὰ τὸ πλεῖστον σιτηρά, ἀλλὰ καὶ ἔλαιον καὶ οἶνος, ἀρκετὰ διὰ τὴν κατανάλωσιν τοῦ Μοναστηριοῦ. Τότε ὁμως (ὅταν αὐτὸς τὸ ἐπεσκέφθη) δὲν εἶχε παρὰ 3 ζευγάρια βόδια». Ἀναφέρει ἐπίσης, ὅτι ὁ γέρον ἡγούμενος παρεπονεῖτο διὰ τὴν ἀκατάλληλον καὶ δυστυχῆ θέσιν τοῦ Μοναστηρίου, εἰς περιφέρειαν κατοικουμένην σχεδὸν ἀποκλειστικῶς ὑπὸ Μουσουλμάνων, παρὰ τὴν γραφικότητα τοῦ τοπίου, τὸ ὁποῖον ὁ Pashley περιγράφει ὡς περιβαλλόμενον ἀπὸ κυπαρίσσια καὶ φοινικόδενδρα καὶ ἀποτελοῦν πραγματικῶς εὐχάριστον ἀναχωρητήριον μακρὰν τῆς τύρβης τῶν ἀνθρωπίνων.

Τὴν φιλοξενίαν πού εὐρήκεν εἰς τὸν Ἀπανωσήφην ὁ Pashley περιγράφει ὡς ἑξῆς :

«Ἐδοκιμάσαμεν τὴν καλωσύνην τοῦ Ἠγουμένου καὶ τῶν μοναχῶν... Ἡ ἑξαιρετικὴ προσπάθεια καὶ γενναίωφρων φιλοξενία τῶν μᾶς παρεσκεύασαν τράπεζαν, πού δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ παρατεθῆ εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς πλέον μορφωμένης καὶ πλουσίας κοινωνίας. Ἀρνάκι ψητὸ ἀπὸ τὸ κοπάδι τῶν, γαλοπούλα νοστιμώτερη, ἀπ' ὅ,τι θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ γευθῆ στὴν ἐξευγενισμένην Εὐρώπην, πιλάφι, γάλα, σαλάτα, ἐλιές στὸ λάδι, τυρὶ καὶ ἀμύγδαλα. Ἀπ' αὐτὰ ὅλα ἀπετελεῖτο τὸ γεῦμά μας, τὸ πραγματικὰ λουκούλλειον, πού συνωδεύετο καὶ ἀπὸ θαυμασίον ἄφθονο κρασί.

Μετὰ τὸ δεῖπνον κουβέρτες ἐστρώθησαν κατὰ χάμα, γιὰ νὰ κοιμηθοῦμεν, διότι δὲν ἀνέλαβεν ἀκόμη τὸ Μοναστήρι ἀπὸ τὴν Ἐπανάστασιν καὶ δὲν ἔχει κρεβάτια καὶ σινδόνια. Ἔτσι εὐρεθῆκαμεν, μετὰ τὸ ταξεῖδι ὀλοκλήρου ἡμέρας, μὲ τὴν φιλόξενον αὐτὴν ὑποδοχὴν, σὲ μιὰν εὐτυχισμένην καὶ ἀπόλυτην ξεγνιασιά»⁶¹.

⁶¹) Βλ. Pashley, ἐνθ' ἄνωτέρῳ, τ. 1, σελ. 227.

ΕΝ ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ ΕΓΓΡΑΦΟΝ

Μετὰ τὴν Μεγάλην Ἐπανάστασιν καὶ τὴν κατὰ τὸ 1831 σύμπηξιν τῆς πρώτης, μετὰ τὴν μακροαίωνα δουλείαν, ἑλευθέρως Ἑλληνικῆς Πολιτείας, ἡ Κρήτη, παρὰ τοὺς ἐπικούς ἀγῶνάς της καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἐθνεγερσίας, δὲν συμπεριελήφθη εἰς τὰ σύνορα τῆς ἑλευθέρως Πατρίδος. Ἐδωρήθη μάλιστα ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου εἰς τὸν Μεχμέτ Ἀλῆ τῆς Αἰγύπτου, εἰς ἀντιμοιβὴν τῶν ὑπηρεσιῶν του, πρὸς καταστολὴν τῆς ἑπαναστάσεως τῶν Ἑλλήνων.

Οὗτος διώρισε πρῶτον διοικητὴν τῆς Νήσου τὸν Μουσταφᾶ Ναϊλῆ Πασᾶν⁸², ὁ ὁποῖος, σύμφωνα μὲ τὰς ἐντολάς πού ἔλαβεν ἀπὸ τὸν αὐθέντην του, ἦλθεν εἰς τὴν Κρήτην, μὲ τὴν πρόθεσιν νὰ ἐγκαινιαίση φιλοδικαίαν διακυβέρνησιν, καὶ διὰ νὰ φανῆ ἡ ἀλλαγὴ, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ καταπραῦνθῆ ἡ εὐλογος ἀγανάκτησις τῶν Κρητῶν, διὰ τὸν ἄδικον ἀποκλεισμόν των ἀπὸ τὴν ἑλευθέραν ζωὴν. Ἔπρεπε λοιπὸν νὰ δεῖξη αὐστηρότητα καὶ νὰ περιορίσῃ τὰς κακὰς συνηθείας καὶ τοὺς γενιτισρισμοὺς τῶν Τούρκων, διὰ νὰ κερδίσῃ τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν Ἑλλήνων· Χριστιανῶν, πού ἀπετέλουν τὴν μεγάλην πλειοψηφίαν τῶν κατοίκων τῆς Μεγαλονήσου.

Μὲ τὸ πνεῦμ' αὐτὸ εἶναι συντεταγμένον καὶ τὸ κατωτέρω παρατιθέμενον καὶ ὑπὸ χρονολογίαν 7 Φεβρουαρίου 1831 ἔγγραφον τοῦ Μουσταφᾶ πασᾶ πρὸς τοὺς καλογήρους Ἀπανωσήφη, τοῦ ὁποῖου τὸ πρωτότυπον φυλάσσεται εἰς τὸ ἀρχεῖον τῆς Μονῆς. Εἶναι συντεταγμένον ἑλληνιστὶ καὶ τουρκιστὶ καὶ φέρει τὴν ἰδιόχειρον ὑπογραφήν καὶ τὴν σφραγίδα τοῦ πασᾶ.

Τὸ ἑλληνικὸν κείμενον ἔχει οὕτω :

Μουσταφᾶ πασοᾶς καὶ ὁ Σουμὰν Νουρεντὶν Μπέης

Κατὰ τὴν φιλανθρωπίαν ὁποῦ τὴν σήμερον φανερῶνει εἰς ὅλους τοὺς κατοίκους τῆς Κρήτης ὁ Ἀντιβασιλεὺς Μεχμέτ Ἀλῆς ἀφέντης μας, ἡ ὁποία θέλει νὰ ἐξαπλώνηται καὶ νὰ ἀποδίδεται ἐπίσης εἰς ὅλους τοὺς

⁸²) Ὁ πασᾶς οὗτος εἰς τὴν Κρήτην ἦλθε τὸ πρῶτον κατὰ τὸ 1824 μὲ τὰ Αἰγυπτιακὰ στρατεύματα, ὡς Μουσταφᾶ Μπέης, καὶ ἐπολέμησεν ἐδῶ καθ' ὅλον το ὑπόλοιπον διάστημα τῆς Ἐπαναστάσεως, προαχθεὶς εἰς πασᾶν καὶ ἐπονομασθεὶς Γκιρικτῆ (Κρητικός). Ὑπὸ τοῦ Μεχμέτ Ἀλῆ διωρίσθη διοικητὴς τῆς Κρήτης κατὰ τὸ 1830 καὶ διετέλεσε τοιοῦτος μέχρι τοῦ 1851, ὅτε μετεκλήθη εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἔγινε Μέγας Βεζύρης.

Κατὰ τὴν μεγάλην κρητικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1866 ὁ Μουσταφᾶ Πασᾶς ἐστάλη καὶ πάλιν εἰς τὴν Νῆσον πρὸς καταστολὴν αὐτῆς καὶ τότε συνέδεσε τὸ ὄνομά του μὲ τὴν ὀλοκαύτωςιν τοῦ Ἀρκαδίου.

Ἀπόγονοί του ζοῦν ἀκόμη καὶ σήμερον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

χριστιανούς, διὰ τὰ δέωνται καὶ τὰ παρακαλῶσι τὸν Παντοδύναμον Θεόν, ὑπὲρ τῆς πολυχρονίου στερεώσεως τοῦ ὕψους του, κατὰ τὸν ὁμοιον τρόπον καὶ ἡμεῖς οἱ διωρισμένοι ἀπὸ τὴν ὑψηλότητά του, διὰ τὴν ἀποκατάστασιν καὶ ἡσυχίαν τῶν χριστιανῶν τῆς Κρήτης, ἀκολουθοῦντες τὴν ἰδίαν γνώμην καὶ φιλανθρωπίαν καὶ βουλόμενοι τὴν ἄνετον καὶ ἐλευθέραν ζωὴν τῶν χριστιανῶν, προσιάτιομεν διὰ τοῦ παρόντος μπουγιουρουλί μας, κανένας τοῦρκος μικρὸς ἢ μεγάλος νὰ μὴν ἠμπορῇ νὰ πειράζῃ τὸ Μοναστήριον Ἅγιον Γεώργιον Ἀπανωσήφην, τὸ εὐρισκόμενον κατὰ τὴν ἐπαρχίαν Μονοφάτσι, μήτε τοὺς καλογέρους καὶ τοὺς δουλευτάδες νὰ διορίζῃ εἰς κανένα χουσμεί μικρὸν ἢ μεγάλο, μήτε τὰ ζῶα τῶν νὰ μὴ πειράζονται ἀπὸ κανένα, μήτε νὰ μὴν ἔχη τὴν ἄδειαν κανένας Τοῦρκος νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸ Μοναστήριον, χωρὶς τὸ θέλημα τῶν καλογέρων, μήτε κὰν μὲ τὴν γλῶσσαν νὰ μὴ δύναται νὰ εἰπῇ εἰς αὐτοὺς τὸν παραμικρὸν σκληρὸν λόγον.

Πρὸς τούτους δίδομεν εἰς αὐτοὺς τὴν ἄδειαν νὰ εὐπρεπίζωσι καὶ νὰ ἀνακαινίζωσι τὰ μοναστήριά των ὁπότε χρειασθῇ καὶ ὁπότε λάβωσι καιρόν, διὰ τὰ κάμνωσι τὸ προσκύνημά των ἐλευθέρως καὶ μὲ ἄνεσιν, κατὰ τὴν θρησκείαν των.

Διὰ τοῦτο ἐγράφη τὸ παρὸν μπουγιουρουλί καὶ ἐβουλώθη παρ' ἡμῶν καὶ ἐδόθη εἰς τοὺς καλογέρους τοῦ εἰρημένου Μοναστηρίου εἰς ἔνδειξιν βεβαιώσεως.

Ἐν Κανδίᾳ τὴν 7 Φεβρουαρίου 1831.

Ἴδου καὶ τὸ τουρκικὸν κείμενον, κατὰ μετάφρασιν τοῦ κ. Ν. Στανρινίδου :

Μεγάλη προσωπική σφραγίς τοῦ Σερασκέρη
Κρήτης Μουσταφᾶ Ναϊλῆ Πασᾶ

Εἰς τὸν κομιστὴν τοῦ παρόντος

Ἐπειδὴ τὸ Μοναστήριον Ἅγιος Γεώργιος Ἀπανωσήφην κατέστη ἐτοιμόροπον, προσῆλθον οἱ ἱερεῖς καὶ κληρικοὶ τοῦ εἰρημένου καὶ ἐζήτησαν ἐκ μέρους μου ἄδειαν ἐπιδιορθώσεως καὶ ἀσφάλειαν τῆς περιουσίας του.

Διὰ τὰ δύνανται οὗτοι νὰ τελοῦν ἐλευθέρως τὰς θρησκευτικὰς των τελετὰς καὶ προβαίνουν εἰς τὴν ἐπιδιορθώσιν τῆς ὡς εἴρηται Μονῆς, ἐδόθη αὐτοῖς ἡ σχετικὴ ἄδεια.

Ἐπὶ τῷ τέλει δὲ ὅπως οὐδεὶς παρεμβάλλῃ ἐμπόδια εἰς αὐτοὺς ἐδόθη εἰς χεῖρας αὐτῶν τὸ παρὸν ἔγγραφο ἐκ μέρους τοῦ Διοικητοῦ τῆς Κρήτης, ἵνα ἐνεργηθῶσι συμφώνως πρὸς τοῦτο τὰ δέοντα.

4 Ραμαζὰν 1246 (= 4 Φεβρουαρίου 1831)

Μονογραφὴ τοῦ Πασᾶ

Καὶ ἀπὸ τὴν ἀπλὴν ἀνάγνωσιν τοῦ ἐπισήμου αὐτοῦ ἐγγράφου εὐκολα συμπεραίνει ὁ ἀναγνώστης ὄχι μόνον τὸν βαθμὸν τῆς καταστροφῆς, ποῦ εἶχεν ὑποστῆ ἡ Μονὴ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐπαναστάσεως, ἀλλὰ καὶ τὰς φρικώδεις συνθήκας διαβιώσεως τῶν μοναχῶν αὐτῆς, ὑποκειμένων εἰς τὴν ἀσυδοσίαν τοῦ πρώτου τυχόντος Τούρκου. Καὶ τοῦτο ὄχι διότι δὲν ὑπῆρχον τουρκικοὶ νόμοι προστατεύοντες τοὺς Χριστιανούς καὶ ἰδίως τοὺς ναοὺς καὶ τὰ ἱερὰ καθιδρύματα, ὡς ἦσαν αἱ Μοναί, (βλ. σελ. 35), ἀλλὰ διότι εἰς τὸ Τουρκικὸν Κράτος ἀπὸ τῆς ἐγκαθιδρύσεώς του εἰς τὴν Βασιλεύουσαν καὶ τὰς ἑλληνικὰς χώρας, πρέπει νὰ γίνεται σαφῆς διάκρισις μεταξὺ τῶν ἐπισήμων νόμων τῆς πολιτικῆς σκοπιμότητος, ποῦ ἐξέδωκεν ὁ Μωάμεθ ὁ Κατακτητῆς (εἶναι τὰ καταχρηστικῶς λεγόμενα «Προνόμια» τῶν Χριστιανῶν) ἀφ' ἑνὸς καὶ τῶν ἀγράφων νόμων ἀφ' ἑτέρου τῆς αὐθαιρέτου συμπεριφορᾶς ἀπέναντι τῶν ἀπίστων — γκριαούρηδων — τὴν ὁποίαν ὁ κάθε Μουσουλμᾶνος ὡς θρησκευτικὴν ὑποχρέωσιν ἀντλεῖ ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τὸ Κοράνιον. Αὐτό, ὑποθάλλον καὶ καθαγιάζον, τρόπον τινά, τὰ εἰς τὸ ἄτομον κατώτερα καὶ ζωϊκὰ ἔνστικτα τῆς ἀρπαγῆς, ἀποτελεῖ καὶ σήμερον ἀκόμη τὸν ἔσωτερικὸν νόμον τοῦ Τούρκου, ἀπέναντι τοῦ ἀλλοδόξου, ὁποιαιδῆποτε καὶ ἂν εἶναι αἱ ἐξωτερικαὶ σινθῆκαι τῆς διαβιώσεώς του καὶ αἱ προθέσεις τῶν ἰθυόντων τὰς τύχας του καὶ ὅταν ἀκόμη οὗτοι εἶναι ἀπηλλαγμένοι ἀπὸ κάθε σεβασμὸν πρὸς τὸ Κοράνιον, ὅπως ὁ Κεμάλ Ἀτατούρκ. Ἄλλωστε τὴν καθαρῶς ἀναρχικὴν αὐτὴν συμπεριφορὰν τοῦ Τούρκου ἀπέναντι τοῦ γκριαούρη καὶ τὸ ἐπίσημον τουρκικὸν Κράτος ἢ κάνει συνήθως πὼς δὲν βλέπει ἢ καὶ τὴν ὀργανώνει ἐκ τοῦ ἀφανοῦς, ὅπως ἔπραξε τελευταίως εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὴν Σμύρνην κατὰ τὴν 6ην Σεπτεμβρίου τοῦ παρελθόντος ἔτους 1955

Ἐπισημαστέον δὲ καὶ τὸ τόσον ἐπίσημον αὐτὸ καὶ μνημειῶδες μπουγιουρουλι τοῦ Μουσταφᾶ Πασᾶ, μετὰ τὸ πέρας τῆς Αἰγυπτιακῆς δικικῆσεως δὲν ἀπετέλεσεν ἐπαρκῆ ἐξασφάλισιν τῶν καλογήρων τῆς Μονῆς Ἀπανωσήφη καὶ εἰς ἄλλα καὶ εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ «τὴν ἄδειαν νὰ εὐπρεπίζωσι καὶ νὰ ἀνακαινίζωσι τὰ μοναστήριά των ὁπότε χρειασθῆ» ἀπόδειξις τὸ γεγονός, ὅτι, ὅταν κατὰ τὸ 1856 ὁ ναὸς τῆς Μονῆς κατέρρευσε λόγῳ τοῦ Μεγάλου σεισμοῦ⁸⁸, διὰ νὰ προβῶσιν

⁸⁸) Ὁ Ροσοκε, ἄγγλος κληρικὸς περιηγηθεὶς τὴν Κρήτην κατὰ τὸ 1789, περιγράφων τὸν ναὸν τοῦτον λέγει, ὅτι ἡ πρόσοψις του ὁμοιάζει κατὰ τὴν διακόσμωσιν μὲ τὴν πρόσοψιν τῆς Μονῆς Ἀρκαδίου (R. Pococke, τ. Β', σ. 354). Ὁ δὲ Gerola (τ. 2, σελ. 294) συμπληρώνων, σύμφωνα μὲ περιγραφὴν, διὰ τὴν ὁποίαν παραπέμπει εἰς τὸν N. Barsky (Stanstnovanije, τ. 4, σ. 167), λέγει, ὅτι, εἰς σχέδιον τοῦ ναοῦ χρονολογούμενον ἀπὸ τοῦ 1745 «βλέπομεν τὴν

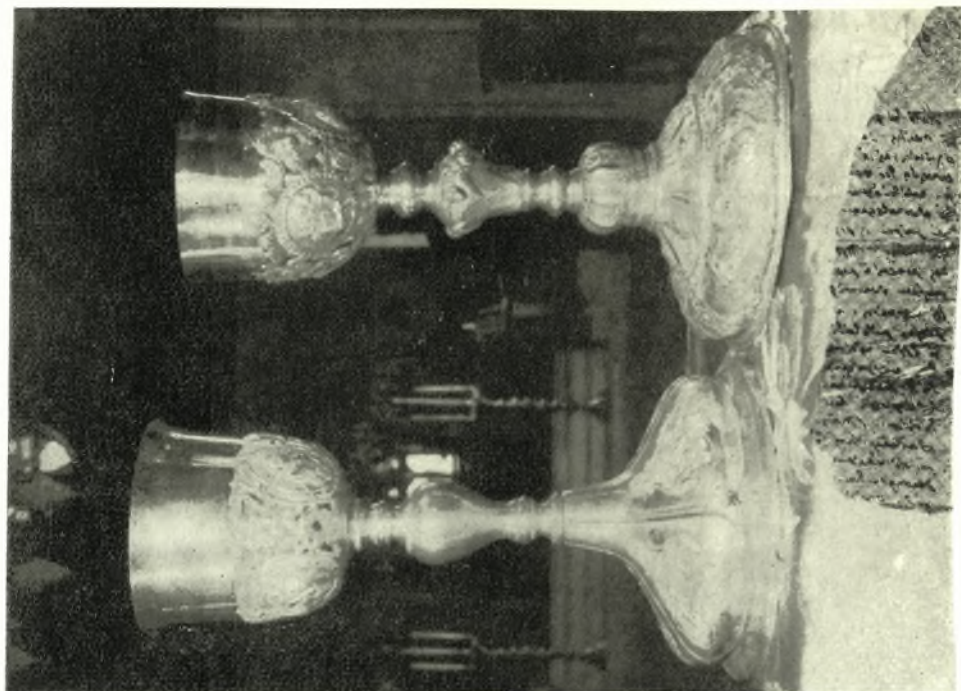
3 — ΑΓΓΛΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΟΝ (ΗΥ α. 88)

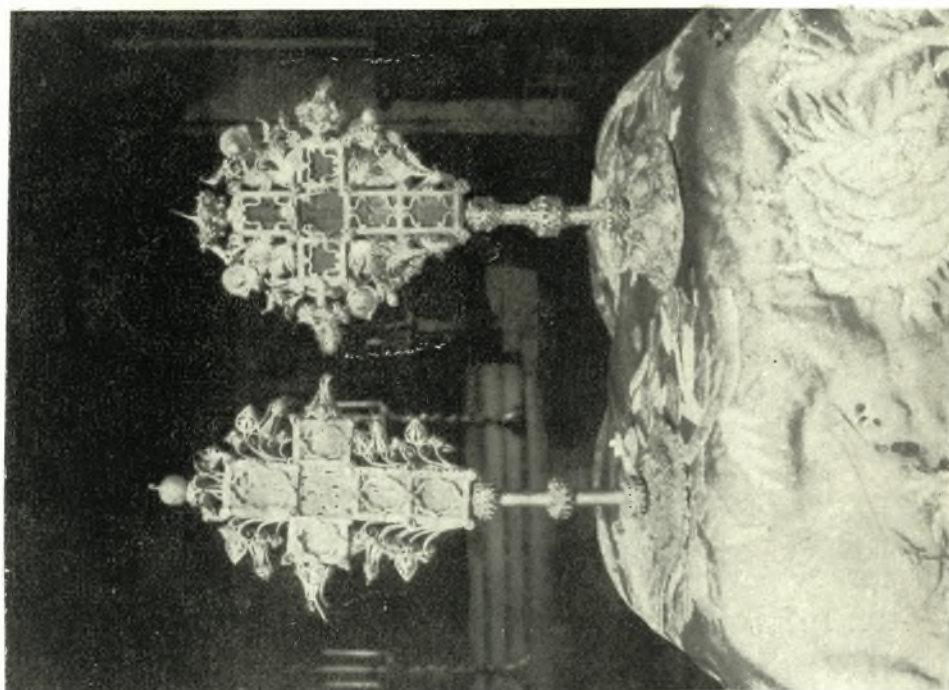
Είχ. 1 — Μπουγιουρουλι του Μουσταφά πασά (βλ. σ. 78).

Είχ. 2. — Τρεις λειψανοθήκαι της Μονής άνοιχταί (βλ. σ. 92).

Είχ. 2. — 'Αργυρά διακοσμήτηρα (βλ. σ. 93).

Είχ. 1. — Σταυροί πολύτιμοι (βλ. σ. 74).

εἰς τὴν ἀνοικοδόμησιν αὐτοῦ οἱ Ἀπανωσηφῖται μοναχοὶ ἐχρειάσθη νὰ ζητήσωσι τὴν σχετικὴν ἄδειαν δι' ἀναφορᾶς τῶν, ὑποβληθείσης εἰς τὴν Ὑψηλὴν Πύλῃν διὰ τοῦ Πατριαρχείου. Τὸ ἐκδοθὲν σχετικὸν σουλτανικὸν φερμάνιον, ἀπευθυνόμενον πρὸς τὸν Καϊμακάμην τοῦ Σαντζακίου Χάντικος Τεβφικ πασᾶν, ἔχει ὡς ἑξῆς⁶⁴ :

«Ἐπειδὴ μία ρωμαϊκὴ ἐκκλησία, κειμένη εἰς τὴν ἐπαρχίαν Μοροφαιοῦ, ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἁγ. Γεώργιος Ἀπανωσήφης, κατέρρευσεν, λόγω τοῦ ἐπισυμβάντος τελευταίως σεισμοῦ καὶ ἡ ἐκκλησία αὐτὴ ἔχει μῆκος 28 καὶ πλάτος καὶ ὕψος 4 πήχεων (τεκτονικῶν).

Ἐπειδὴ ὑπεβλήθη αἰτήσεις ἐκ μέρους τῶν κατοίκων τῆς, ἦτις προσήχθη ἐκ μέρους τοῦ Πατριαρχείου, ὑπὲρ ἀνεγερσεῶς τῆς ὡς ἔχει καὶ ἐζήτησαν τὴν ἐκδοσὶν αὐτοκρατορικῆς διαταγῆς (ρουχσάτ), χορηγεῖται ἡ ἄδεια ὅπως ἀνοικοδομηθῇ, εἰς ἃς διαστάσεις ἀνωτέρω ἀναφέρεται καὶ ὅπως οὐδεὶς ἐξωθεν ἐμποδίσῃ τὴν ἀνεγερσίαν τῆς.

5 Μαυρίου 1862»⁶⁵.

Ἄλλως τε εἶναι βέβαιον, ὅτι ἡ ἀφορμὴ, πού παρείχετο συχνὰ μὲ τὰς ἐπαναστάσεις τῶν Κρητῶν κατὰ τῆς Τουρκικῆς κυριαρχίας, ἔδιδε ποθητὴν εὐκαιρίαν ἰδίως εἰς τοὺς γείτονας τῆς Μονῆς Τούρκους νὰ κακοποιῶσι τοὺς μοναχοὺς καὶ νὰ ἀποτελοῦν διαρκῆ ἀπειλὴν ἐναντίον τῶν. «Οἱ μοναχοὶ τῆς Μονῆς, λέγει ὁ Ἱερομόναχος Τίτος⁶⁶, ὑπέφεραν τὰ πάνδεινα ἀπὸ τοὺς γύρω τῆς Μονῆς κατοικοῦντας Τούρκους, ἰδίως τοὺς Κακοχωριανούς» οἱ ὅποιοι δὲν παρέλειπον καὶ νὰ φρονεῦσι τινὰς ἐξ αὐτῶν ἐκάστοτε.

Ἡ ἀγριότης τῶν φανατικῶν Τούρκων ὑπεδαυλίζετο καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι ἡ Μονή, (ὅπως καὶ ὅλαι γενικῶς αἱ ὀρθόδοξοι ἑλληνικαὶ Μοναί), ἦτο πάντοτε ἐστία ἐθνικῆς κινήσεως καὶ ἔγινε, λόγω τῆς θέσεώς τῆς, κέντρον μυστικῶν συσκέψεων, εἰς τὰς παραμονὰς καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἐπαναστάσεων, τῶν ἀρχηγῶν ὀλοκλήρου τῆς Μεσα-

---

παλαιὰν λιθίνην πρόσοψιν αὐτοῦ, διακοσμημένην μὲ κίονας εἰς τὰς γωνίας, οἱ ὅποιοι καταλήγουν εἰς κιονόκρανα εἰς τὸ μέσον ὑψηλὰ ἔχει ὀφθαλμὸν (occhio) καὶ ἡ θύρα τῆς εἰσόδου εἰς τὸ μέσον εἶναι ὁμοίως διακοσμημένη».

Ὁ Ροσοκε εἰς τ' ἀνωτέρω προσθέτει καὶ τοῦτο : «Βλέπει τις ἐδῶ μίαν χεῖρα τοῦ Ἁγ. Γεωργίου».

⁶⁴) Βλ. Τουρκ. Ἀρχ. τ. 56, σ. 18.

⁶⁵) Εἰς τὸ ὀπισθεν μέρος τοῦ ἀνοικοδομηθέντος ναοῦ, ὑπεράνω τοῦ ἱεροῦ ὑπάρχει ἐντειχισμένη πλάξ μὲ τὴν χρονολογίαν 1861. Τοῦτο σημαίνει ὅτι αἱ μοναχοὶ προέβησαν εἰς τὴν ἀνοικοδόμησιν καὶ προτοῦ νὰ λάβουν τὸ σχετικὸν φερμάνιον, κατόπιν προφανῶς τῶν πληροφοριῶν πού εἶχαν, ὅτι ἡ αἰτήσις τῶν εἶχε γίνεαι δεκτὴ.

⁶⁶) Ἐνθ' ἀνωτέρω.

ρᾶς καὶ τῶν βορείως αὐτῆς περιοχῶν. Οὕτως εἶναι βέβαιον, ὅτι, εἰς τὰς παραμονὰς τῆς μεγάλης κρητικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1866 καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν αὐτῆς, πολλάκις συνηγῆθησαν εἰς τὸν Ἄπανωσήφη καὶ συνεσκέφθησαν ὑπὸ τὰς πατριωτικὰς περιποιήσεις τῶν μοναχῶν καὶ τὴν προεδρείαν τοῦ Στρατηγοῦ Κόρακα, (ἀπὸ τὴν Πόμπιαν), ὁ Ἄπ. Κατεχάκης ἀπὸ τὸν Πλάτανο καὶ ὁ Ἀϊνικολιώτης ἀπὸ τὸν Ἄγ. Νικόλαον (τοῦ Μονοφατισίου) καὶ ὁ Μαρογεώργης καὶ ὁ Μαρονικολῆς ἀπὸ τὸν Ἄγ. Θωμᾶ καὶ ὁ Ἀγγελιδάκης ἀπὸ τὸν Χάρακα καὶ ὁ Ζουδιανὸς ἀπὸ τὴς Δαφνῆς καὶ ὅλη ἡ χορεία τῶν ἱστορικῶν καπεταναίων τῆς περιοχῆς.

Συγκεκριμένως μάλιστα ἀναφέρονται τὰ ἑξῆς περιστατικά :

α) Ὁ Στρατάρχης Κόρακας μὲ τοὺς ὄπλαρχηγούς του καὶ περὶ τοὺς 70 ἐθελοντὰς εἶχαν συγκεντρωθῆ κάποτε εἰς τὴν Μονὴν, διὰ νὰ ἐπιχειρήσουν αἰφνιδιαστικὴν ἐπίθεσιν κατὰ τῶν Μονοφατισιωτῶν Τούρκων, πὸν ἦσαν συγκεντρωμένοι εἰς τὸ Χουμέρι. Οἱ περισσότεροι ἐκ τῶν μοναχῶν εἶχον φύγει καὶ εἰς τὴν Μονὴν εἶχον ἐγκαταλειφθῆ ὄρνιθες καὶ ἰνδιάνοι καὶ χοῖροι, τοὺς ὁποίους ἔσφαζαν οἱ ἐπαναστάται καὶ ἔτρωγαν εἰς τὴν μεγάλην αἴθουσαν τοῦ ἡγουμενείου.

Κατὰ τὸ γεῦμα ὁ Κόρακας διέταξεν ἓνα στρατιώτην νὰ φέρῃ νερὸ ἀπὸ τὸ Καβοῦσι. Μετ' ὀλίγα ὅμως λεπτὰ ὁ στρατιώτης ἐπέστρεψε καὶ ἀνέφερεν ὅτι τὸ Καβοῦσι νερὸ δὲν ἔχει. Καὶ τὸ πρᾶγμα ἐπιστοποιήθη ἀμέσως δι' αὐτοψίας τοῦ Ἄρχηγοῦ καὶ τῶν ἐπιτελῶν του. Ὁ Κόρακας τότε ἐξεδήλωσε τὴν ὑποψίαν, ὅτι εἶναι «κακὸ σημάδι». Καὶ ναὶ μὲν κατόπιν ἁγιασμοῦ, τὸν ὁποῖον ἔκαμεν ἐπὶ τόπου ὁ ἐκ τῶν ὄπλαρχηγῶν μοναχὸς Χατζῆ Γεράσιμος, μὲ ἐπιτραχήλιον καὶ εὐχολόγιον προχείρως εὐρεθέντα, τὸ νερὸ ἄρχισε καὶ πάλιν νὰ τρέχῃ καὶ ἦσαν καὶ ἐξεδίψασαν, ἀλλὰ καὶ ἀνεχώρησαν, ἀνακρούοντες πρῦμαν.

Μόλις εἶχον ἐξέλθει τῆς Μονῆς διέκριναν ἀπὸ τὰ δυτικῶς αὐτῆς ὑψώματα τοὺς Τούρκους, βαδίζοντας ἐξ Ἀνατολῶν πρὸς τὴν Μονήν. Συνήφθη μάλιστα καὶ μικρὰ ἀψιμαχία εἰς τὰ ὑπὲρ τὰ Δαμάνια ὑψώματα.

Εἰς τὰ Προβελιανὰ οἱ ἐθελονταὶ ἀπεχωρίσθησαν καὶ μία μερὶς αὐτῶν δὲν ἐπροχώρησε πρὸς τὸ Βροντῆσι, ὅπου κατηυθύνθη ὁ Κόρακας καὶ οἱ περισσότεροι ὄπλαρχηγοί. Τοὺς ἀποχωρισθέντας κατέφθασαν οἱ Τούρκοι κατὰ τὴν νύκτα καὶ κατέκοψαν πολλούς.

Τὰ τοῦ ἐπεισοδίου ἀναφέρονται ἐπὶ τῇ βίβσει διηγήσεων αὐτοπτῶν μαρτύρων καὶ ἄλλων καὶ τοῦ Νικόλαου Βαρελιτζάκι, ταχυδρόμου τοῦ Κόρακα καὶ πατρὸς τοῦ Ἱερομονάχου Τίτου, ὁ ὁποῖος καὶ μᾶς τὸ ἀφηγήθη.

β) Ἰδοὺ καὶ δευτέρον ἐπεισόδιον κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1866 :

Κατόπιν συσκέψεως, γενομένης ἐν τῇ Μονῇ, ἀπεφασίσθη καὶ ἐξετελέσθη ἐπιδρομὴ κατὰ τῶν Κουνάβων, ὅπου ὑπῆρχε καὶ πύργος τῶν Τούρκων, μὲ συμμετοχὴν τοῦ ἰδίου τοῦ Κόρακα. Κατὰ τὴν μάχην ἐφανεύθησαν ἄρκετοὶ Τούρκοι καὶ ἐκ τῶν ἡμετέρων κάποιος Σήφης ἀπὸ τὴν Ἁγ. Βαρθάραν. Κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν των εἰς τὸν Ἀπανωσήφην οἱ ἐπαναστάται ἀπεφάσισαν νὰ ἐπιτεθοῦν τὴν ἐπαύριον κατὰ τῶν Τούρκων, οἱ ὅποιοι κατεῖχον τὴν ὄροσειρὰν Γουρνιὰ - Στύρωνα - Ἀμουργέλλες ὡς προφυλακὰὶ τοῦ Χουμερίου.

Εἰς τὴν ἐπιχείρησιν ἀπεφασίσθη νὰ λάβουν μέρος μόνον ἔφιπποι καὶ νὰ ἀποφύγουν κάθε πυροβολισμόν, διὰ νὰ εἶναι πλήρης ὁ αἰφνιδιασμός καὶ νὰ δυνηθοῦν καὶ αἰχμαλώτους νὰ συλλάβουν καὶ ποίμνια νὰ ἀποκομίσουν.

Κατὰ τὴν συμπλοκὴν ὁ Ἀδαμάκης, γνωστὸς διὰ τὴν ἀνδρείαν του ὀπλαρχηγός, ἤλθεν εἰς χεῖρας μὲ Τούρκον, δυνατώτερόν του ὅμως. Ἐπίλαιεν ἀπεγνωσμένως ἐπ' ἄρκετόν, ἀλλ' ἐκινδύνευε νὰ ἀποκάμῃ, ὅτε ἀντελήφθη εἰς μικρὰν ἀπόστασιν τὸν Πολυχρονοκωνσταντῆ ἀπὸ τοὺς Βόρους καὶ τοῦ φωνάζει:

—Σύντεκε, τρέχα!

Αὐτὸς ἔδραμε πάραυτα εἰς βοήθειαν καὶ μὲ τὸ ξιφίδιόν του, πού ἔστυρεν ἀπὸ τὴν βιάσι του μαζί μὲ τὸ θηκάρι, ἐκάρρωσε τὸν Τούρκον στὸ ριζαῦτι μὲ τόση δύναμι ὥστε τὸν ἐξάπλωσε νεκρόν.

Σὰν ἐτελείωσεν ἡ ὑπόθεσις ὁ Ἀδαμάκης ἔκαμε τὴν παρατήρησιν στὸν Πολυχρονάκη γιατί δὲν ἐπυροβόλησε, πού εἶναι βέβαιον, ὅτι ὁ Τούρκος θὰ τόβανε στὰ πόδια γιὰ νὰ σωθῆ.

—Ντὰ δὲν εἴπαμε, σύντεκε, πὼς ἀπαγορεύονται οἱ πυροβολισμοί; —ἦταν ἡ ἀπάντησις τοῦ Πολυχρονάκη.

Ἡ ὅλη ἐπιχείρησις εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν αἰχμαλωσίαν ἑνὸς Τούρκου (τοῦ Ντεμιρ ἐφέντη ἀπὸ τὴν οἰκογένειαν τῶν Λαγγουβάργων, καὶ δι' αὐτὸ ἀφεθέντος ἐλευθέρου κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν εἰς τὴν Μονὴν) καὶ πολλῶν αἰγπροβάτων.

Κατὰ τὴν τριετῆ διάρκειαν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1866 οἱ γεροντότεροι ἐκ τῶν μοναχῶν εἶχον καταφύγει εἰς Ἀπεξανές, ὅπου μετεφέρθησαν καὶ τὰ χονδρὰ ζῶα καὶ τὰ ποίμνια, τὰ κειμήλια καὶ πολὺς ἀπὸ τὸν κινητὸν πλοῦτον τῆς Μονῆς. Πολλοὶ ὅμως ἔξ αὐτῶν ἰδίως οἱ νεώτεροι κατετάχθησαν εἰς τὰ «μπαϊράκια» (σώματα) διαφόρων ὀπλαρχηγῶν ὡς ἐπαναστάται. Τρεῖς δὲ — ὁ Ἰωακείμ, ἱερομόναχος ἐκ Βενεράτου, κατόπιν ἡγούμενος, ὁ Καλλίνικος ἐκ Νεαπόλεως καὶ ὁ Μελέτιος ἔξ Ἀσσιτῶν — ὡς καὶ δύο δόκιμοι (μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ ἀναφερθεὶς Ν. Βαρελιτζάκης) κατετάχθησαν εἰς τὸ σῶμα τοῦ ἰδίου τοῦ Κόρακα. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ὁ μὲν Καλλίνικος ἐφρονεύθη εἰς μάχην παρὰ τὴν Καστα.

μονίτσαν, κατὰ τὴν ἔκστρατείαν τῶν Τούρκων πρὸς κατάληψιν τοῦ Λασηθίου, οἱ δὲ λοιποὶ τέσσαρες ἐπανῆλθον μετὰ τὴν ἐπανάστασιν εἰς τὴν Μονὴν, ἣ ὁποία εἶχεν ἐρημωθῆ. Εἰς ἔκθεσιν περὶ τῶν ὁμοτήτων τοῦ 1866, δημοσιευθεῖσαν ὑπὸ τῆς Καίνας Τσατσαρωνάκι, ἀναφέρεται ὅτι «τὸ ἱερὸν Μοναστήριον Ἀπανωσήφης κατεστράφη. Τὴν νεόκτιστον ἐκκλησίαν Ἁγ. Γεώργιος βεβηλώσαντες κατερήμωσαν, τὰς θύρας καὶ τὰ παράθυρα κατεκρήμνισαν, ἅπαντα τὰ κελία ὑπὲρ τὰ 100 κατεδάφισαν, ἅπαντα τὰ ἐν αὐτῷ κινητὰ ἀφῆρπασαν, τὰ κυψέλια τῶν μελισσῶν κατέστρεψαν». «Κρητικὰ Χρονικὰ» τ. Η', σ. 19.

Διαρκούσης τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1866 συνέβη τὸ λεγόμενον «Μουτουλοῦκι» κατὰ τὸ ὅποιον, κατόπιν σχετικῆς προκηρύξεως τῶν Τούρκων, ὅσοι ἐκ τῶν Χριστιανῶν ἐπανήρχοντο εἰς τὰς ἐστίαις των, δὲν θὰ ἠνοχλοῦντο ὑπ' αὐτῶν. Τότε ἐπανῆλθον εἰς τὸν Ἀπανωσήφην οἱ εἰς τὴν Μονὴν τῶν Ἀπεζανῶν καταφυγόντες γεροντότεροι ἐκ τῶν μοναχῶν. Οἱ λοιποὶ ἐπανῆλθον μόνον μετὰ τὴν τελείαν καταστολὴν τῆς ἐπαναστάσεως.

Ἀπὸ τὰς ἐπαναστάσεις τῶν ἐτῶν 1877 καὶ 1889 ἡ ζῶσα παράδοσις ἀναφέρει περὶ τῆς Μονῆς μόνον, ὅτι κατ' ἀμφοτέρας αὕτη ἐξεκινώθη ὑπὸ τῶν μοναχῶν καὶ ὅτι τὰ κινητὰ πάντα, ὑπὸ τὴν προστασίαν πάντοτε τῶν ὄπλαρχηγῶν, μετεφέρθησαν πρὸς διάσωσιν εἰς Μεσαρὰν (Ἀπεζανῆς - Πλάτανον).

Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1896, ἣ ὁποία ὀλίγους μόνον μῆνας διήρκεσε, ἐφονεύθη ὑπὸ τῶν Τούρκων ὁ ἱερομόναχος τῆς Μονῆς Ἀρσένιος Ψωμαδάκις ὑπὸ τὰς ἐξῆς συνθήκας:

Οὗτος μετὰ τοῦ τότε ἐπίσης ἱερομονάχου, κατόπιν δὲ ἡγουμένου, Ἀνθίμου Βασιλάκι ἐκ Θραψιμοῦ κατηυθύνοντο πρὸς τὸ μετόχιον τῆς Μονῆς Ἁγ. Ἀντώνιον, διὰ νὰ προστατεύσουν τοὺς βοσκούς τῆς Μονῆς καὶ ἰδίως τὸν ἐπὶ κεφαλῆς αὐτῶν Φίλιππον Τσικαγγέλην, κα' ὡς ὄπλισμένον, ἀπὸ πιθανωτάτην ἐπίθεσιν Ἀμπαδιωτῶν Τούρκων, ἃ ὁποῖοι εἶχον παρατηρηθῆ ἐκεῖ περιφερόμενοι, μὲ προφανῆ σκοπὸν νὰ τὸν ἀφοπλίσουν καὶ νὰ τὸν σκοτώσουν. Εἰς θέσιν Τσικαλόχωμα, ὑπερίνω τῆς Καρκαδιωτίσεως, οἱ δύο καλόγηροι συνηντήθησαν μὲ δμάδα Κακοχωριανῶν Τούρκων, ἐρχομένων ἀπὸ τὸ Σινάπι, ὅπου εἶχε προηγηθῆ συμπλοκὴ μὲ ἐπαναστάτας Χριστιανούς. Ὡς γνωστοὶ ἀλληλοεχαιροῦντο διὰ χειραψίαις. Ἄλλ' ἐνῶ ὁ Μουλαδοσαδίκης ἐχαιρέτα τὸν Ἀνθιμον, ἄλλος Τούρκος μὲ ταχύτητα ἔσιρψε τὸ τουφέκι του κατὰ τοῦ Ἀρσενίου, τὸν ἐλυροβόλησεν ἕξ ἐπαφῆς εἰς τὸ στήθος καὶ τὸν ἀφῆκεν ἄπνον.

Ὁ Ἀνθιμος τότε ἔσπευσε ν' ἀπομακρυνθῆ, ἀλλ' ἔπεσεν εἰς ἐνέδραν τριῶν ἄλλων Τούρκων, οἱ ὁποῖοι τὸν ἀφῆκαν νὰ προσπεράσῃ καὶ τὸ

ἐπυροβόλησαν ἐκ τῶν ὀπισθεν μὲ δίκανον. Τὰ σφαιρίδια ἐσφηνώθησαν εἰς τὴν σπονδυλικὴν στήλην, παρὰ τοὺς νεφρούς, καὶ κατέπεσεν. Οἱ δολοφόνοι τὸν ἐνόμισαν νεκρὸν καὶ ἔφυγαν.

Ὁ τραυματίας κατόπιν διεκομίσθη εἰς Ἀρχάνες, ὅπου ὁ ἱατρὸς Ν. Βογιατζάκης δι' ἐγχειρήσεως ἐξήγαγε τὰ σφαιρίδια. Ὁ Ἄνθιμος ἀνέκτησε τὴν υγίαν καὶ τὴν εἰρωστίαν του, διὰ τὴν ἐξακολούθησιν κατόπιν τὴν ἡρωικὴν δρᾶσίν του καὶ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1897 εἰς τὸ μέτωπον τῶν Ἀρχανῶν, κατὰ τοὺς πολέμους 1912 καὶ 1913 ὡς ἱερεὺς Συντάγματος καὶ εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν μέχρι τοῦ 1921, ὅτε ἠχμυλωτίσθη μετὰ τοῦ Στρατηγοῦ Κλαδᾶ, ἀναδειχθεὶς ὡς μία τῶν εὐγενεστέρων μορφῶν τῶν ἐθνικῶν περιπετειῶν μας κατὰ τὴν τελευταίαν πεντηκονταετίαν.

Μετὰ τὸν φόνον τοῦ Ἀρσενίου καὶ τὸν τραυματισμὸν τοῦ Ἀνθίμου οἱ Τοῦρκοι τῆς περιφερείας, μὲ προεξάρχοντας πάντοτε τοὺς Κακοχωριανούς, ἐξηγριωμένοι ἠπέλουν φανερὰ τὴν Μονὴν. Ἐνεκα τούτου οἱ μοναχοὶ ἐγκατέλειψαν τὸ Μοναστήριον καὶ κατέφυγον εἰς τὸ Κλησίδι (μετῴχι τοῦ Ἀπανωσήφης παρὰ τὸ Χουδέτσι), ὁπόθεν οἱ νεώτεροι ἐξ αὐτῶν Τίτος καὶ Στέφανος καὶ ὁ ὑπηρέτης Μιχάλης Μαργέλης ἐπήγαν νὰ εἰδοποιήσουν τοὺς καπεταναίους Μεγ. Βρύσης καὶ Ἀγ. Θωμᾶ (Μαρονικολὴν καὶ Μαροστεφανὴν) ὡς καὶ τὸν Καπιτανικολὴν τῆς Ἀγ. Βαρβάρας καὶ νὰ ζητήσουν τὴν προστασίαν των πρὸς μεταφορὰν τῶν κινήτων τῆς Μονῆς καὶ τῶν ποιμνίων της εἰς Μεσαράν. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ ἀνωτέρω ἐδυσκολεύοντο εἰς τοῦτο, οἱ ὡς ἄνω ἀπεσταλμένοι τῆς Μονῆς ἀπετάθησαν εἰς τοὺς Τσαγκαραντώνην (Βενεράτου), Ζουδιανόν (Δαφνῶν), Κόλιαν (Κεράσα) καὶ Ἀντ. Φανουράκη ἐξ Ἀσσιτῶν, οἱ ὅποιοι προθύμως ἔδωκαν τὴν ἐνίσχυσίν των καὶ μετεφέρθησαν τὰ πάντα εἰς Μ. Βρύσην καὶ ἀπ' ἐκεῖ εἰς Πλάτανον καὶ Πέρι τῆς Μεσαρᾶς.

Αὐτὰ, κατὰ τὴν ζῶσαν πάντοτε καὶ ἠκριβωμένην παράδοσιν, συνέβησαν κατὰ τὸ καλοκαίρι τοῦ 1896. Κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ ἰδίου ἔτους μὲ τὸ «λαδομουτουλοῦκι» (= σιωπηρὰ κατάπαυσις τῶν ἐχθροπραξιῶν ἑκατέρωθεν διὰ τὴν συγκομιδὴν τοῦ λαδιοῦ) οἱ μοναχοὶ (μετὰ τῶν ὡς ἄνω κινήτων) ἐπανῆλθον εἰς τὴν Μονὴν καὶ ἐπεδόθησαν εἰς τὴν συνήθη ζώην.

Κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1897 ἡ Ἐπανάστασις ἐπανάρχισε καὶ ἔγινε νέα ἐκκένωσις τῆς Μονῆς. Αὐτὴν τὴν φορὰν ὅμως ὄχι εἰς Μεσαράν, ἀλλ' εἰς Μεγάλην Βρύσην, ὅπου οἱ μοναχοὶ ἐφιλοξενουῦντο εἰς τὸ σπίτι τοῦ Χατζῆ Γερασίμου Λευθεράκη.

Πρὸ τῆς ἐκ τῆς Μονῆς φυγῆς ὁ ἡγούμενος Πανάρετος Μαργαρίτης, ἐξ Ἀρχανῶν, καὶ οἱ ἱερομόναχοι Τίτος καὶ Ἡσύχιος μετέφεραν εἰς τὸ Ἡράκλειον τὰ ἀσημικὰ καὶ λοιπὰ πολύτιμα σκεύη καὶ ἀντικείμενα τῆς

Μονῆς (περὶ τὶς 6 μεγάλες μάλλινες κρητικὲς σακκοῦλες) καὶ τὰ ἱερὰ ἄμφια καὶ τὰ παρέδωκαν εἰς τὰ «Μοναστηρικὰ σπίτια» ὁπόθεν μετεφέρθησαν εἰς τὸν Μητροπολιτικὸν ναὸν τοῦ Ἁγ. Μηνᾶ πρὸς φύλαξιν (ἡ ὁποία ἀπεδείχθη ἐκ τῶν ὑστέρων ὅτι δὲν ἦτο ἀπολύτως ἀσφαλῆς).

Κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν τῶν ἀνωτέρω ἀπὸ τὸ Ἡράκλειον καὶ ἀκριβῶς, ὅταν εἶχαν προσπεράσει τὰ Σπήλια διὰ νὰ φθάσουν εἰς τοῦ Καπνιστοῦ τὸ Μετόχι, διεπράχθη ὑπὸ Τούρκων παρὰ τὰ Σπήλια φόβος Σγουροκεφαλιανῶν Χριστιανῶν, ποὺ μετέφεραν λάδι εἰς Ἡράκλειον. Ἀλλὰ καὶ ὅταν ἀνεχώρησαν ἐξ Ἀρχανῶν (κατόπιν μικρᾶς ἀναπαύσεως εἰς τὸ σπίτι τοῦ Παναρέτου, ὁ ὁποῖος ἔμεινε νὰ διανυκτερεύσῃ ἐκεῖ) καὶ ἐξηκολούθησαν τὸν δρόμον πρὸς ἐπιστροφὴν εἰς τὴν Μονήν, συνήντησαν ἔφιππον χωροφύλακα (χριστιανὸν) καλπάζοντα ἀπὸ ρυτῆρος τὸν ἠρώτησαν τί τοῦ συνέβαινε καὶ εἰς τί ὠφείλοντο οἱ πυροβολισμοὶ ποὺ ἠκούσθησαν πρὸς τὴν Ἁγ. Ἄνναν (Β. Δ. τοῦ Χουδετσιοῦ). Καὶ αὐτὸς τοὺς εἶπεν ὅτι τὸν ἴδιον εἶχαν πυροβολήσει Τούρκοι ἔνοπλοι.

Ἐπέστρεψαν τότε εἰς Ἀρχάνες, ὠπλίσθησαν καὶ, συνοδείᾳ δύο - τριῶν ἀκόμη ἐνόπλων Ἀρχανιωτῶν, ἤλθον εἰς τὴν Μονήν των. Τὴν ἐπαύριον τὸ πρωτὶ ἤλθε καὶ ὁ Πανάρετος μὲ ἀρκετοὺς Ἀρχανιώτας, οἱ ὁποῖοι μὲ τὰ ζῶα των καὶ ὅλα τὰ ὑποζύγια τῆς Μονῆς μετέφεραν μὲ ἐσπευσμένας διαδρομὰς τὰς ζωοτροφίας αὐτῆς εἰς Ἀρχάνες, ὅπου ἀποθῆκαι δλόκληροι ἐγέμισαν μὲ σιτηρὰ, ὄσπρια, λάδι, τυρὶ, μυζῆθρες κτλ. Τὰ πλούσια αὐτὰ ἐφόδια ἀπετέλεσαν σπουδαίαν συμβολὴν διὰ τὴν συντήρησιν τοῦ στρατοπέδου τῶν Ἀρχανῶν, τὸ ὁποῖον, μετὰ τοῦ ἐν Ἀκρωτηρίῳ τοιοῦτου, ἀπετέλεσαν τὰ σπουδαιότερα κέντρα τῆς ἐπαναστάσεως, ἡ ὁποία ἀπέληξεν εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Κρήτης ἀπὸ τὸν Τουρκικὸν ζυγόν.

Εἰς Ἀρχάνες μετεφέρθησαν τότε καὶ αἱ εἰκόνες τοῦ ναοῦ τῆς Μονῆς.

Οἱ μοναχοὶ τοῦ Ἀπανωσήφη, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐπαναστάσεως ταύτης ἔμεναν συνήθως εἰς Μεγάλην Βρύσην, ὅπου εἶχον μεταφερθῆ καὶ τὰ πρόβατα καὶ λοιπὰ ζῶα τῆς Μονῆς. Ἀπ' ἐκεῖ, οἱ δυνάμενοι νὰ φέρουν ὄπλα καλόγηροι, ὡς καὶ οἱ ὑπηρέται τῆς Μονῆς, μετέβαινον εἰς Ἀρχάνες σὲ κάθε «πόλεμον»⁹⁷. Εἰς κάθε κίνησιν τῶν Τούρκων ἐξ Ἡρακλείου, τὸ ἐπὶ τοῦ Γιούχτα κανονάκι τῶν Ἐπαναστατῶν εἰδοποιεῖ περὶ ἐπικειμένου «πολέμου» τὰ γύρω χωριά, καὶ αὐτὰ πάλιν μὲ τοὺς κώδωνας τῶν ἐκκλησιῶν μετέδιδαν τὴν εἶδησιν μέχρι τῶν ἀκροτάτων ὄριων τοῦ μεταξὺ τῆς Ἰδης (Ψηλορείτη) καὶ τῆς Δίκτης (Λασηθιωτικῶν βουνῶν) διαμερίσματος, διὰ νὰ σπεύσουν, ἀφήνοντας

⁹⁷) Οὕτως ὀνομάζοντο εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ τῆς Κρήτης αἱ μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν ἐπαναστατῶν καὶ τῶν Τούρκων μάχαι καὶ συμπλοκαί.

τὴν ὄχρη ἢ τὸ δρεπάνι, μὲ τὸ ὄπλο στὸ χέρι, οἱ πολεμισταὶ ἐκεῖ, ὅπου ἐκρίνετο ἡ τύχη καὶ αὐτῶν καὶ τῶν οἰκογενειῶν τῶν καὶ τῆς Πατρίδος.

Καὶ πρέπει νὰ σημειωθῇ εἰς τὸ σημεῖον αὐτό, ὅτι οἱ ἐκ τῆς Μονῆς τοῦ Ἀπανωσήφης πολεμισταί, ποὺ ἐμάχοντο πάντοτε μεταξὺ τῶν πρώτων, δὲν ἐχρησιμοποίησαν ποτε τὰς εἰς Ἀρχάνες ἀποθηκευμένας τροφάς των, εὗρισκομένας εἰς τὴν διάθεσιν τῆς Ἐπιτροπῆς Ἀγῶνος, ἀλλ' ὑπέφεραν πολλάκις καὶ στερήσεις, προτιμῶντες νὰ ἀνεφοδιάζωνται, τόσον εἰς τροφίμα ὅσον καὶ εἰς πυρομαχικὰ ἀπὸ τὴν Μεγάλῃ Βούσῃ.

Κατὰ τοὺς περὶ τὶς Ἀρχάνες ἀγῶνας διεκρίθησαν ἐκ τῶν Ἀπανωσηφίτων οἱ μοναχοὶ Κάλλιστος, Στέφανος, Ἡσύχιος, Ἀνθιμος, Τίτος, ὁ γέρον Συμεὼν καὶ ἄλλοι, ὡς καὶ ὁ Μισαήλ Καλογεράκης ἐκ Μεσοχωριοῦ, ὁ ὁποῖος καὶ ἔπεσεν ἡρωϊκῶς μαχόμενος κατὰ τὴν 2 Φεβρουαρίου 1897. Οἱ Τοῦρκοι ἀπέκοψαν τὴν κεφαλὴν τοῦ νεκροῦ καὶ τὴν περιέφεραν ἐπιδεικτικὰ εἰς τὸ στρατόπεδόν των, διὰ νὰ ἀναπτερώσουν τὸ ἠθικὸν τῶν στρατιωτῶν των.

Κατὰ τὸ ἴδιον ὡς ἄνω ἔτος ὁ τουρκικὸς ὄχλος, τῇ ἀνοχῇ τῶν Τουρκ. Ἀρχῶν, προέβη εἰς τρομερὰν σφαγὴν τῶν ἀνυπερασπίστων Ἑλλήνων Χριστιανῶν τῆς πόλεως τοῦ Ἡρακλείου καὶ τὴν διὰ πυρκαϊᾶς καταστροφὴν τοῦ πρὸς τὸν λιμένα ἐμπορικωτέρου τμήματος αὐτῆς. Ἐκ τῆς ἀδυναμίας των νὰ ἐπιβληθῶν ἐπὶ τῶν ἐπαναστατῶν οἱ Τοῦρκοι ἠσθάνοντο κλονιζόμενον ὑπὸ τοὺς πόδας των τὸ ἔδαφος τῆς Κρήτης, τὸ ὁποῖον ἀπὸ 260 περίπου ἔτων⁸⁸ ἐπότηζαν μὲ τὸ ἀμειλίκτως χυνόμενον αἶμα ἀθῶων θυμάτων. Καὶ εἰς τὴν παραζάλην των ἔστρεψαν τὰς δολοφονικὰς τῶν σφαίρας καὶ ἐναντίον τῶν Εὐρωπαϊῶν⁸⁹, ποὺ εἶχαν ἀποφασίσει πλέον νὰ μεσολαβήσουν πρὸς κατάπαυσιν τῶν ἐχθροπραξιῶν μεταξὺ τῶν Τούρκων καὶ τῶν Χριστιανῶν (Ἑλλήνων) ἐπαναστα-

⁸⁸) Ἐπὶ τῆς νησίδος Σούδας, εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ ἡμωνύμου κόλπου, καὶ ἐπὶ τοῦ σημείου ὅπου κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς αὐτιονόμου Κρητικῆς Πολιτείας (1898 - 1913) ὑπόυτο τουρκικὴ σημαία ἐκ λευκοσιδήρου — σύμβολον τῆς τουρκ. ἐπικυριαρχίας — ἐστήθη μαρμαρινὴ στήλη, μετὰ τὴν Ἐνωσιν τῆς Κρήτης μὲ τὴν Μητέρα - Πατρίδα (1913) ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐχαράχθη ἡ ἐπιγραφή:

•ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ ΕΝ ΚΡΗΤῃ

1669 — 1913

ΗΤΟΙ 267 ΕΤΗ, 7 ΜΗΝΕΣ, 7 ΗΜΕΡΑΙ

ΕΤΗ ΑΓΩΝΙΑΣ»

⁸⁹) Εἰς τὴν παρὰ τὸν λιμένα περιοχὴν τῆς πόλεως ἐφόνευσαν 17 Ἀγγλοὺς στρατιώτας, ἐκ τῶν ἀποβιβασθέντων πρὸς ἐφαρμογὴν τῆς σχετικῆς ἀποφάσεως τῶν Εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων, αἱ ὁποῖαι διὰ τῶν στόλων των παρηκολούθουν τὴν ἐν Κρήτῃ κατάστασιν.

τῶν. Τὸ ἀποτέλεσμα ἦτο νὰ ἀπομακρυνθοῦν ὀριστικῶς καὶ ἀμετακλήτως τὰ τουρκικὰ στρατεύματα ἐκ τῆς Νήσου, ἢ ἀνακήρυξις αὐτῆς εἰς αὐτόνομον Κρητικὴν Πολιτείαν ὑπὸ τὴν προστασίαν 4 Δυνάμεων (Ἄγγλιας, Ρωσσίας, Γαλλίας καὶ Ἰταλίας) καὶ ὁ διορισμὸς τοῦ Πρίγκηπος Γεωργίου ὡς Ὑπάτου Ἀρμοστοῦ καὶ ἀραβῶνος τῆς μετὰ τῆς Ἑλλάδος προσεχοῦς ἐνώσεως.

Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο τερματίζομεν τὴν παροῦσιν μελέτην ἐπὶ τῆς ἱστορίας τῆς Μονῆς Ἀπανωσήφη, συμμορφούμενοι πρὸς τὴν ὑπὸ τῶν «Κρητικῶν Χρονικῶν» τηρουμένην ἀρχὴν, νὰ μὴ δημοσιεύωνται εἰς αὐτὰ γεγονότα, ἀναγόμενα εἰς τὴν μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Νήσου σύγχρονον ἐποχὴν. Ἐπιφυλασσόμεθα δὲ εἰς ἄλλην ἐδκαιρίαν νὰ συμπληρώσωμεν τὴν ἱστορίαν τῆς Μονῆς, διὰ τῆς ἐκθέσεως τῆς σπουδαίας αὐτῆς συμβολῆς εἰς τοὺς προσφάτους ἀγῶνας τῆς ἀντιστάσεως κατὰ τῶν Γερμανῶν καὶ ἐν συνεχείᾳ κατὰ τῶν ξηνοκινήτων Συμμοριτῶν.

Ἡ παροῦσα ὁμῶς θὰ ἦτο οὐσιωδῶς ἑλλιπὴς ἂν δὲν προσετίθεντο ὀλίγα τινά: α) περὶ τῆς καταστάσεως τῶν μονῶν τῆς Κρήτης γενικῶς (καὶ τοῦ Ἀπανωσήφη ἐπομένως) ἀμέσως μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν, β) περὶ τῶν κατὰ καιροὺς ἐπισκεφθέντων τὴν Μονὴν ταύτην ἐπισήμων ἀνδρῶν καὶ γ) περὶ τῶν ἐν αὐτῇ φυλασσομένων τῶρα κειμηλίων καὶ τιμαλφῶν — ἐκτὸς ἐκείνων τὰ ὁποῖα περιεγράφησαν εἰς τὴν σελίδα 74.

ΑΙ ΜΟΝΑΙ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΙΝ

Μετὰ τὴν ἐκδίωξιν τῶν Τούρκων ἡ ἐλευθέρᾳ πλέον ζωὴ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Νήσου ἀπῆλλαξε καὶ τὰς Μονὰς αὐτῆς ἀπὸ τὸν ἐφιάλτην τῆς διαρκοῦς ἀπειλῆς καί, κατὰ θεωρίαν, τοῦ ἐθνικοῦ αὐτῶν προσορισμοῦ. Ἡ κατάστασις δὲ αὐτὴ ἐξηκολούθησε, φυσικά, καὶ μετὰ τὴν κατὰ τὸ 1912 ἐνωσιν τῆς Κρήτης μετὰ τὴν Μητέρα Ἑλλάδα.

Ἡ προοπτικὴ τῆς περαιτέρω ἐθνικῆς ἀσφαλείας καὶ τὸ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 20οῦ αἰῶνος ἐπικρατοῦν πνεῦμα ἐδημιούργησε νέον κλίμα, ὅσον ἀφορᾷ τὴν θέσιν γενικῶς τῶν μονῶν ἐν τῇ κοινωνίᾳ. Δὲν παρουσιάζεται πλέον ἡ προηγουμένη σχετικὴ προθυμία νέων πρὸς κατάταξιν εἰς τὰς Μονὰς, τοσούτω μᾶλλον καθόσον, νόμος ψηφισθεὶς καὶ ὑπὸ τῆς Κρητικῆς Πολιτείας, ἀπηγόρευεν ὀρθῶς τὴν εἰς τὸν μοναχικὸν βίον ἀφιέρωσιν, πρὸ τῆς ἐκπληρώσεως τῆς στρατιωτικῆς θητείας. Ἀλλὰ καὶ γενικώτερον τὸ ὄχι εὐσεβὲς πνεῦμα τοῦ δεκάτου ἐνάτου καὶ εἰκοστοῦ αἰῶνος ἐπηρεάζει πολλοὺς τῶν διανοουμένων καὶ τινὰς τῶν πολιτικῶν τῆς Ἑλλάδος, οἱ ὅποιοι προθύμως δέχονται, ὅτι ὁ προσορισμὸς τῶν Μονῶν ἔπαυσε μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν καὶ ὅτι, ὁ περιορισμὸς αὐτῶν καὶ τῶν μοναχῶν ἐν Κρήτῃ ἐπιβάλλε-

ται⁷⁰. Τὸ μέτρον ἄλλως τε τοῦτο καθίστα ἀναγκαῖον καὶ ἡ ἀποψίλωσις πολλῶν Μονῶν τῆς Νήσου ἀπὸ τὸ ἀναγκαῖον διὰ τὴν συντήρησίν των μοναχικὸν προσωπικὸν καὶ ἡ μέριμνα διὰ τὴν διαχείρισιν τῆς περιουσίας των. Εἰς τὸν Καταστατικὸν Νόμον ὀρίζονται πρὸς τοῦτο Μοναστηριακαὶ Ἐπιτροπεῖαι, μία εἰς ἕκαστον Νομόν.

Εἰς τὴν οὕτω δημιουργουμένην ἀτμόσφαιραν τὸ πρόβλημα τῆς χρησιμοποίησεως τῶν τεραστίων μοναστηριακῶν περιουσιῶν προέβαλλεν ἐπιτακτικὸν καὶ ἀρχισε νὰ ἀπασχολῇ σοβαρῶς τοὺς ἀρμοδίους. Ἡ ἀξιοποίησις αὐτῶν ἀφ' ἑνὸς καὶ ἡ λυσιτελής χρησιμοποίησις αὐτῶν ἀφ' ἑτέρου θὰ ἦδύνατο νὰ λύσῃ ἀνέτως καὶ διὰ παντὸς ζητήματα πρώτης ἀνάγκης διὰ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Κρήτης, ὡς εἶναι ἡ ἀνύψωσις τοῦ μορφωτικοῦ ἐπιπέδου τῶν κληρικῶν γενικῶς καὶ ἡ παρασκευὴ ἐκπαιδευμένων καὶ ἱκανῶν ἱερέων, ἡ ἀξιοπρεπὴς μισθοδοσία αὐτῶν καὶ τῶν Ἐπισκόπων, ἡ ἐπισκευὴ καὶ συντήρησις τῶν ἐκκλησιαστικῶν μνημείων, ἡ ἔκδοσις ἐπιστημονικοῦ περιοδικοῦ συγγράμματος διὰ τὴν συστηματοποίησιν καὶ μελέτην τῶν ἐν ταῖς Μοναῖς ἀποκειμένων ἀνεκδότων στοιχείων τῆς ἐκκλησιαστικῆς καὶ ἐθνικῆς ἡμῶν ἱστορίας κλπ.

Ἡ οὕτω πως διαγραφομένη προοπτικὴ τῆς λογικῆς χρησιμοποίησεως τῶν μοναστηριακῶν περιουσιῶν δὲν ἐπρόφθασε νὰ ὠριμάσῃ καὶ νὰ ἀποδώσῃ τὰ ἀναμενόμενα ἀποτελέσματα καὶ δι' ἄλλους ἴσως λόγους, ἀλλὰ κυρίως ἔνεκα τῶν ἱστορικῶν περιπετειῶν τῆς Πατρίδος μας κατὰ τὸ πρῶτον ἡμισυ τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνος. Μόλις ἀπεινάχθη ὁ Τουρκικὸς ζυγὸς ἡ μὲν σχηματισθεῖσα Κρητικὴ Πολιτεία θεωρεῖται ὡς κάτι τὸ προσωρινὸν ὑπὸ τοῦ κρητικοῦ λαοῦ, καὶ ἡ προσοχὴ του ὀλόκληρος ἀπορροφᾶται ἀπὸ τὸν πόθον τῆς Ἐνώσεως, ἡ δὲ ἐπακολοθήσασα περίοδος γεμίζει ἀπὸ τοὺς πολέμους τοῦ 12 καὶ 13, τὸν Α' Παγκόσμιον πόλεμον, τὸν Μικρασιατικὸν τοιοῦτον, μὲ τὴν καταστροφὴν ἡ ὁποία τὸν ἐπεσφράγισε, τὸν Β' Παγκόσμιον καὶ τὸν Συμμοριτοπόλεμον.

Ἐκ τούτων ἡ Μικρασιατικὴ συμφορὰ ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὴν ἀσφαλῶς ἀτυχεστέρῳ ἀλύσειν, πού ἦτο δυνατόν νὰ δοθῇ εἰς τὸ ζήτημα τῆς διαθέσεως τῶν μοναστηριακῶν περιουσιῶν :

Διότι, διὰ νὰ κατευνασθῇ ἡ δικαία ἀγανάκτησις τῶν ἐκ τῶν πολέμων καὶ τῶν καταστροφῶν ἐξερχομένων ἐφ' ἑδρῶν πολεμιστῶν τῆς Κρήτης, οἱ ὁποιοὶ εὗρισκουν, ἐπανερχόμενοι εἰς τὰς ἐστίας των, κατεχομέ-

⁷⁰ Ἡδη ὁ ἕπ' ἀριθ. 276/1900 Καταστατικὸς Νόμος τῆς ἐν Κρήτῃ Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας διέλυσεν ἀρκετὰς Μονὰς καὶ τὰς διατηρουμένας διακρίνει εἰς μονίμους (δύο εἰς ἕκαστον Νομόν) καὶ εἰς διαλυτὰς (δέκα πέντε ἐν ὄλῳ) καὶ ὀρίζει τὸν εἰς ἐκάστην τῶν διατηρητέων μονῶν ἀριθμὸν μοναχῶν κατ' ἀνώτατον ὄριον εἰς εἴκοσιν. Μεταξὺ τῶν διατηρητέων, φυσικά, εἶναι καὶ ἡ τοῦ Ἀπανωσήφης.

νος ἀπὸ φυγαστράτους ἐν πολλοῖς καὶ ἀπολέμους σχεδὸν ὅλας τὰς ἐν τῇ κοινωνίᾳ θέσεις οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως καὶ ὡς εἰκὸς δυσφοροῦν ἐπικινδύνως, μωπαζόντες πολιτικοὶ παράγοντες εὐρίσκουν πρόχειρον τὴν λύσιν νὰ στρέψουν τὴν προσοχὴν τῶν δεινοπαθούτων αὐτῶν θιμάτων τοῦ συνόλου τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας πρὸς τὰ μοναστηριακὰ κτήματα. Καὶ ἐδημιουργήθησαν τότε (1924) τὰ Τιμεῖα Ἐφέδρων Πολεμιστῶν Κρήτης, προικοδοτηθέντα μὲ τὰ 3/5 τῶν κτημάτων τῶν Μονῶν τῆς Νήσου, καὶ μὲ προορισμὸν ὁμολογημένον τὴν ὑλικὴν ἐνίσχυσιν τῶν ὡς ἄνω ἔφ. πολεμιστῶν, ἀλλ' ὄχι καὶ τὸν μόνον... Μόλις τώρα, ὕστερ' ἀπὸ ὑπερτριάκοντα ἑτῶν σημαντικὴν μείωσιν τῆς ἀξίας τοῦ πλείστου τῶν κτημάτων τούτων, ἔνεκα τῆς ὑπὸ ἐνοικιασιῶν ἐκμεταλλεύσεως καὶ ὄχι ἀξιοποιήσεώς των καὶ γενικῆς ἐν τῷ μεταξὺ λαφυραγωγίας των, ἐπιδιώκεται ἡ ἐπίσπευσις τῆς παραχωρήσεώς των (ὑπὸ εὐνοϊκοῦς ὄρους πληρωμῆς καὶ ἄνευ δημοπρασίας) εἰς ἀκτιμόνας ἐφέδρους πολεμιστάς, πρὸς πραγματικὴν ἀξιοποίησιν.

Ἄλλὰ καὶ μετὰ τὴν σημαντικὴν αὐτὴν μείωσιν τῆς περιουσίας τῶν Μονῶν τῆς Κρήτης τὸ ἀπομένον μέρος θὰ ἦτο δυνατόν, διὰ συντονισμένου σχεδίου, ἐκτεινομένου εἰς ὅλα τὰ μοναστηριακὰ κτήματα τῆς Νήσου, νὰ ἐξευρεθῇ τρόπος θετικῆς βελτιώσεως τοῦ κλήρου ἐπ' ὠφελείᾳ τῆς πνευματικῆς ἐξυψώσεως τοῦ χριστιανικοῦ λαοῦ μας. Καὶ τοῦτο χωρὶς νὰ παύσουν νὰ ὑφίστανται αἱ ἱστορικώτεροι καὶ μὲ περισσοτέραν ζωτικότητα παρουσιαζόμενοι Μοναί, ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν τῆς ταυτοχρόνου ἀναδιοργανώσεως αὐτῶν ἐπὶ τὸ μοναχικώτερον καὶ ἐπιλογὴν τῶν εἰς αὐτὰς κατατασσομένων μὲ κριτήρια πράγματι μοναστικά¹⁾, ὡς καὶ καθορισμὸν τοῦ σκοποῦ αὐτῶν ὑπὸ τὸ πνεῦμα ἐξυπηρετήσεως ὀρισμένων κοινωνικῶν ἀναγκῶν, ὡς εἶναι ἡ περίθαλψις ἀσθενῶν (διὰ τὰς γυναικείας Μονὰς) ἢ συντηρήσεις ἀγροτικῶν ἰδία σχολείων, ὄρφανοτροφείων κτλ.

Τὸ ἔργον τοῦτο, τεράστιον αὐτὸ καθ' ἑαυτό, ἀπόκειται εἰς τὴν ἀποκλειστικὴν πρωτοβουλίαν τῆς ἐν Κρήτῃ Ἐκκλησίας, ἐν συνεννοήσει μετὰ τῆς Πολιτείας καὶ ἀναμένει, ἐπὶ σειρὰν ἡδὴ ἑτῶν μετὰ τὴν Κατοχὴν, τὴν κανονικὴν διεξαγωγὴν τῶν ἐργασιῶν τῆς ἐπαρχιακῆς Συνόδου τῶν Ἀρχιερέων τῆς Κρήτης πρὸς πραγμάτωσίν του.

¹⁾ Καὶ ἐξεδόθη μὲν κατὰ τὸ 1930 Π. Δ. «Περὶ διοικήσεως καὶ διαχειρίσεως τῆς ἐν Κρήτῃ Μοναστηριακῆς περιουσίας», τροποποιηθὲν καὶ συμπληρωθὲν διὰ Α. Ν. τοῦ 1935, μὲ δημιουργίαν εἰς ἕκαστον Νομὸν Ὄργανισμου Διοικήσεως Μοναστηριακῆς περιουσίας (ΟΔΜΠ), ἀλλὰ καὶ πάλιν τὸ προσδοκώμενον ἀποτέλεσμα δὲν ἐπετεύχθη.

Ἐν τῷ μεταξὺ καὶ πρὸς τὴν ἀπομένουσαν αὐτὴν μοναστηριακὴν περιουσίαν δὲν παύουν νὰ στρέφονται ἀρπακτικὰ τὰ βλέμματα εἴτε κομμάτων καὶ πολιτικῶν συγκροτημάτων τῆς Ἑλλάδος, εἴτε ἄλλων παραγόντων, οἱ ὅποιοι ἢ δὲν ὑπολογίζουσι καθόλου τὸ πνευματικὸν συμφέρον τῆς χριστιανικῆς μας κοινωνίας, ἢ διάκεινται φανερὰ ἐχθρικῶς πρὸς αὐτό. Καὶ ἐπωφελοῦνται κάθε εὐκαιρίας, διὰ νὰ ἀποστερήσουσι τὴν Ἐκκλησίαν τῆς περιουσίας της, πότε ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς ἀποκαταστάσεως τῶν ἀκτημόνων, καὶ πότε μὲ τὸ ἐπιχείρημα τῆς ἀξιοποιήσεως αὐτῆς, πάντοτε ὅμως μὲ τὴν ὑπόκρουσιν, ὅτι τὰ Μοναστήρια εἶναι πλέον ἀσυγχρόνιστα καὶ περιττὰ εἰς τὸν ὄργανισμόν τοῦ Ἔθνους ἰδρύματα. Καὶ ἄς βοᾷ τὰ ἀντίθετα πρὸς τὸν ἰσχυρισμὸν τοῦτον ἢ πραγματικότης, ὅχι μόνον ἡ παλαιότερα, ἀλλὰ καὶ ἡ πρόσφατος.

Εἰς τὴν μονὴν Ἀπανωσήφης ἔν πάσῃ περιπτώσει ἀπομένουσι ἀκόμη διὰ τὴν ἐξακολούθησιν τοῦ εἰς τὴν ἑλληνοχριστιανικὴν κοινωνίαν τῆς Κρήτης ὁλοῦ της, καὶ μετόχια ἀξιόλογα, ὡς τὰ Ξερὰ Ξύλα, καὶ περὶ τὴν Μονὴν ἔκτασις ἀρκετὰ μεγάλη, τὴν ὁποίαν φιλότιμοι μοναχοὶ δι' ἰδίων ἐξόδων καὶ προσωπικῶν κόπων καθ' ἡμέραν καὶ περισσότερον προσπαθοῦσι νὰ ἀξιοποιήσουσι, δι' ἐμφυτεύσεως ἀμπέλων καὶ ἐλαιῶν. Αἱ οὕτως ἀξιοποιούμεναι ἔκτασις μετὰ τὸν θάνατον τῶν μοναχῶν μένουσι ἐξ ὀλοκλήρου εἰς τὴν Μονήν.

ΕΠΙΣΚΕΠΤΑΙ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ

Ἐκτὸς τῶν κατὰ τὴν διάρκειαν ἐκάστου ἔτους πτωχῶν, ὀδοιπόρων καὶ ξένων, οἱ ὅποιοι εὕρισκον καὶ εὕρισκουν πάντοτε εἰς τὸν Ἀπανωσήφην, ὡς καὶ εἰς πᾶσαν ἑλλ. μονήν, φιλόξενον στέγην καὶ περιποίησιν ἔκτὸς τῶν προσκυνητῶν καὶ «τασημάρηδων» οἱ ὅποιοι καὶ εἰς ἄλλας περιστάσεις, ἀλλὰ κυρίως κατὰ τὰς δύο ἑπετείους ἐορτὰς τοῦ Ἁγ. Γεωργίου (23 Ἀπριλίου καὶ 3 Νοεμβρίου) κατακλύζουσι τὴν Μονὴν ἐξ ὄλων τῶν διαμερισμάτων τῆς Κεντρικῆς Κρήτης ἐκτὸς τῶν εὐσεβῶν, οἱ ὅποιοι κατὰ τὰς παραμονὰς ἰδίως τῶν μεγάλων χριστιανικῶν ἐορτῶν (Χριστουγέννων, Πάσχα, Δεκαπενταγούστου) κατὰ συνήθειαν καταφεύγουσι εἰς τὴν Μονήν, διὰ νὰ παρακολουθήσουσι ἐν περισυλλογῇ καὶ κατανύξει τὰς ἱερὰς ἀκολουθίας καὶ διὰ νηστείας καὶ ἐξομολογήσεως νὰ παρασκευασθοῦσι εἰς Θεϊαν Μετάληψιν, ἐκτὸς ὄλων τῶν ἀνωτέρω κατηγοριῶν τακτικῶν, τρόπον τινά, καὶ ἀνεπισήμων ἐπισκεπτῶν, τὴν Μονὴν ἐπεσκέφθησαν κατὰ καιροὺς καὶ ἐπίσημοι καὶ ἐπιφανεῖς ἄνδρες. Μεταξὺ τῶν πρώτων συγκαταλέγονται καὶ ἀνώτατοι ἀξιωματοῦχοι τῆς Τουρκίας, ὡς ὁ στρατηγὸς καὶ κατόπιν Μέγας Βεζύρης Τζαβὰτ πασᾶς, ὁ Διοικητὴς Κρήτης Ἀμπντουλλάχ, ὁ γνωστὸς ἀπὸ τὸν Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1912 Χασὰν Ταχσὶν πασᾶς καὶ πλείστοι

ἄλλοι. Ἄλλα καὶ περιηγηταὶ καὶ ἀρχαιολόγοι καὶ ἄλλοι σοφοὶ ἄνδρες ἐπεσκέφθησαν τὴν Μονὴν, διὰ λόγους μελέτης, ὡς οἱ ἀναφερθέντες ἤδη Pashley, Savary, Pococke, Sieber, Gerola καὶ ἐκτὸς αὐτῶν οἱ Raulin, Ἄλμπερ, Ὀλδεν, κτλ. Τὴν Μονὴν ἐπεσκέφθη κατὰ τὸ 1897 καὶ ὁ Ἀρχηγὸς τῆς ἐν Κρήτῃ Μεταπολιτεύσεως Μανοῦσος Κούνδουρος, ὁ ὁποῖος ἀναφέρει ὅτι, μετὰ τῶν συντρόφων του, ἀπὸ τὴν Γέφυρον κατηνθύνθησαν πρὸς «τὴν ἐξ 92 χωρίων ἀποτελουμένην τουρκικὴν ἐπαρχίαν Μονοφάτσι, τὴν ἐρημωθεῖσαν¹²⁾, φθάσαντες εἰς τὴν Μονὴν Ἀγ. Γεωργίου Ἀπανωσήφη, ὅπου ἐσταθμεύσαμεν. Ἐκεῖ μᾶς περιεποιήθησαν οἱ φιλόξενοι καλόγηροι. Ἦσαν δὲ συγκινημένοι ἀκόμη ἐκ τῶν σφαγῶν τοῦ Ἡρακλείου καὶ ἠπόρουν ἂν θὰ παύσουν ποτὲ αἱ σφαγαὶ μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων»¹³⁾. Τὴν Μονὴν ἐπεσκέφθη καὶ ὁ Πρίγκηψ Γεώργιος, ἀμέσως μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν.

ΚΕΙΜΗΛΙΑ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ

Εἰς τὰ ἐν σελ. 74 περιγραφέντα, ὡς πιθανῶς προερχόμενα ἐκ τοῦ ἐν Ἀιδινίῳ μετοχίου, ἄμφια καὶ πολύτιμα ἀντικείμενα, πρέπει νὰ προστεθῶσι καὶ τὰ κάτωθι, εἰς τὸ σκευοφυλάκιον τῆς Μονῆς φυλασσόμενα τοιαῦτα, τῶν ὁποίων ἡ κατασκευὴ καὶ ἡ κτήσις ἀνάγεται ἰδίως εἰς τοὺς μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821 χρόνους.

α) Λειψανοθήκαι.

1) Ἡ μεγαλυτέρα ἐξ αὐτῶν εἶναι κιβώτιον ἐξ ἀργύρου διαστάσεων $0,35 \times 0,27 \times 0,10$ μ. μὲ διαχωρίσματα ἐσωτερικῶς ἐπίχρυσα. Εἰς ἐκάστην σχηματιζομένην θήκην εἶναι τοποθετημένα ἅγια λείψανα (τεμάχια ὁσίων) διαφόρων ἀναγραφομένων ἁγίων, τῶν ὁποίων τὸ μεγαλύτερον εἶναι τοῦ Ἀγ. Γεωργίου. Τὸ κιβώτιον φέρει τὴν ἐπιγραφὴν: *Καλλίστου Γενειατάκη 1913*.

Ἐσωτερικῶς εἰς τὸ μέσον τοῦ κιβωτίου φυλάσσεται ἀργυροῦς Σταυρός, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὑπάρχει «Γίμιον Ξύλον».

2) Μικροτέρα λειψανοθήκη (διαστάσεων $0,28 \times 0,20 \times 0,06$ μ.) ὑπὸ μορφὴν δερματοδέτου βιβλίου, φέρει ἐσωτερικῶς ἀργυροῦδα ὁσῆ «Πατέρων» μὲ τὴν ἐπιγραφὴν: «*Δέησις τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ Μακαρίου Ἱερομονάχου Ἱεροσαλήμ. Τῶν ὁσίων Πατέρων. 1818*». Τὸ σκέ-

¹²⁾ Λόγω τῆς ἐπανάστασεως οἱ Τοῦρκοι εἶχον καταφύγει εἰς τὴν πόλιν τοῦ Ἡρακλείου. Ὀλόκληρος ἡ ὑπαιθρος Κρήτη εὕρισκετο εἰς χεῖρας τῶν ἐπαναστατῶν. Οἱ Τοῦρκοι κατεῖχον μόνον τὰς 3 πόλεις.

¹³⁾ Βλ. Μ. Κουνδούρου, Ἡμερολόγιον. Ἱστορικαὶ καὶ διπλωματικαὶ ἀποκαλύψεις, Ἀθήναι 1921, σ. 261.

πασμα τοῦ κιβωτίου ἐσωτερικῶς ἔχει ζωγραφισμένην ὠραίαν εἰκόνα τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου.

3) Ἄλλη λειψανοθήκη, τῶν αὐτῶν περίπου ὡς καὶ ἡ ἀνωτέρω διαστάσεων, ἐν σχήματι δεμένου βιβλίου, ἔχει εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ σκεπάσματος ὠραίαν ζωγραφιστὴν εἰκόνα τοῦ Ἁγ. Γεωργίου ἡμικατεστραμμένην, καὶ ἐπιγραφὴν εἰς τὴν ἀριστερὰν κάτω γωνίαν: «*Δέσις τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ Ἰακώβου Παντουβᾶ Ἱεροδιακόνου¹⁴, γονέων καὶ ἀδελφῶν αὐτοῦ καὶ ἐλέησον αὐτούς. ,αωμε' (= 1845). Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Ἀπανωσήφης.*

Τέσσαρα ἀκόμη κιβωτιδία ξύλινα ἐπενδεδυμένα ἐσωτερικῶς μὲ φύλλα ἀργύρου καὶ περιέχοντα ἅγια λείψανα εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον κατεστραμμένα.

β) Εὐαγγέλια.

Ἐκ τῶν 3 σήμερον ἐν χρήσει εἰς τὴν Μονὴν μὲ ἐπάργυρα ἑξώφυλλα, ἐν (ἐκδόσεως Βενετίας 1833) φέρει εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ πρώτου ἑξωφύλλου τὸ ἐνθύμημα: «*Ἔλαβε τὸ παρὸν Εὐαγγέλιον τὸ Μοναστήριον ἀπὸ τὸν μακαρίτη Χ' πατρὶν Νικόδημον Μαλιώτην.*» Ἄλλο (ἐκ τῶν ὡς ἄνω τριῶν) Εὐαγγέλιον μὲ ἐπίχρυσα καλύμματα εἶναι «*δωρεὰ Ἀντωνίου Ψαρονδάκη*» (Mc Keesport Pa U.S.A. 1951). Πρόκειται περὶ εὐσεβοῦς συμπατριώτου μας ἐξ Ἀρχανῶν, ἐγκατεστημένου ἐν Ἀμερικῇ.

Καὶ Ἀπόστολος, μικροτέρου σχήματος ἀπὸ τὰ ὡς ἄνω Εὐαγγέλια, ἀλλὰ μὲ βαρέα ἀργυρᾶ ἐπικαλύμματα, φέρει εἰς μὲν τὴν πρόσοψιν ἔκτυπον παράστασιν τοῦ Ἁγ. Γεωργίου, εἰς δὲ τὴν ὀπισθίαν ἐπιφάνειαν τὴν Μεταμόρφωσιν.

γ) Ἀργυροῦν δυσκοπότερον μὲ χρονολογίαν κατασκευῆς 1842 φέρει κύκλω τῆς βάσεως χαραγμένην τὴν ἐπιγραφὴν: «*Τὸ παρὸν ὑπάρχει τοῦ Ἁγ. Γεωργίου Ἐπανωσήφης τοῦ ἐκ Κρήτης.*

Ἄλλο μεγαλύτερον ἀργυροῦν χρυσοποίκιλτον δυσκοπότερον, μὲ βάσις ἐκ τριῶν διαζωμάτων, φέρει εἰς μὲν τὸ πρῶτον (τὸ ὑψηλότερον) διάζωμα χαραγμένην τὴν ἐπιγραφὴν: «*Ἐπιστολὴ Μεθοδίου, ὑπογομένου καὶ ἐπιτρόπου Νικολάου Νικηφοράκη*», εἰς δὲ τὸ δεύτερον, ὀλίγον χαμηλότερον, τὰς λέξεις: «*Μνήσθητι, Κύριε, τῆς δούλης σου Μαρίας Μοναχῆς καὶ πάντων τῶν εὐσεβῶν Χριστιανῶν, τῶν βοηθησάντων καὶ βοηθούτων ἐν τῇ Μονῇ τοῦ Ἐπανωσήφης.*» Εἰς τὸ τελευταῖον

¹⁴) Πρόκειται ἀσφαλῶς περὶ τοῦ ἀνιγραφέως τῆς «*Διηγήσεως*» εἰς τὴν ὁποίαν τὰ συνοδεύοντα τὴν ὑπογραφὴν του κεφαλαῖα γράμματα Π. Τ. Β. σημαίνουν προφανῶς Παντουβᾶς.

πλατύτερον διάζωμα τῆς βάσφως φέρει ἐκτύπους τὰς μορφάς : Τοῦ Μεγάλου Ἀρχιερέως, εἰς τὸ μέσον, καὶ περὶ αὐτὸν τοῦ Οὐθρανοφάντορος Βασιλείου, Ἰακώβου τοῦ Ἀδελφοθέου, τοῦ Ἀγ. Γεωργίου, Γρηγορίου τοῦ Διαλόγου καὶ τοῦ ἱ. Χρυσοστόμου, ὧς καὶ τὴν χρονολογίαν 1846.

Τῆς αὐτῆς μοναχῆς Μαρίας (Κιλεσιανῆς) τὸ ὄνομα ἐγγάρακτον φέρον καὶ δύο ἀργυροῦ λίχναι — ἡ μία ἐπτάφωτος μετ' χρονολογίαν 1842 καὶ ἡ ἑτέρα πεντόφωτος μετ' ἔτος 1839. Πρόκειται — κατὰ τὴν παράδοσιν — περὶ εὐσεβοῦς χριστιανῆς πού ἔγινε καὶ μοναχή, ἡ ὁποία περιήρητο τὴν ὑπαιθρον καὶ συνέλεγε προσφορὰς τῶν χριστιανῶν, διὰ τῶν ὁποίων ἔκαμε τὰ ἀνωτέρω πολύτιμα σκευῆ¹⁵. Μυροδοχεῖον ἀργυροῦν μετ' χρονολογίαν 1835 εἶναι πιθανώτατα καὶ τοῦτο προῖον τῶν κόπων τῆς Ἰζίας μοναχῆς.

Τὸ ἐπὶ τῆς Ἀγίας Τραπέζης ἀροφόριον εἶναι ἐξ ἀργύρου, κοσμημένον μετ' πολυτίμους λίθους (σμιράγδους καὶ βηρούλους) μετ' τὴν ἐξῆς ἐπιγραφὴν ἐπὶ τοῦ μεσαίου ὑψηλοτέρου ἐκ τῶν πέντε ἡμισφαιρικῶν τροῦλλων, εἰς τοὺς ὁποίους ἀπυλῆγει ἡ στέγη τοῦ κιβωτίου : «*Τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ἀγ. Γεωργίου Ἐπανωσήφην. Ἡγουμενεῖα Γρηγορίου Ἱερομονάχου. 1850*»¹⁶. Τὸ ἐντὸς τοῦ ἀροφορίου κιβώριον εἶν' ἐπίσης ἐξ ἀργύρου.

δ) Ἀμφια. Μέγα καὶ μικρὸν ὠμοφόριον μετ' πόλους καὶ σταυροὺς κεντητοῦς χειροποιήτους φέρει τὴν χρονολογίαν 1864 καὶ τὸ ὄνομα «*τοῦ Ἀρχαδίας Γρηγορίου*».

Στιχάριον χειροκέντητον εἶναι καλῆς, ἀλλ' ὄχι τόσον ἑξαισίας τέχνης, ὅπως τὸ ἐν σ. 74 περιγραφὴν φελόνιον.

Ἐπιγονάτιον ἀργυροκέντητον πολὺ παλαιὸν εἶναι πολύτιμον ἀντικείμενον.

Ζεύγος ἐπιμανικίων μετ' τὴν ἐπιγραφὴν : *Παναρέτου 1900*, ἐκεντήθησαν, κατὰ τὴν παράδοσιν, ὑπὸ δύο μοναχῶν τοῦ Ἀρχαδίου, (ἐξορίστων εἰς Ἀπανωσήφην) μετ' τεχνοτροπίαν τῆς σχετικῆς σχολῆς Ἀσωμάτων.

Φυλάσσονται ἀκόμη δύο ἀρχιερατικαὶ μίτραι, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μία φέρει τὴν ἐπιγραφὴν : *Α. Γ'* (= Ἀρχαδίας Γρηγόριος) κτῆμα τοῦ Ἀπανωσήφην 1874, ἡ δὲ ἄλλη εἶναι ἀφιέρωμα τοῦ πρὸ εἰκοσιπενταετίας ἀποθανόντος Μητροπολίτου Κρήτης Τίτου (1932).

¹⁵) Ὑπάρχει καὶ ἐλαιόφυτον πρὸς Δ. τῆς Μονῆς ὀνομαζόμενον μέχρι σήμερον «*τῆς καλογηρᾶς*» τὸ ὅποιον ἐφυτεύθη ὑπὸ τῆς αὐτῆς μοναχῆς.

¹⁶) Πρόκειται περὶ τοῦ κατόπιν γενομένου Ἐπισκόπου Ἀρχαδίας, περὶ τοῦ ὁποίου βλ. σ. 51, ὑπόσημ. 6.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Παρακλητικὸς Κανὼν εἰς τὸν Μεγαλομάρτυρα Γεώργιον τοῦ Ἀπανωσήφη.

Μετὰ τὸ εὐλογητόν, τὸ Κύριε εἰσάκουσον, Θεὸς Κύριος.

Εἶτα τὸ παρὸν τροπάριον. Ἦχος δ'.

Τῷ σῶ τεμένει τῷ σεπτῷ νῦν προστρέχομεν καὶ τῇ σκέπῃ σου τῇ θείᾳ προσπίπτομεν. Ἐν κατανύξει κρᾶζομεν, δακρύνοντες, πρὸς σέ: Ἄγιε Γεώργιε, αἰχμαλώτων ὁ ρύστης, πρόφθασσον καὶ λύτρωσαι ἔκ παντοίων κινδύνων τοὺς προσκυνοῦντας πόθῳ ἔκ ψυχῆς τὴν σεβασμίαν καὶ θείαν εἰκόνα σου.

Καὶ νῦν, Θεοτοκίον, Οὐ σιωπήσωμεν...

ᾠδὴ α'. Ἦχος πλ. δ'. Ὑγρὰν διοδεύσας,...

Πολλαῖς συνεχόμενος συμφοραῖς, πρὸς σέ καταφεύγω λυτρωθῆναι με πειρασμῶν, ἐφόδου λησιῶν τε καὶ κινδύνων καὶ τῆς πανώλους, Γεώργιε μέγιστε.

Παθῶν ταραττόμενος προσβολαῖς πρὸς σέ νῦν προστρέχω, ὡς προστάτην καὶ βοηθόν, λυτῶσαι με τούτων, Γεώργιε τρισμάκαρ, τῇ πρὸς Θεὸν θερμῇ μεσιτείᾳ σου.

Σωτήρᾳ σε ἔχομεν τῶν δεινῶν, Γεώργιε μάκαρ, ἀσθενείας τῆς λοιμικῆς, κινδύνων λησιῶν τε καὶ βαρβάρων, ἐπιδρομῆς τε καὶ πάσης κακώσεως.

Νοσοῦντα τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν, ἐπισκοπῆς θείας καὶ προνοίας τῆς παρὰ σοῦ ἀξίωσον, μόνη Θεομητορ, ὡς ἀγαθὴ ἀγαθοῦ τε λοχεύτρια¹⁾.

ᾠδὴ γ'. Οὐρανίας ἀψίδος,...

Λοιμικῶν νοσημάτων καὶ συμφορῶν κύμασιν ἔχομέν σε ρύστην καὶ μέγιστον ἀντιλήπτορα ἔν ταῖς βαρβάρων ὁρμαῖς. Ἄλλὰ λιταῖς σου ταῖς θείαις πάντων τούτων λύτρωσαι, μάρτυς Γεώργιε.

Σὺν προστάτης ὑπάρχεις τῶν δυστυχούντων, Γεώργιε, καὶ κινδυνευόντων ὑπέρμαχος καὶ ἀντίληψις καὶ τῆς πανώλους ὀξὺς δλοθρευτῆς καὶ διώκτης, λησιῶν τε ἀντίμαχος, θεομακάριστε.

Λησιτρικῆς τε ἐφόδου καὶ τῶν δεινῶν, Ἄγιε, καὶ τῆς λοιμικῆς ἀσθενείας ὁ ἐτοιμότατος ρύστης καὶ πρόμαχος ὁ βοηθὸς καὶ προστάτης πάσης ἄλλης θλίψεως, μάρτυς Γεώργιε.

¹⁾ Τὰ Θεοτοκία εἰς τὸν Κανόνα τοῦτον εἶναι τὰ αὐτὰ τοῦ γνωστοῦ Παρακλητικοῦ Κανόνος εἰς τὴν Θεοτόκον.

Θεοτοκίον.

Χαλεπαῖς ἀρρωστείαις καὶ ροσεροῖς πάθεισιν
ἐξεταζομένω, Παρθένε, σὺ μοι βοήθησον,
τῶν λαμάτων γὰρ ἀνελλιπῆ σε γινώσκω
θησαυρόν, πανάμωμε, τὸν ἀδαπάνητον.

Διάσωσον ἀπὸ κινδύνων τοὺς δούλους σου, ἀθλοπόροε,
ὅτι πάντες σε ἐν κινδύνοις ἀεὶ προβαλλόμεθα,
ὡς πρέσβυν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ Σωτῆρι.

Τροπάριον.

Προσβεία θεομῆ τῆ σῆ πρὸς τὸν Κύριον,
πανώλους ἡμᾶς τοὺς δούλους σου ἐκλύτρωσαι,
τοὺς ἐπὶ σοὶ προσφεύγοντας, ἐπιδρομῆς τε βαρβάρων, Ἅγιε,
καὶ τῶν παρίδων ἔτι τοῦ ἐχθροῦ, πάντας ἡμᾶς φύλαξον,
ἐνδοξε Γεώργιε.

ᾠδὴ δ'. Εἰσακήκοα, Κύριε.

Τοῖς προστρέχουσιν, ἅγιε, σκέπη σου τῆ θεία
γενοῦ ἀντίληψις καὶ πανώλους προθυμότητος ἰατήρ,
τρισμαίεστε Γεώργιε.

Τῶν βαρβάρων τὴν ἔφοδον δίωξον, παμμάκαρ,
καὶ τῆς πανώλους τε ἐλευθέρωσον τοὺς δούλους σου,
τοὺς θερωῶς προστρέχοντες τῆ σκέπη σου.

Σὺ ἐφάνης ἀντίληψις ἄλλων τε πολλῶν καὶ ἐμοῦ
τοῦ δούλου σου, καὶ κινδύνων ἠλευθέρωσας,
ληστρικῶν ἐφόδων καὶ πανώλεος.

Θεοτοκίον.

Ἐπὶ κλίνης ὀδύνης με καὶ τῆς ἀρρωστείας
κατακειμένω μοι, ὡς φιλάγαθος βοήθησον,
Θεοτόκε μόνη ἀειπάροθενε.

ᾠδὴ ε'. Φώτισον ἡμᾶς.

Λύτρωσαι ἡμᾶς ἐκ κινδύνων καὶ κακώσεων
καὶ βαρβαρικῆς ἐφόδου καὶ συμφορᾶς
καὶ λοιμικῶν ροσημάτων, μάκαρ Γεώργιε.

Λύτρωσαι ἡμᾶς ὄρατῶν καὶ ἀορατῶν ἐχθρῶν,
ἀνομβρίας καὶ λοιμοῦ συμφορᾶς
καὶ πάσης ἄλλης βλάβης τε, μάρτυς Γεώργιε.

Σῶσον τοὺς εἰς σὲ πεποιθότας ἡμᾶς Ἅγιε,

ἐκ τῶν κινδύνων καὶ τῶν δυσχερῶν
καὶ τῆς πανώλεος, θεῖτε Γεώργιε.

Θεοτοκίον.

Ἰασαι ἀγνή, τῆς ψυχῆς μου τὴν ἀσθένειαν,
ἐπισκοπῆς σου ἀξιώσασα,
καὶ τὴν ὑγείαν τῆ προεβεία σου παράσχου μοι.

ᾠδὴ 5'. Τὴν δέησιν ἐκπεῶ.

Θανάτου τοῦ λοιμικοῦ ἀπάλλαξον
τοὺς εἰς σὲ προσφεύγοντας ἐν πίστει,
δακρυρροοῦντας καὶ κλίνοντας γόνυ
καὶ ἐκβοῶντας τὸ πρόφθασον, ἄγιε,
καὶ σῶσον ἡμᾶς ἐπιδρομῆς τῶν βαρβάρων,
παμμάκαρ Γεώργιε.

Ἐξάρπασον συμφορῶν Γεώργιε,
καὶ δεινῆς πανωλεθρίας καὶ ζάλης
τρικυμιῶν, ἀστραπῶν καὶ χαλάζης
καὶ πάσης δεινῆς περιστάσεως,
ἀκρίδος τε καὶ τοῦ λοιμοῦ,
ταῖς πρὸς Θεὸν θερμοαῖς ἰκεσίαις σου.

Ὡς ἔσωσας νεανίαν, ἄγιε,
τῆς δεινῆς αἰχμαλωσίας τὸ πάλαι,
οὕτω καὶ νῦν ἐκλύτρωσαι, μάκαρ,
τῆ πρὸς Θεὸν θερμῇ μεσιτείᾳ σου,
πανώλους βλάβης τε καὶ φθορᾶς,
συμφορῶν καὶ κινδύνων, Γεώργιε.

Θεοτοκίον.

Ἐν κλίνῃ νῦν ἀσθενῶν κατάκειμαι
καὶ οὐκ ἔστιν ἴσσις τῆ σαρκί μου·
ἀλλ' ἢ Θεὸν καὶ σωτήρα τοῦ κόσμου
καὶ τὸν λυτήρα τῶν νόσων κηρύσασα
σοῦ δέομαι τῆς ἀγαθῆς
ἐκ φθορᾶς νοσημάτων ἀνάστησον.

Διάσωσον ἀπὸ κινδύνων τοὺς δούλους σου, ἀθλοφόρε,
καὶ ἐκ πανώλους καὶ παθῶν, τοὺς σοὶ καταφεύγοντας,
ὡς ἔνθεος πρὸς Χριστὸν ἡμῶν πρέσβυς.

Ἀχραντε, ἢ διὰ λόγου τὸν . . .

Ἦχος δ'. Προστασία τῶν Χριστιανῶν...

Προστασία καὶ σκέπη, φρουρὸς καὶ ὑπέρομαχος

ὅπαρχεις ἡμῖν τοῖς ἐν πίστει σοι προστρέχουσι.
Μὴ παρίδῃς ἡμῶν τῶν ἱκετῶν σου τὰς φωνάς,
ἀλλὰ πρόφθασον ὡς συμπαθῆς καὶ εὖσαι ἡμᾶς ἀνάγκης
κινδύνων τε καὶ θλίψεων, δαίμονος τῶν παγίδων,
βαρβάρων ἐπιδρομῆς τε καὶ πανώλεος βλάβης καὶ φθορᾶς,
πολύαθλε Γεώργιε μέγιστε.

Προκείμενον. Δίκαιος ὡς φοῖνιξ ἀνθήσει.

Στίχος. Θαυμαστός ὁ Θεός.

Στίχος. Τοῖς ἁγίοις τοῖς ἐν τῇ γῆ.

Εὐαγγέλιον Ἐκ τοῦ κατὰ Λουκᾶν.

Εἶπεν ὁ Κύριος τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς προσέχετε...

Δόξα. Ταῖς τοῦ ἀθλοφόρου...

Ἐλέησόν με ὁ Θεός κατὰ τὸ μέγα ἔλεός σου...

Ἦχος πλ. β'. Ὅλην ἀποθήμενοι.

Ἀθλοφόρε μέγιστε καὶ τοῦ Κυρίου δπλῖτα,
μάρις συμπαθέστατε, ἀθλητὰ Γεώργιε καὶ ἀήτιγτε,
τῶν πιστῶν καύχημα, ὁ φρουρὸς καὶ φύλαξ,
μὴ παρίδῃς τοὺς ἱκέτας σου, ἀλλὰ σὺ πρόφθασον
καὶ ἐκ τῶν κινδύνων ἐξάρπασον, πανώλους ἀσθενείας τε
καὶ βαρβαρικῆς ἐπιθέσεως, πάντων δυσχερῶν τε
δαιμόνων ἐπηρείας καὶ ἐχθρῶν, ταῖς σαῖς πρεσβείαις πρὸς Κύριον
καὶ ταῖς παρακλήσεσιν.

Ὠδὴ ζ'. Οἱ ἐκ τῆς Ἰουδαίας.

Δοιμικῆς ἀσθενείας καὶ κινδύνων παντοίων
καὶ νοσημάτων φθορᾶς ἐξάρπασόν με τάχος
θερμαῖς ταῖς ἱκεσίαις πρὸς Θεὸν καὶ δεήσεσιν
ταῖς σαῖς μεγαλομάρις, Γεώργιε τρισμάκαρ.

Δοιμικῶν νοσημάτων καὶ τοῦ σώματός με
ἀπάλλαξον, Γεώργιε τρισμάκαρ, ἐπιβουλῆς
παντοίας δαιμόνων καὶ δεινῆς περιστάσεως
καὶ τῆς αἰχμαλωσίας καὶ πάσης κακουργίας.

Στρατιῶτα δπλῖτα, ἀθλοφόρε γενναῖε
μεγαλομάρις Χριστοῦ, πρόφθασον ἐν κινδύνοις
πρόφθασον ἐν ταῖς θλίψεσι καὶ λύτρωσαι
λιταῖς σου ἡμᾶς τοὺς σοὺς ἱκέτας.

Θεοτοκίον.

Σωμάτων μαλακίας καὶ ψυχῶν ἀρρωστίας,
Θεογεννήτρια, τῶν πόθῳ προστρέχόντων
τῇ σκέπῃ σου τῇ θείᾳ, θεραπεύειν ἀξίωσον,
ἢ τὸν Σωτήρα Χριστὸν ἡμῖν ἀποτεκοῦσα.

Ὡδὴ η'. Τὸν Βασιλέα τῶν Οὐρανῶν.

Τὸν ἀριστέα σε τοῦ Χριστοῦ στρατιώτην
ἱκετεύω τοῦ ρουθῆναί με πάσης βλάβης,
λοιμικῆς τε καὶ νόσου ὀλεθρίας.

Τὸν τροπαιοῦχόν σε τοῦ Χριστοῦ ἀθλοφόρον
ἱκετεύω, Γεώργιε τρισμάκαρ,
λύτρωσαί μ' ἐν τάχει ἐπιβουλῆς δαιμόνων.

Τὸν γεωργόν σε τῆς εὐσεβείας ὀπλίτην,
ἱκετεύω τὸν θερμόν σε προστάτην,
ἵνα με λυτρώσῃς πανωλεθρίας νόσου.

Θεοτοκίον.

Κεκοσμημένον σὺ ἀνεδέιχθης, Παρθένε,
τῶν χαρίτων τοῦ πνεύματος δοχεῖον,
ὅθεν λύτρωσαί με λοιμοῦ τοῦ ὄξυτάτου.

Ὡδὴ θ'. Κυρίως Θεοτόκον.

Ὅλος ἐγὼ προσπίπτω σκέπη σου τῇ θεῖα
τοῦ λυτρωθῆναί με, παμμάκαρ, νόσου δεινῆς
ἐπιδρομῆς τῶν βαρβάρων καὶ περιστάσεως.

Σωτήρα καὶ προστάτην σὲ επικαλοῦμαι,
ἵνα προφθάσῃς ἐν τάχει καὶ ἐκλυτρώσῃς με
τῆς τῶν δαιμόνων ἀπάτης φρενοβλαβείας τε.

Μακάριόν σε τέλος ἐξέτατο, τρισμάκαρ
μεγαλομάρτυς θεῖε Χριστοῦ Γεώργιε, ὅθεν ἡμᾶς
πάντας πάσης λύτρωσαι θλίψεως.

Θεοτοκίον.

Ἀνύμφευτε, Παρθένε, μήτηρ Θεοτόκε,
λοιμοῦ, φθορᾶς καὶ θλίψεως μὲ ἀπάλλαξον,
λιταῖς Γεωργίου τοῦ θείου μεγαλομάρτυρος.

Ἄξιόν ἐστιν ὡς ἀληθῶς . . . εἶτα τὰ παρόντα τοῦ Ἁγίου.

Χαίροις αἰχμαλώτων ὁ λυτρωτῆς
καὶ κινδυνευόντων ὁ θερμότατος βοηθός,
Γεώργιε παμμάκαρ, σῶσον ἡμᾶς ἀνάγκης
λοιμοῦ πανωλεθρίου, τῇ προσιασίᾳ σου.

Χαίροις τῶν μαρτύρων ἡ καλλονὴ
καὶ τοῦ διαβόλου ὁ ἀντίπαλος καὶ ἐχθρός,
Γεώργιε μάκαρ, ρῦσαι πάντας κινδύνων
λοιμοῦ τοῦ ὄξυτάτου καὶ πάσης θλίψεως.

Λύτρωσαι τοὺς δούλους σου ἀθλητά,

ληστρικῆς ἐφόδου καὶ βαρβάρων ἐπιδρομῆς
λοιμικῆς τε νόσου παντοίων καὶ δυσχερῶν,
Γεώργιε τρισμάκαρ, τῇ μεσιτεῖα σου.

Δάμφρον τὰ ἐλέη σου ἐπ' ἔμοι λάμψον τὴν σὴν δόξαν
καὶ θαυμάτων τὸ ἀγλαές, Καππαδόκων κλέος,
θαυματουργὲ ἐν κόσμῳ, Γεώργιε τρισμάκαρ
μαρτύρων καύχημα.

Δεῦτε εὐφημήσωμεν οἱ πιστοὶ
ἐν ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις, ἐν καρδίᾳ εὐλικρινεῖ
τὸν ἐκ Παλαιστίνης ἐκ λάμψαντα ἐν Κρήτῃ
Γεώργιον τὸν θεῖον καὶ παμμακάριστον.

Δεῦτε πάντες ἄσωμεν οἱ πιστοί,
ἐν ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις καὶ βοήσωμεν ἐν χαρᾷ.
Δῶμεν δόξαν αἶνον καὶ ὕμνον τῷ Ἁγίῳ,
λάμπραντι ἐν τῇ Κρήτῃ νῦν ἐν τοῖς θαύμασιν¹⁸

Τὴν ἐσθῆτα πάντες τὴν ἱεράν,
τὴν σεπτὴν τε ζώνην τῆς θεόπαιδος Μαριάμ,
προσκυνοῦντες πίστει, σωζόμεθα παντοίων
καὶ νόσων καὶ κινδύνων αὐτῆς τῇ χάριτι.

Φύλαττε καὶ σκέπε ταῖς σαῖς λιταῖς,
Χαράλαμπες μάρτυς, ὡς τὴν χάριν ταύτην λαβῶν,
ἡμᾶς ἐκ παντοίων — νόσου πανωλεθρίου καὶ
λοιμικοῦ θανάτου ἡμᾶς ἐξάρπασον.

Εἰς τὴν προσκύνησιν τῆς εἰκόνης ψάλλεται τὸ παρόν :

¹Ηχο: β'. Ὅτε ἐκ τοῦ ξύλου...

Πάντων, ἀθλοφόρε, ὁ φρουρὸς
καὶ καταφυγὴ σὺν ὑπάρχεις
τῶν προσφυγόντων εἰς σέ, Ἁγιε Γεώργιε,
Μεγαλομάρτυς Χριστοῦ, ἐν κινδύνοις καὶ θλίψεσιν
τῇ σῇ προστασίᾳ, λύτρωσαι τοὺς δούλους σου
καὶ λοιμικῆς τῆς φθορᾶς,
πάσης περιστάσεως ἄλλης
τοὺς ἀσπαζομένους ἐν πίστει
τὴν σεπτὴν καὶ θεῖαν σου ἐμφέρειαν.

Τέλος τῆς παρακλήσεως τοῦ Ἁγ. Γεωργίου

ΕΜΜ. Λ. ΠΕΤΡΑΚΙΣ

¹⁸⁾ Τὰ δύο τελευταῖα τροπάρια ὑπάρχουν καὶ εἰς τὴν «Ἀκολουθίαν».